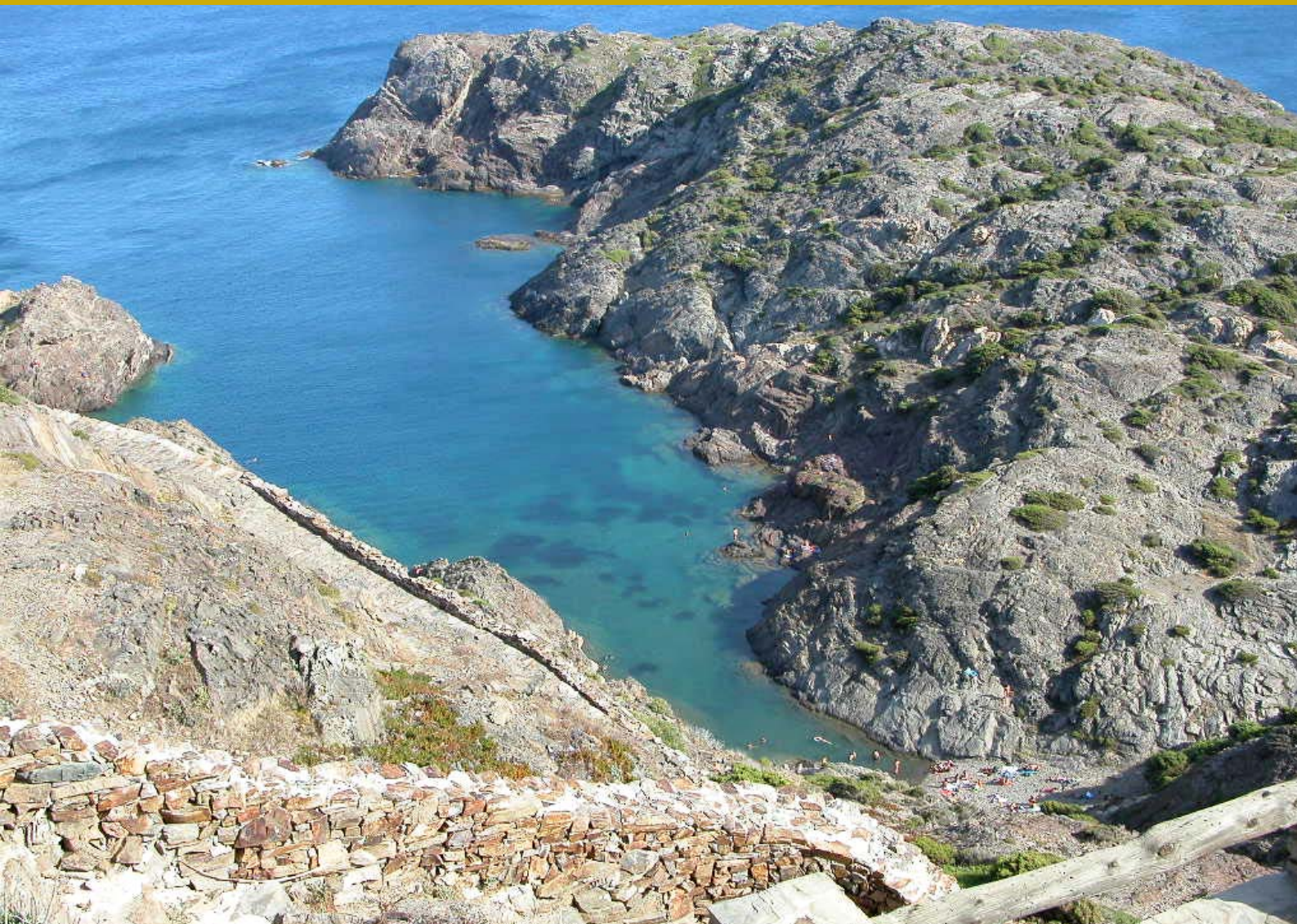


Prototipus de catàleg de paisatge

Bases conceptuals, metodològiques i
procedimentals per elaborar els
catàlegs de paisatge de Catalunya

**Document de referència per als grups
de treball (edició revisada)**

Olot i Barcelona, maig de 2006



Prototipus de catàleg de paisatge

Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya

Document de referència per als grups de treball (edició revisada)

Autors: Joan Nogué. Director de l'Observatori del Paisatge
Pere Sala. Coordinador tècnic de l'Observatori del Paisatge

L'elaboració del Prototipus de catàleg de paisatge ha comptat amb les valuoses opinions i aportacions dels membres del Consell Rector i del Consell Assessor de l'Observatori del Paisatge, així com de persones d'experiència reconeguda en l'àmbit del paisatge de Catalunya, Espanya i Europa.

*Tant de mains pour transformer ce monde
et si peu de regards pour le contempler*

Julien Gracq

ÍNDEX

1. PRESENTACIÓ	7
2. BREUS APUNTS SOBRE L'OBSERVATORI DEL PAISATGE.....	9
3. CATÀLEGS DE PAISATGE DE CATALUNYA.....	10
3.1. DEFINICIÓ.....	10
3.2. ÀMBIT.....	11
3.3. CRITERIS PER A LA CONFECCIÓ DELS CATÀLEGS.....	12
3.4. CONTINGUTS.....	13
3.5. ELABORACIÓ	14
3.5.1. Atributs dels equips de treball	14
3.5.2. Funcions de l'Observatori en el procés d'elaboració dels catàlegs	15
3.6. FUNCIONS TERRITORIALS DELS CATÀLEGS	15
3.6.1. Utilitat per als plans territorials parcials.....	15
3.6.2. Utilitat per al planejament urbanístic.....	16
3.6.2. Utilitat per al planejament urbanístic.....	17
3.7. ALTRES FUNCIONS.....	17
4. PROTOTIPUS DE CATÀLEG DE PAISATGE	19
5. SESSIONS DE CONSULTA DEL PROTOTIPUS DE CATÀLEG DE PAISATGE	20
6. INICIATIVES DE REFERÈNCIA.....	23
7. METODOLOGIA PER ELABORAR ELS CATÀLEGS DE PAISATGE.....	26
8. IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ D'UNITATS DE PAISATGE (PRIMERA FASE) ...	28
8.1. IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE	28
8.2. UNITATS DE PAISATGE	30
8.2.1. Concepte modern d'unitat de paisatge	30
8.2.2. Criteris generals per delimitar les unitats de paisatge	31
8.2.3. Marcs estatal i europeu per delimitar les unitats de paisatge	32
8.3. PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL	33
8.3.1. Criteris generals per delimitar els paisatges d'atenció especial.....	33
8.4. PROCEDIMENT PER DELIMITAR LES UNITATS DE PAISATGE	34
8.4.1. Combinació de variables paisatgístiques.....	35
8.4.2. Elaboració de la cartografia	38
8.4.3. Reconeixement <i>in situ</i> del territori i del paisatge.....	38
8.5. DENOMINACIÓ DE LES UNITATS DE PAISATGE I DELS PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL.....	39
8.6. ESTUDI DE LA SEQÜÈNCIA EVOLUTIVA DEL PAISATGE.....	40
8.7. IDENTIFICACIÓ DELS VALORS DEL PAISATGE	41
8.7.1. Paisatges reconeguts legalment	42
8.7.2. Valors del paisatge.....	43
8.7.3. Valoració dels atributs subjectius.....	46
8.7.4. Representació cartogràfica dels valors	47
8.8. ESTUDI DE LA DINÀMICA ACTUAL DEL PAISATGE I DELS FACTORS QUE HI INTERVENEN	48
8.9. DESCRIPCIÓ DE LA POSSIBLE EVOLUCIÓ FUTURA DEL PAISATGE	50
8.10. BASES CARTOGRÀFIQUES IMPRESCINDIBLES PER CARACTERITZAR LES UNITATS DE PAISATGE ..	52
8.11. CARTOGRAFIA RESULTANT ASSOCIADA A LA IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ	53

8.12. ARXIU FOTOGRÀFIC	53
8.12.1. Criteris per elaborar les fotografies	54
8.12.2. Descripció i classificació de les fotografies	55
9. AVALUACIÓ DEL PAISATGE (SEGONA FASE).....	58
10. DEFINICIÓ D'OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA (TERCERA FASE)	61
10.1. ATRIBUTS DELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA.....	62
10.2. OBJECTIUS GENERALS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA	63
10.3. FASES PER FORMULAR ELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA	64
10.4. PRESENTACIÓ DELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA.....	65
10.5. CARTOGRAFIA ASSOCIADA ALS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA.....	66
11. ESTABLIMENT DE MESURES I PROPOSTES D'ACTUACIÓ (QUARTA FASE)	68
11.1. NORMES, DIRECTRIUS I RECOMANACIONS DIRIGIDES ALS PLANS TERRITORIALS PARCIALS.....	69
11.2. CRITERIS PAISATGÍSTICS DIRIGITS A LES POLÍTIQUES SECTORIALS	72
11.3. PRESENTACIÓ DE CRITERIS I MESURES	72
11.3.1. Normes, directrius i recomanacions per a la planificació territorial i urbanística.....	72
11.3.2. Criteris i mesures per a les polítiques sectorials.....	73
12. ESTABLIMENT D'INDICADORS PER A LA PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ SOSTENIBLES DEL PAISATGE (CINQUENA FASE).....	74
13. PARTICIPACIÓ PÚBLICA I SOCIAL.....	76
13.1. REPTES DE LA PARTICIPACIÓ EN ELS CATÀLEGS DE PAISATGE	77
13.2. AGENTS IMPLICATS	77
13.3. CREACIÓ DE L'INVENTARI D'AGENTS DEL PAISATGE	78
13.3.1. Contingut de l'Inventari d'agents del paisatge	78
13.3.2. Fases per elaborar l'Inventari d'agents del paisatge.....	79
13.4. ETAPES DE PARTICIPACIÓ DINS EL PROCÉS D'ELABORACIÓ DEL CATÀLEG	80
13.5. MECANISMES PER A LA PARTICIPACIÓ	81
13.5.1. Qüestionari a persones informades (participació implícita)	81
13.5.2. Sessions de treball.....	81
13.5.3. Participació a través del web	82
13.5.4. Informació i comunicació.....	82
14. PRESENTACIÓ DE RESULTATS I FORMAT DE LLIURAMENT.....	83
14.1. MEMÒRIA ESCRITA	83
14.1.1. Característiques de l'apartat de metodologia.....	86
14.1.2. Fitxes de les unitats de paisatge.....	87
14.2. CARTOGRAFIA.....	90
14.3. RESUM DEL CATÀLEG DE PAISATGE	92
14.4. INVENTARI D'AGENTS DEL PAISATGE	93
14.5. ARXIU FOTOGRÀFIC	93
14.6. LLIURAMENT DELS CATÀLEGS DE PAISATGE.....	94
15. GLOSSARI PER ALS CATÀLEGS DE PAISATGE	95

1. PRESENTACIÓ

La Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, crea el **catàleg de paisatge** com un instrument nou per a la introducció d'objectius paisatgístics en el planejament territorial a Catalunya, així com en les polítiques sectorials. S'adopten, d'aquesta manera, els principis i les estratègies d'acció que estableix el Conveni europeu del paisatge promogut pel Consell d'Europa¹.

L'Observatori del Paisatge té l'encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques d'elaborar abans d'acabar l'any 2007 set catàlegs de paisatge, un per a cadascuna de les set regions en què s'organitzarà l'estructura política administrativa de Catalunya. L'elaboració dels catàlegs de paisatge coincideix amb els treballs de redacció o de revisió dels plans territorials parcials (o dels plans directors territorials) que realitza aquest mateix Departament.

Els catàlegs han de fixar els objectius de qualitat paisatgística per a cada àmbit territorial. Però, com han de ser els catàlegs? Quins continguts han d'incloure? Pel seu caràcter innovador i per la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, l'Observatori del Paisatge ha preparat aquest **Prototipus de catàleg de paisatge**, que estableix unes bases metodològiques i uns criteris comuns per a l'elaboració dels set catàlegs d'una manera coherent i coordinada. Aquest document, confegit d'una manera semblant a les *guidelines* d'origen anglosaxó, ha estat posat a la consideració de més de setanta institucions, grups de recerca i experts en paisatge per tal d'obtenir el màxim consens sobre els continguts.

¹ Conveni adoptat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 19 de juliol de 2000 i firmat el 20 d'octubre de 2000 per divuit països durant una conferència ministerial a Florència. El Parlament de Catalunya va adherir-s'hi el 20 de desembre de 2000 a través de la Resolució 364/VI del Parlament de Catalunya, d'adhesió al Conveni europeu del paisatge.



PART I.
CONTEXT GENERAL DEL PROTOTIPUS
DE CATÀLEG DE PAISATGE

2. BREUS APUNTS SOBRE L'OBSERVATORI DEL PAISATGE

L'Observatori del Paisatge és un ens d'assessorament de la Generalitat de Catalunya i de la societat catalana en general en matèria de paisatge. La seva creació respon a la necessitat d'estudiar el paisatge, elaborar propostes i sensibilitzar la societat catalana que cal una major protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya en el marc d'un desenvolupament sostenible.

Un dels principals objectius de l'Observatori del Paisatge és incrementar el coneixement que té la societat catalana dels paisatges catalans i donar suport a l'aplicació a Catalunya del Conveni europeu del paisatge. En aquest sentit, l'Observatori serà l'espai de trobada entre la Generalitat de Catalunya, l'administració local, les universitats, els col·lectius professionals i, en general, la societat catalana en tot allò referit a la gestió i conservació del paisatge.

L'Observatori del Paisatge, per tant, pretén erigir-se en un centre d'estudi i seguiment de l'evolució dels paisatges de Catalunya i de control permanent dels actors que en condicionen el dinamisme (naturals, socioeconòmics, canvi climàtic). Aspira també a esdevenir un punt de referència per a la investigació científica i tècnica en matèria de paisatge; a oferir suport i col·laboració a les administracions catalanes per elaborar, aplicar i gestionar les polítiques de paisatge, i a convertir-se en el principal agent de sensibilització de les institucions públiques, la societat civil i la població en general sobre el paisatge i els seus valors.

L'Observatori s'organitza en forma de consorci i és previst en la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya. Es va constituir legalment el 8 d'octubre de 2004 i els seus estatuts van ser publicats al DOGC (Resolució PTO/3386/2004).

Es pot obtenir més informació sobre les funcions i l'activitat de l'Observatori del Paisatge al seu web: www.catpaisatge.net

3. CATÀLEGS DE PAISATGE DE CATALUNYA

Els catàlegs de paisatge són un nou instrument per protegir, gestionar i ordenar el paisatge a Catalunya, i estan concebuts principalment com a eines de suport a la planificació territorial. Alhora, però, són de gran utilitat en el desenvolupament d'altres polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com la sensibilització de la societat catalana sobre el paisatge i els valors ambientals, culturals i estètics.

3.1. DEFINICIÓ

L'article 10 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya defineix els catàlegs de paisatge de Catalunya com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir." Són, per tant, una eina extremadament útil per a la implementació de polítiques de paisatge, especialment la integració d'objectius paisatgístics en les estratègies territorials, amb la connivència i participació activa de tots els agents socials que intervenen en el territori. Aquest últim aspecte és important perquè implica el conjunt de la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge.

Dit d'una altra manera, els catàlegs de paisatge són les eines que ens permetran conèixer com és el nostre paisatge i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem un determinat tipus de paisatge i no un altre, com evoluciona el nostre paisatge en funció de les actuals dinàmiques econòmiques, socials i ambientals i, finalment, definiran quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo.

Els catàlegs de paisatge, per tant, aportaran informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans, i contribuiran d'aquesta manera a definir i aplicar una nova política de paisatge a Catalunya. El fet d'incloure tot el territori de Catalunya i de tenir uns objectius diferents dels treballs desenvolupats fins ara a Catalunya justifica l'ús d'una terminologia de treball pròpia i original.

Els catàlegs de paisatge han de ser rigorosos des del punt de vista científic, metodològicament clars, extrapolables a d'altres territoris i comparables amb d'altres experiències que s'elaboren en diversos estats i regions europeus. En aquest mateix sentit, els treballs de definició de les unitats de paisatge, de la seva qualificació i avaluació, es guiaran per intercanvis d'experiències i de metodologies a escala europea, en aplicació de l'article 8 del Conveni europeu del paisatge. Tanmateix, optimitzaran la informació sobre paisatge disponible a Catalunya, que és diversa i de qualitat.

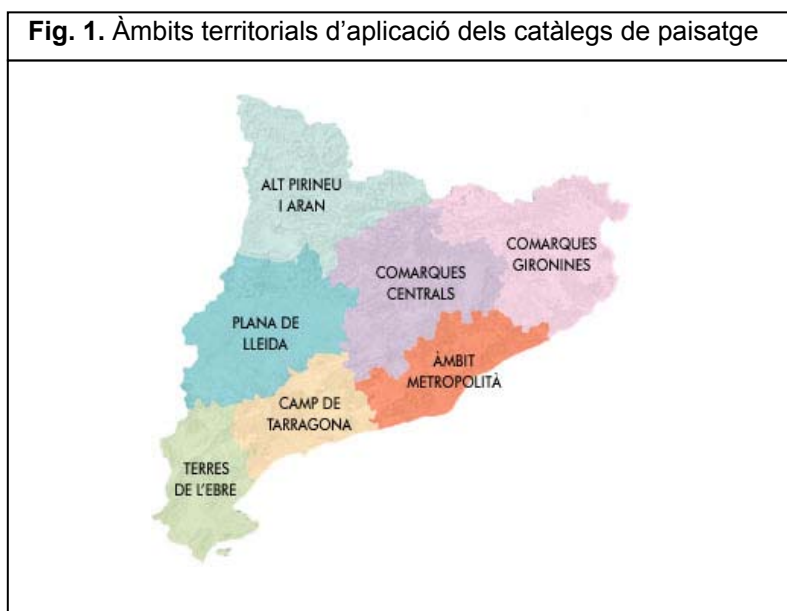
Els catàlegs de paisatge neixen en un moment en què resulta vital implantar una nova cultura de l'ordenació territorial basada en la gestió prudent i sostenible dels recursos naturals, en un tractament nou i imaginatiu del sòl no urbanitzable i del paisatge en el seu conjunt i en una nova forma de govern i de gestió del territori basada en el diàleg i la concertació social.

El benestar ha de ser un concepte universal, i la vivència i percepció del paisatge hi poden contribuir. Determinades dimensions individuals i socials vinculades a l'ús i a la percepció del paisatge tenen uns efectes immediats i gens menyspreables en la possibilitat d'aconseguir benestar per part dels éssers humans. La seva major o menor qualitat de vida està estretament vinculada –de fet, cada cop més– a aquestes dimensions². Els catàlegs de paisatge no només n'han de ser amatents, sinó que han d'atendre la diversitat i ser sensibles a l'ús i a les diferents percepcions en relació amb el paisatge de grups socials tan diversos com els infants, la gent gran o les persones afectades per qualsevol minusvalia, que tenen també dret al paisatge.

3.2. ÀMBIT

Els catàlegs de paisatge es conceben normativament com unes eines útils per ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial. És per aquest motiu que el seu abast territorial es correspon amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials, que coincideix amb les set regions en què s'organitzarà en un futur l'estructura política administrativa de Catalunya:

- Alt Pirineu i Aran
- Comarques centrals
- Camp de Tarragona
- Plana de Lleida
- Regió metropolitana de Barcelona
- Comarques gironines
- Terres de l'Ebre



² La relació entre paisatge i benestar individual i social és encara un camp poc estudiat arreu. N'existeixen, però, algunes experiències, desenvolupades sobretot al Regne Unit. La més recent té a veure amb l'elaboració dels anomenats *Tranquillity Maps*, un mètode d'avaluació del benestar que comporta un determinat tipus de paisatge a través de la consideració d'aspectes com el soroll, la contaminació lumínica o la sensació de seguretat que transmet un determinat paisatge.

3.3. CRITERIS PER A LA CONFECCIÓ DELS CATÀLEGS

L'elaboració dels catàlegs de paisatge es fonamenta en els criteris següents:

- a) **Coherència dels catàlegs amb els documents internacionals.** Han de ser coherents amb les orientacions i directrius del Conveni europeu del paisatge (CEP) i, metodològicament, amb l'objectiu d'identificar els paisatges, avaluar-ne l'estat i definir uns objectius de qualitat que garanteixin la pervivència dels seus valors i la seva transmissió a les generacions futures. D'altra banda, han de contribuir a expressar a escala catalana els objectius de sostenibilitat formulats en compromisos europeus i internacionals (Cimera de Rio de Janeiro el 1992, Estratègia europea de desenvolupament sostenible).
- b) **Visió integrada del paisatge.** Els catàlegs parteixen d'una visió integrada del paisatge, en prenen els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat. El paisatge s'entén en els catàlegs com una àrea, tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció dinàmica de factors naturals (com el relleu, la hidrologia, la flora o la fauna) i humans (com les activitats econòmiques o el patrimoni històric). El paisatge es concep, al mateix temps, com una realitat física i la representació que ens en fem. És la fesomia d'un territori amb tots els seus elements naturals i antròpics i també els sentiments i les emocions que desperten en el moment de contemplar-los. El paisatge és concebut en els catàlegs com un producte social, la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual i simbòlica.
- c) **Multiplicitat de valors.** L'enfocament multidimensional del paisatge es tradueix en la multiplicitat de valors que el caracteritzen. Els catàlegs parteixen de l'existència de diversos valors o tipus de valors del paisatge (ecològics, històrics, culturals, estètics, simbòlics), atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Tot paisatge pot tenir, a més, un "valor d'existència", atribuït per la població només per la seva pròpia raó de saber que existeix, tot i no relacionar-s'hi per cap ús ni present ni futur. Mostra una relació ètica amb el paisatge i sorgeix per la "defensa dels drets dels éssers vius", o per la simpatia a determinats elements que el conformen, com animals en perill d'extinció o ecosistemes fràgils, i no necessàriament per l'interès per mantenir intacte un recurs per a les generacions futures ("valor de llegat").
- d) **Enfocament metodològic qualitatiu.** L'esmentat en l'apartat anterior és un dels motius que explica per què la metodologia utilitzada per elaborar els catàlegs de paisatge és qualitativa. No tots els paisatges tenen el mateix significat per tothom i, d'altra banda, a cada paisatge se li poden atribuir diferents valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptuals respecte al paisatge que dificulten d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. És per aquest motiu que els catàlegs de paisatge eviten la jerarquització de nivells de qualitat del paisatge i la quantificació dels seus valors, una tasca molt complexa –per no dir impossible– atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables.

- e) **Aplicació al conjunt del territori de Catalunya.** Els resultats s'apliquen al conjunt del territori català i no només als espais singulars o excepcionals. No exclouen cap part del territori; ben al contrari, analitzen els espais marginals i degradats, els quotidians –com per exemple els paisatges de les àrees comercials o els espais industrials– o els conformats per infraestructures i equipaments (aeroports, grans nusos de comunicació, naus industrials, gasolineres). Els catàlegs de paisatge, per tant, inclouen tot el territori, des dels espais naturals fins als urbans, passant pels rurals i periurbans, així com les aigües interiors i marítimes.
- f) **Aplicabilitat.** Els catàlegs de paisatge han de ser de naturalesa proactiva, amb la finalitat de ser útils principalment per ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial, tot i que han d'afavorir la integració del paisatge en d'altres polítiques que poden tenir un efecte directe o indirecte en el paisatge, com les urbanístiques, d'infraestructures, agrícoles, culturals, ambientals, socials o econòmiques. La definició dels objectius de qualitat paisatgística, per tant, ha de tenir en compte les previsions legals i programàtiques derivades de la implementació de totes aquestes polítiques (normativa sobre espais naturals, pla de carreteres, pla de ports...).
- g) **Participació.** Han d'integrar la participació pública com a eina per implicar i coresponsabilitzar la societat en la gestió i planificació del seu paisatge, i com a element necessari de la governança per al desenvolupament sostenible. Des de sempre, les tasques d'anàlisi del paisatge han estat majoritàriament empreses per especialistes, però el Conveni europeu del paisatge insisteix en la importància que també hi tenen els ciutadans i agents econòmics, sobretot a l'hora de prendre part en les fases de planificació del paisatge, però començant també per la de caracterització. En aquest sentit, la participació de la població en aquesta fase serà fonamental per identificar aquells valors imperceptibles des de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp; es tracta de valors més intangibles, imprescindibles per analitzar el paisatge d'una manera integrada i per percebre'n tots els matisos.
- h) **Cooperació.** Ha d'existir una cooperació efectiva entre els diversos agents implicats, tant els càrrecs electes, com l'àmbit científic, els tècnics i els ciutadans dels territoris on s'aplica el catàleg de paisatge, i l'acceptació de diferències en cadascun dels interessos. En aquest sentit, cal que el desenvolupament dels catàlegs de paisatge compatibilitzi la rigorositat científica amb la comprensió del seu contingut i dels resultats per part de la població.

3.4. CONTINGUTS

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, en l'article 11, estableix quins han de ser els continguts mínims que hauran d'incorporar els set catàlegs de paisatge:

1. L'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea.

2. L'enumeració de les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge.

3. *L'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge.*

4. *La delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació.*

5. *La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge. Aquests objectius han d'expressar les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.*

6. *La proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.*

3.5. ELABORACIÓ

L'Observatori del Paisatge té l'encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques d'elaborar els set catàlegs de paisatge. Es preveuran mecanismes de participació pública i social per elaborar els catàlegs. Aquest últim punt és important per contribuir a implicar i responsabilitzar la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge. A continuació s'especifiquen les característiques que han de reunir els equips de treball i les funcions de l'Observatori del Paisatge durant el procés.

3.5.1. Atributs dels equips de treball

Per dur a terme els catàlegs de paisatge, l'Observatori estableix convenis d'una durada d'un any amb grups de recerca de les universitats catalanes, els quals han de conformar equips de treball interdisciplinaris formats per especialistes en els àmbits de:

- L'anàlisi del paisatge en clau històrica, social, cultural, territorial i ambiental
- La gestió del paisatge
- La intervenció en el paisatge
- La planificació territorial
- La participació ciutadana i la comunicació

L'equip ha de disposar dels recursos humans i tècnics per realitzar el treball de camp, el treball de gabinet, la cartografia i el grafisme. L'equip permanent pot estar format per especialistes i tècnics, i comptar de manera puntual amb altres professionals per abordar aspectes sectorials del catàleg. Aquesta fórmula diversifica i enriqueix les visions del paisatge i és especialment recomanada per l'Observatori del Paisatge.

3.5.2. Funcions de l'Observatori en el procés d'elaboració dels catàlegs

L'Observatori coordinarà i supervisarà el desenvolupament dels treballs i tindrà una implicació especial en la definició dels objectius de qualitat paisatgística. En concret:

- Dirigirà i coordinarà els treballs.
- Vetllarà per l'aplicació del Prototipus de catàleg de paisatge i el conveni signat amb els equips de treball.
- Facilitarà els contactes i les fonts d'informació necessaris per al desenvolupament dels treballs.
- Organitzarà reunions de seguiment amb els equips, entre els equips i els responsables dels plans territorials parcials corresponents i entre els equips que simultàniament elaboren diversos catàlegs de paisatge.
- Coordinarà i orientarà la participació ciutadana lligada al procés d'elaboració dels catàlegs.

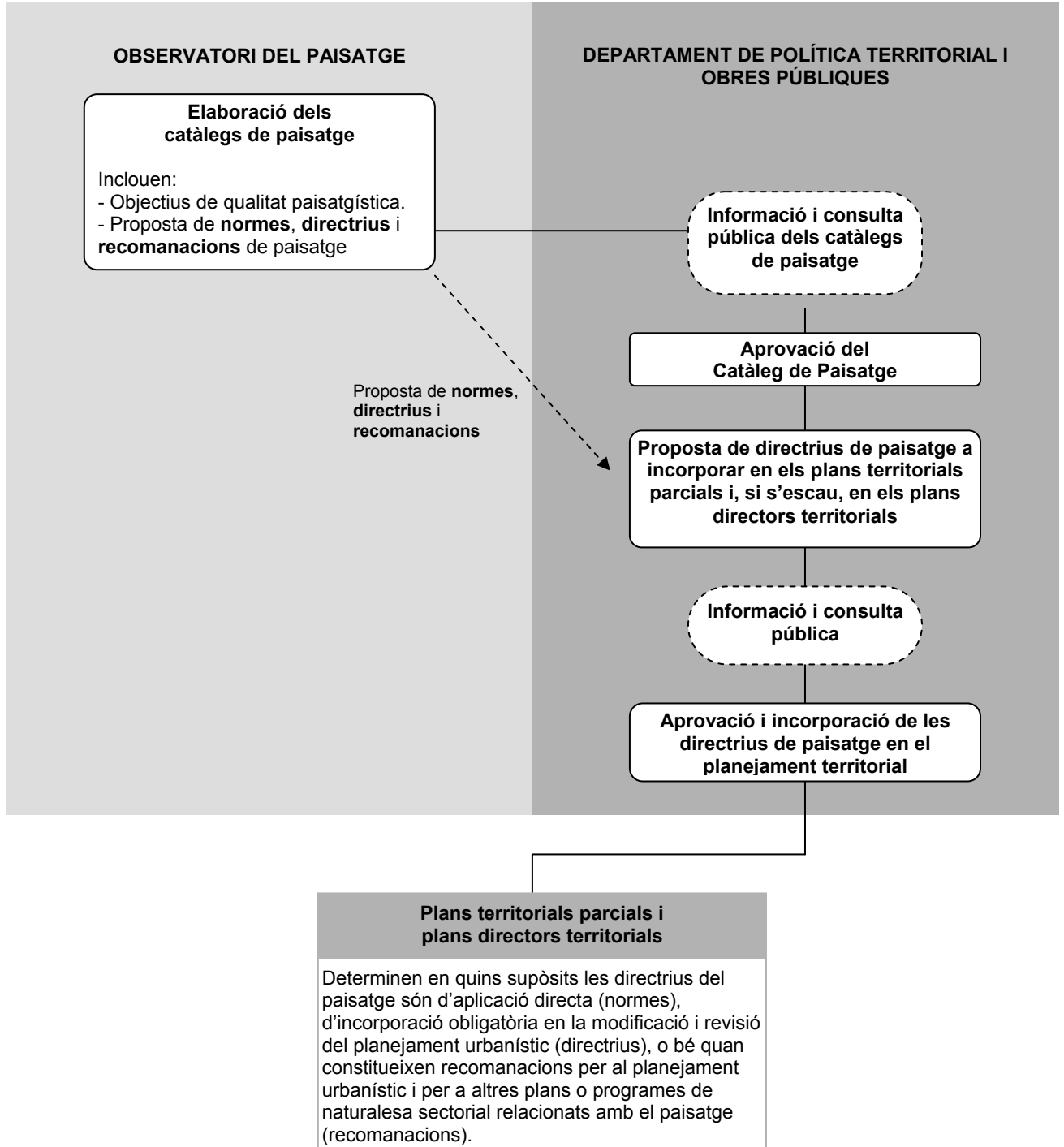
3.6. FUNCIONS TERRITORIALS DELS CATÀLEGS

Els catàlegs de paisatge han d'orientar la integració del paisatge en els instruments d'ordenació territorial a Catalunya a diferents escales, des dels plans territorials parcials fins al planejament urbanístic, tot passant pels plans directors territorials i els urbanístics. Així, des de l'Observatori del Paisatge s'entenen els catàlegs de paisatge com uns instruments nous que haurien de facilitar una clara imbricació entre el planejament territorial i l'urbanístic pel que fa a la implementació de polítiques de paisatge.

3.6.1. Utilitat per als plans territorials parcials

Els catàlegs de paisatge, un cop acabats, es lliuraran al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, i aquest els sotmetrà a un tràmit d'informació i consulta pública abans d'aprovar-ne definitivament els continguts. Posteriorment, i segons determina la proposta de Llei de paisatge, la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun, seran incorporats amb caràcter normatiu com a **normes, directrius i recomanacions del paisatge** (les definicions d'aquestes determinacions es troben a l'apartat 11.1) als set plans territorials parcials que elabora la Secretaria per a la Planificació Territorial d'aquest departament i als plans directors territorials que el Departament consideri oportuns, prèvia consulta pública.

Fig. 2. Procés d'integració de directrius de paisatge en el planejament (segons la Llei 8/2005 de paisatge)



3.6.2. Utilitat per al planejament urbanístic.

Serán els mateixos plans territorials parcials i, depenent de cada cas, també els plans directors territorials els que determinaran en quins supòsits les Directrius del Paisatge seran d'aplicació directa, d'incorporació obligatòria en la modificació i revisió del planejament urbanístic, o bé quan constituïran únicament recomanacions per al planejament urbanístic i per a d'altres plans o programes de naturalesa sectorial amb afecció en el paisatge. Des del punt de vista del planejament urbanístic, a més, els catàlegs de paisatge es conceben com a eines de gran utilitat per a tècnics en urbanisme i per als representants de les **comissions territorials d'urbanisme**, ja que es dotaran de directrius i recomanacions en clau paisatgística molt útils per al desenvolupament de determinats projectes.

3.7. ALTRES FUNCIONS

Més enllà de la seva utilitat per al planejament territorial, els catàlegs de paisatge tenen també les següents funcions, tot i que la seva aplicació en aquests àmbits dependrà en gran mesura d'altres agents:

- a) Constituir una base sòlida per a la definició d'**estratègies específiques de paisatge** per a determinats territoris de Catalunya. En aquest sentit, esdevindran una referència a l'hora d'elaborar les **cartes del paisatge**³, que han de tenir en compte el que s'ha establert en els catàlegs de paisatge que afecten el seu àmbit.
- b) Actuar de documents de base per a **campanyes de sensibilització** sobre la diversitat paisatgística de Catalunya i els seus valors ambientals, culturals i estètics, i per a la inserció del paisatge en **diferents nivells de l'ensenyament** a Catalunya.
- c) Ser útils en el procés de definició de **plans i estratègies sectorials**, com per exemple **polítiques de conservació de la natura** (política d'espais naturals, de connectors ecològics, estratègia catalana d'ús i gestió sostenible de la biodiversitat, etc.), **polítiques agràries** en clau de sostenibilitat, **polítiques de desenvolupament rural** o **polítiques de promoció turística** associada al paisatge.
- d) Actuar de documents de partida per a la **definició d'estratègies regionals o locals** encaminades a un desenvolupament sostenible del territori (agendes 21 locals, Agenda 21 de Catalunya, etc.).
- e) Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació paisatgística necessaris per als processos d'**avaluació ambiental estratègica** de polítiques,

³ La Llei de paisatge defineix en l'article 14 les cartes del paisatge com "els instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que s'adrecin al manteniment dels seus valors". A diferència dels catàlegs, que tenen un àmbit d'aplicació coincident amb les regions en què s'organitzarà en un futur l'estructura política administrativa de Catalunya, les cartes són d'aplicació municipal, supramunicipal o bé comarcal.

plans i programes i per als **estudis d'impacte ambiental** de projectes amb incidència sobre el territori, així com els **estudis d'impacte paisatgístic** que estableix la Llei d'urbanisme.

- f) Actuar de documents de referència per desenvolupar i aplicar el **Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge**, instrument financer de la Generalitat de Catalunya creat per la Llei de paisatge amb la finalitat de destinar-lo a actuacions de millora paisatgística.

4. PROTOTIPUS DE CATÀLEG DE PAISATGE

Els catàlegs de paisatge, tal com els concep la Llei de paisatge, representen una eina completament nova que té molt pocs precedents a escala internacional. No existeix cap mètode reconegut universalment per estudiar, identificar i avaluar els paisatges i la seva diversitat, tot i que a Europa hi ha una important base de coneixement en aquest aspecte. Convé ressaltar en aquest sentit l'experiència acumulada en països europeus com el Regne Unit (concretament l'oficina governamental Countryside Agency) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge (Landscape Character Assessment), o Bèlgica, França, Portugal i Espanya, amb els respectius atlas paisatgístics, que han intentat identificar i avaluar amb més o menys èxit els paisatges a escala estatal. Són experiències de gran interès, sobretot per a Catalunya, on aquest tipus de treballs fins ara no ha existit. La principal diferència entre les experiències esmentades i els catàlegs de paisatge de Catalunya radica en el seu objectiu final i la seva integració en el procés d'aprovació dels plans territorials parcials. Aquestes iniciatives han permès descriure i classificar els paisatges i la seva diversitat, i han contribuït a fer comprendre i difondre el patrimoni paisatgístic d'aquests territoris, però no han disposat finalment d'instruments útils per transformar aquest coneixement i sensibilitat paisatgística en directrius clares i efectives per al planejament territorial i urbanístic. I aquesta és una de les principals funcions –i un dels principals reptes– que presenten els catàlegs de paisatge de Catalunya.

Per aquest motiu, un cop l'Observatori del Paisatge va rebre l'encàrrec de la Generalitat de Catalunya d'elaborar els catàlegs de paisatge, va formular-se algunes preguntes: Com han de ser els catàlegs de paisatge? A quina escala de treball s'han de realitzar? Quins continguts han d'incloure més enllà del que estableix la Llei de paisatge? Quins valors s'han d'identificar? Com s'avaluen? Com es posa al mateix nivell els elements naturals del paisatge, els culturals i els perceptius? Què són els objectius de qualitat paisatgística? I, la principal pregunta, com s'han de traduir els objectius de qualitat paisatgística en directrius útils per al planejament territorial i urbanístic?

Aquests dubtes, sumats al caràcter innovador de l'eina i la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, han impulsat l'Observatori del Paisatge a preparar un prototipus de catàleg de paisatge que estableix un marc comú de treball per elaborar els set catàlegs de paisatge d'una forma coherent i coordinada. El document està preparat d'una manera semblant a les *guidelines* anglosaxones. L'existència de directrius inicials no exclou que els equips de treball que realitzin els catàlegs de paisatge puguin també desenvolupar la seva capacitat creativa –de fet, és recomanable– i fer l'estudi a partir d'allò que els suggereix el territori, més enllà dels requeriments que estableix el Prototipus.

El Prototipus de catàleg de paisatge es presenta pròpiament a la segona part d'aquest document.

5. SESSIONS DE CONSULTA DEL PROTOTIPUS DE CATÀLEG DE PAISATGE

Amb l'objectiu d'obtenir un ampli consens sobre quins han de ser els continguts, les variables, els indicadors i els aspectes metodològics, i en general sobre tot allò que fa referència al disseny del **Prototipus de catàleg de paisatge** (vegeu la segona part del document), abans de procedir a la seva aplicació, l'Observatori del Paisatge ha efectuat més de setanta consultes als responsables tècnics dels plans territorials parcials del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, les institucions que formen part del Consell Rector de l'Observatori del Paisatge, grups de recerca sobre paisatge i experts en gestió del paisatge de Catalunya i de fora de Catalunya.

La consulta sobre el Prototipus de catàleg de paisatge es realitza a tres nivells, seguint aquest ordre cronològic:

a) Coordinadors dels plans territorials parcials

Aquestes trobades pretenen conèixer de primera mà els objectius, els continguts i les metodologies d'elaboració dels plans territorials parcials, així com els resultats que els redactors dels plans esperen dels catàlegs de paisatge.

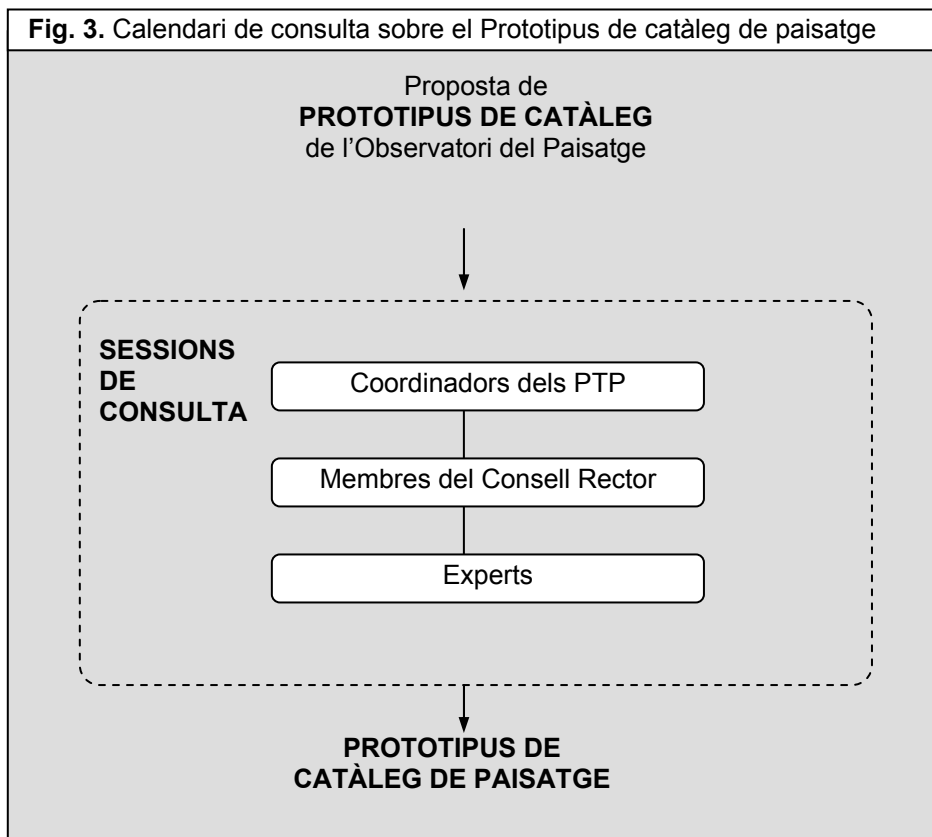
b) Membres del Consell Rector de l'Observatori del Paisatge

Trobada amb els representants de les entitats que conformen el Consell Rector de l'Observatori interessats a prendre part en la definició del Prototipus de catàleg de paisatge.

c) Experts i institucions

Reunions amb aquelles persones d'experiència reconeguda en l'àmbit del paisatge que poden aportar interessants contribucions a l'hora de definir el Prototipus de catàleg de paisatge.

El calendari de les sessions de consulta ha estat el que mostra la figura 3:





PART II.
ELABORACIÓ DEL CATÀLEG DE
PAISATGE

6. INICIATIVES DE REFERÈNCIA

Aquest apartat mostra quins han estat els principals punts de referència que s'han tingut en compte a l'hora de dissenyar el Prototipus de catàleg de paisatge:

a) **Conveni europeu de paisatge** (Florència, 20 d'octubre de 2000), aprovat pel Consell d'Europa, com a marc de referència europeu per al disseny de polítiques de protecció, gestió i ordenació del paisatge, així com les iniciatives i els instruments legals europeus i internacionals anteriors que el complementen, entre d'altres, els següents:

- I. **Conveni de la Unesco sobre la protecció del patrimoni cultural i natural mundial** (París, 16 de novembre de 1972).
- II. **Conveni del Consell d'Europa sobre la conservació de la vida silvestre i el medi ambient natural d'Europa** (Berna, 19 de setembre de 1979).
- III. **Conveni del Consell d'Europa per a la protecció del patrimoni arquitectònic d'Europa**, (Granada, 3 d'octubre de 1985).
- IV. **Conveni del Consell d'Europa per a la protecció del patrimoni arqueològic** (revisat) (Valletta, 16 de gener de 1992).
- V. **Estratègia de diversitat biològica i de paisatge paneuropea** (Sofia, 25 d'octubre de 1995).

b) Altres acords i instruments legals d'àmbit europeu i internacional:

- I. **Conveni de la Unesco per a la preservació del patrimoni cultural immaterial** (París, 17 d'octubre de 2003), com a marc per a la identificació, preservació, transmissió i revitalització d'un patrimoni cultural profundament arrelat als nostres paisatges (coneixements, usos, tradicions, expressions orals, tècniques artesanals, etc.).
- II. **Principis directors per al desenvolupament territorial sostenible del continent europeu** de la CEMAT (Hannover, 8 de setembre de 2000), on es considera la diversitat paisatgística com un dels principals potencials d'Europa, i la seva valoració com un dels principals reptes i perspectives en l'àmbit continental.
- III. **El 6è Programa d'Acció de la Comunitat Europea per al Medi Ambient** (juliol de 2002), on es considera el paisatge com un recurs únic a Europa que cal protegir i un element clau per al desenvolupament sostenible de la Unió Europea.

c) Acords d'àmbit català:

- I. **Manifest de Castelló d'Empúries. Paisatge: bases conceptuals i propostes d'actuació aprovades en el IV Congrés de Ciència del Paisatge** (Castelló d'Empúries, octubre de 2003).

- II. **Manifest d'Olot per a la salvaguarda de la connectivitat ecològica i paisatgística** (Olot, desembre de 2003).
- III. **Manifest de Sant Celoni per al reconeixement de les vies verdes del Vallès** (Sant Celoni, juliol de 2004).
- d) **Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya**, i en concret els continguts mínims establerts en l'article 11, anunciats en l'apartat 4 d'aquest document.
- e) **Conferències intergovernamentals d'estats signataris i contractants del Conveni europeu del paisatge** (Estrasburg, novembre de 2001 i novembre de 2002), així com la **Conferència del Conveni europeu del paisatge amb motiu de la seva entrada en vigor** (Estrasburg, juny de 2004).
- f) Els documents i les institucions següents:
 - I. *Estudi de les condicions paisatgístiques de les comarques gironines* (2003). Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), per encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (PTOP).
 - II. *El Paisatge de l'Alt Pirineu i Aran* (2003). Universitat de Barcelona (UB), per encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (PTOP).
 - IV. *Anàlisi del paisatge del Bages* (2004). Consell Comarcal del Bages i Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).
 - VI. *Pla especial de la Zona Volcànica de la Garrotxa* (2004). Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), per encàrrec del Parc Natural de la Garrotxa.
 - VIII. *Carta del paisatge del Penedès* (2004). Estudi DTUM-Landtra, per encàrrec de la Generalitat de Catalunya i el Consell Comarcal del Penedès.
 - IX. *Índex de vulnerabilitat de la matriu territorial (IVT₂)* (2004). ERF i Agència Barcelona Regional.
 - X. *Atlas de los Paisajes de España* (2004). Universidad Autónoma de Madrid, per encàrrec del Ministeri de Medi Ambient.
 - XI. *Los paisajes de Madrid: naturaleza y medio rural* (1994). Departamento de Geografía de la Universidad Autónoma de Madrid, per encàrrec de la Conselleria de Política Territorial de la Comunitat Autònoma de Madrid.
 - XII. *Landscape Character Assessment. Guidance for England and Scotland* (2002). Countryside Agency & Scottish Natural Heritage.
 - XIII. *Lancashire. Historic Landscape Characterisation Programme* (2002). Lancashire County Council i English Heritage.

- XIV. *The Durham Landscape* (2004). Durham County Council.
 - XV. *A Landscape Strategy for Lancashire* (2000). Lancashire County Council & Countryside Agency.
 - XVI. *Tranquillity Mapping. Developing a Robust Methodology for Planning Support* (2004). Newcastle University (amb la col·laboració de Countryside Agency et al.).
 - XVII. *Méthode pour les Atlas de paysages. Enseignements méthodologiques de 10 ans de travaux* (2004). Ministère de l'Écologie et du Développement Durable de France
 - XVIII. *Regional Distribution of Landscapes Types in Slovenia and Outstanding Landscapes of Slovenia*.
 - XIX. *La Charte paysagère. Outil d'aménagement de l'espace intercommunal* (1995). Fédération des Parcs Naturels Régionaux de France.
 - XX. *Landscape Characterization of Belgium* (2004). University of Ghent.
 - XXI. *Conferenza Nazionale per il Paesaggio* (1999). Ministero per i Beni e le Attività Culturali.
 - XXII. *The New Dimensions of the European Landscape* (2002). Project Alterra.
 - XXIII. *European Landscape Character Assessment Initiative (ELCAI)*. Landscape Europe.
 - XXIV. *Paysages 2020. Principes Directeurs* (2003). Office Fédéral de l'Environnement, des forêts et du paysage. Suïssa.
- g) Opinions i orientacions de persones d'experiència reconeguda en l'àmbit del paisatge a escala europea, espanyola i catalana.

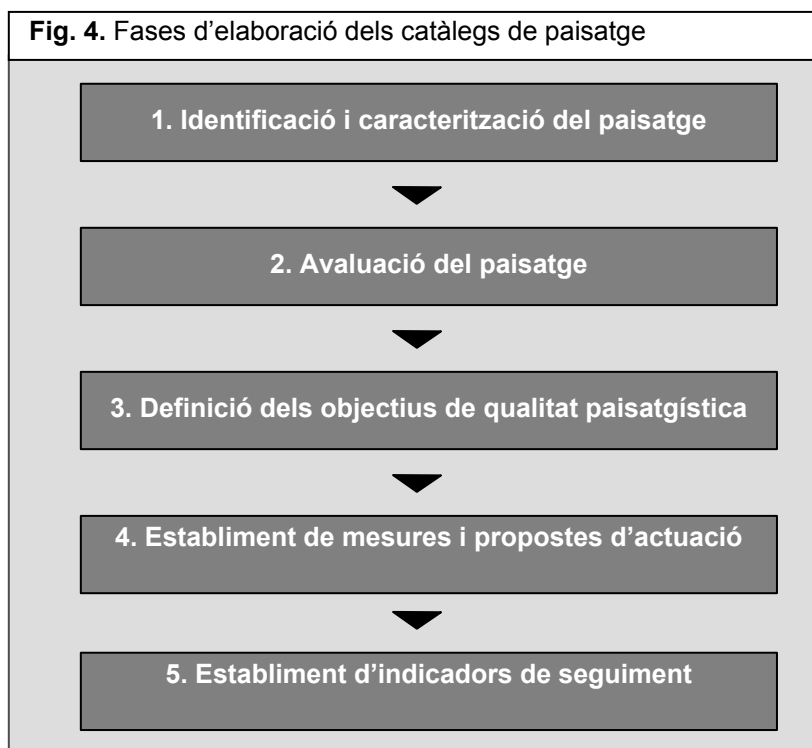
A la secció “Directori” del web de l'Observatori del Paisatge es poden consultar algunes d'aquestes referències:
www.catpaisatge.net



7. METODOLOGIA PER ELABORAR ELS CATÀLEGS DE PAISATGE

La metodologia que es proposa per elaborar els catàlegs de paisatge pretén ser clara i de fàcil comprensió. Això implica que els passos a seguir han d'estar ben definits, la cartografia ha de ser la imprescindible i els resultats, ben concrets. Els catàlegs no es plantegen com un simple exercici d'assaig metodològic, sinó que estan concebuts per obtenir un tipus de resultats molt específics. Tenint present el temps i els recursos de què es disposa, l'eficiència ha de ser la màxima possible. No hem d'oblidar que el destinatari immediat dels catàlegs és la Generalitat de Catalunya a través del seu Departament de Política Territorial i Obres Públiques, que haurà d'integrar-los en els plans territorials parcials, tot esperant que serveixin també de base per implementar polítiques de paisatge en d'altres departaments i administracions. Així doncs, per garantir-ne la màxima aplicabilitat i utilitat, el nivell de **claredat**, **concreció** i **síntesi**, tant en el text com en l'aparell cartogràfic, ha de ser molt elevat.

El procediment per elaborar els catàlegs de paisatge és el següent:



Fase 1. Identificació i caracterització. És la primera fase del procés d'elaboració dels catàlegs, en què s'identifiquen les àrees del territori que tenen un caràcter semblant (prenent com a base l'estudi dels elements naturals, culturals i visuals que configuren el paisatge, així com els més perceptuals i simbòlics que també el defineixen), es classifiquen les àrees identificades –que prenen el nom d'unitats de paisatge–, es cartografien i se'n descriu el caràcter, tot inventariant de manera com més exhaustiva millor els valors paisatgístics de cada unitat de paisatge –recollint els valors atribuïts per a la població– i descrivint la dinàmica general del paisatge i els factors naturals i socioeconòmics que han intervingut –i intervenen– en la seva evolució i transformació. Aquesta fase també analitza la possible evolució futura del paisatge bo i considerant les dinàmiques naturals del medi, així com les tendències socioeconòmiques, la legislació vigent o la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials actuals.

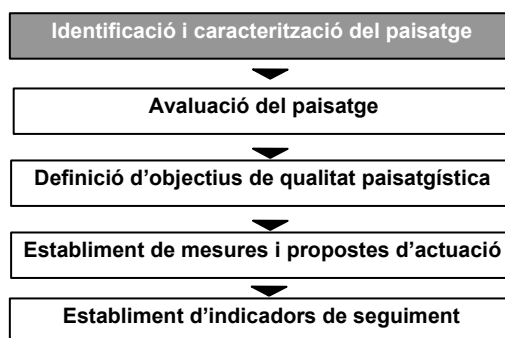
Fase 2. Avaluació del paisatge. El segon pas, d'avaluació, consisteix a estudiar les amenaces i oportunitats per protegir, gestionar i ordenar el paisatge, en clau de sostenibilitat.

Fase 3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística. És la plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos, tant per a l'àmbit territorial com per a cada unitat de paisatge. En la definició dels objectius de qualitat, la participació dels agents implicats en les transformacions que tenen lloc en el paisatge i en el seu ús pren un paper rellevant.

Fase 4. Establiment de mesures i propostes d'actuació. Una vegada formulats els objectius de qualitat paisatgística, aquesta última fase concreta, per a cada unitat de paisatge o paisatge d'atenció especial, les directrius de paisatge que caldria integrar en els plans territorials parcials que elabora el Departament de Política Territorial i Obres Públiques, així com els criteris i les accions específiques que caldria endegar des de les administracions per tal d'assolir els objectius de qualitat concretats en el pas anterior.

Fase 5. Establiment d'indicadors de seguiment. Finalment, es definirà una graella d'indicadors de paisatge (de caràcter ambiental, cultural i social), comprensibles per la població, els polítics i els gestors públics, formulats a partir dels objectius de qualitat paisatgística, amb l'objectiu de fer un seguiment de l'estat del paisatge a Catalunya i de la seva evolució en el marc d'un desenvolupament sostenible.

8. IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ D'UNITATS DE PAISATGE (PRIMERA FASE)



8.1. IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE

La primera fase d'elaboració dels catàlegs de paisatge té com a principal objectiu la **CARACTERITZACIÓ** dels paisatges de cada àmbit territorial. Entenem per caracterització el **procés d'identificació, cartografia i descripció d'àrees que presenten una certa cohesió interna i un caràcter propi.**

El **CARÀCTER** d'un paisatge és el **conjunt d'elements que contribueixen a fer que aquest paisatge sigui diferent d'un altre, però no pas millor o pitjor.** Aquest matís és molt important, perquè deixa ja clar, d'entrada, que els catàlegs no atendran només aquells paisatges que tenen uns valors escènics, harmònics o, fins i tot, ecològics excepcionals, sinó que inclouran tota mena de paisatges, fins a cobrir l'últim racó del territori.

El primer pas en el procés de caracterització del paisatge és la **IDENTIFICACIÓ** paisatgística. La identificació paisatgística està molt lligada a la definició del caràcter i implica **determinar aquells elements naturals, culturals –tangibles i intangibles– i visuals que distingeixen un determinat paisatge respecte d'un altre.** Identificar un paisatge significa, per tant, especificar quins són els seus trets distintius.

Del procés d'identificació n'han de resultar unes **unitats de paisatge**, que seran la peça territorial bàsica sobre la qual caldrà finalment formular els objectius de qualitat paisatgística (apartat 10), així com establir criteris i proposar mesures (apartat 11) que acabaran integrant-se en els plans territorials parcials i en d'altres instruments de planejament territorial i urbanístic, i també en les polítiques sectorials. Per dir-ho d'una altra manera, la unitat de paisatge passa a ser, a través dels catàlegs de paisatge, la unitat territorial bàsica sobre la qual es fonamenta la nova política de paisatge de Catalunya. Aquest fet atorga a les unitats de paisatge que resultin de l'elaboració dels catàlegs una importància rellevant. Aquest és un segon element dels catàlegs de paisatge que caldrà tenir molt present.

La **caracterització del paisatge**, en definitiva, ha de permetre representar cartogràficament aquelles porcions del territori que tenen un caràcter propi,

especificar-ne les característiques internes, analitzar-ne l'estat actual i descriure'n les dinàmiques que l'han conduït a adquirir l'aparença actual i que el transformen, bo i especificant també els processos evolutius que l'afecten. Aquesta tasca, per tant, ens apropa a un primer diagnòstic molt necessari dels valors i els problemes del paisatge, bàsic si volem formular, més endavant, objectius, estratègies i mesures amb vista al futur.

Partint d'aquesta premissa, la **caracterització del paisatge** inclou els passos següents:

1. Delimitació de les unitats de paisatge.
2. Estudi de la seqüència evolutiva del paisatge, retrocedint a èpoques passades, tan llunyanes com sigui possible.
3. Identificació dels valors del paisatge.
4. Identificació de la dinàmica actual del paisatge i els factors que hi intervenen.
5. Estudi de la possible evolució del paisatge.
6. Descripció en una fitxa dels resultats obtinguts per a cada unitat de paisatge en els passos anteriors.

La caracterització no seria completa sense la participació de la societat civil en el reconeixement dels seus paisatges. Aquesta implicació en l'elaboració del catàleg es tracta més detalladament en l'apartat 12.

La identificació i caracterització de la diversitat paisatgística de Catalunya estableix una taxonomia jerarquizada de com a màxim dos nivells d'anàlisi:

- **Unitats de paisatge**
- **Paisatges d'atenció especial**

Tant les **unitats de paisatge** com els **paisatges d'atenció especial** –que es defineixen en els propers dos subapartats (8.2 i 8.3)– hauran de ser delimitats pensant que han de fer servei als instruments de planificació territorial, al planejament urbanístic i a totes les decisions d'actuació i intervenció sobre el territori derivades de la implementació de polítiques sectorials (d'infraestructures, agràries, forestals, de turisme...).

La quantitat i varietat de variables paisatgístiques que poden utilitzar-se per a la caracterització del paisatge constitueix, d'entrada, una dificultat metodològica a l'hora de trobar el procediment per realitzar aquest tipus de treballs. En aquest sentit, la metodologia que s'utilitzarà per caracteritzar els paisatges en el marc dels catàlegs (que s'explica en els apartats següents) parteix de tres premisses fonamentals: procediment senzill, ús de la màxima informació disponible i utilitat per al planejament territorial i urbanístic i per a la planificació sectorial.

8.2. UNITATS DE PAISATGE

8.2.1. Concepte modern d'unitat de paisatge

Una anàlisi acurada dels estudis fets sobre paisatge a Catalunya constata que, per delimitar i caracteritzar les tipologies de paisatge, s'ha emprat principalment el concepte "unitat de paisatge", que alhora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes. En aquest sentit, els catàlegs de paisatge pretenen donar un sentit nou i un significat únic a la **unitat de paisatge**, d'acord amb les tendències que s'observen en l'anàlisi del paisatge a tot Europa i a escala internacional, tendències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics i intangibles del paisatge (a més dels estàtics i materials), a l'hora de definir-ne el caràcter.

Les unitats de paisatge són porcions del territori amb un mateix caràcter, és a dir, són caracteritzades per un conjunt d'elements que, com ja s'ha esmentat, contribueixen a fer que un paisatge sigui diferent de l'altre, i no millor o pitjor. Així, les unitats de paisatge s'han de basar, principalment, en els elements que estructuren el territori (les muntanyes, els rius, la xarxa de camins) i en la seva organització (sòl agrícola, forestal o urbà), però considerant alhora que aquest paisatge té unes dinàmiques determinades que han contribuït –i contribueixen– a afaïonar la imatge actual (processos irreversibles d'urbanització, transformacions agrícoles), i amb una tradició cultural i una història particular que difícilment es poden identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques. El caràcter de la unitat dependrà, doncs, de la combinació de formes del relleu (muntanyes, valls, planes...), de cobertes del sòl (cultius, zones urbanitzades, boscos de ribera...), de l'organització de l'espai, de la dimensió històrica (estructures paisatgístiques seculares i modernes...), de la percepció (textura, colors, formes...), de les transformacions immediates o de les relacions que s'estableixen entre la població i el seu paisatge (proximitat, vincles emocionals, sentiment de pertinença...).

Això vol dir, per tant, que la unitat de paisatge en els catàlegs de paisatge no ha de ser només el resultat de la delimitació sobre un mapa d'una porció del territori amb una morfologia i unes cobertes del sòl semblants i, per tant, fruit d'una combinació d'elements merament estructurals. La unitat de paisatge, tal com es planteja en els catàlegs, considera també les relacions particulars (socials, econòmiques, culturals) que s'han establert entre un territori i els seus habitants i que configuren part de la identitat de les persones que hi viuen. En aquest sentit, cada unitat de paisatge serà única, singular, diferent de la resta que li són veïnes i de les d'altres racons del país, atenent a criteris estructurals, funcionals i històrics diversos. Tot plegat no implica desconèixer ni menysprear aquells possibles elements afins entre dues o més unitats de paisatge, ni tampoc oblidar l'existència de paisatges en xarxa, que, sense ser constitutius d'unitats de paisatge, poden ajudar l'observador a entendre millor l'especificitat paisatgística de l'àmbit territorial.

En aquest sentit, es proposa un concepte operatiu d'unitat de paisatge, entesa com **una part del territori caracteritzada per una combinació específica de**

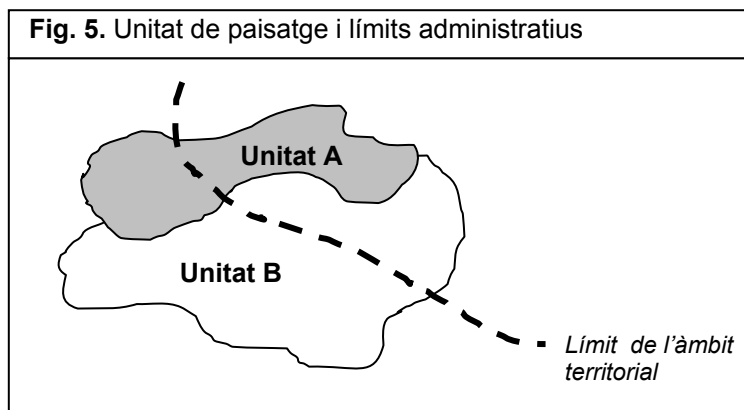
components paisatgístics de naturalesa ambiental, cultural i estètica i de dinàmiques clarament recognoscibles que li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori. La identificació i posterior caracterització de les unitats de paisatge contribuirà a la comprensió i visualització de l'estructura i el funcionament general del territori i de la diversitat paisatgística de cadascun dels set àmbits del planejament territorial (Terres de l'Ebre, Plana de Lleida, Alt Pirineu i Aran, comarques gironines, Camp de Tarragona, regió metropolitana de Barcelona i comarques centrals). Les unitats de paisatge expressaran els grans conjunts paisatgístics existents en cada àmbit territorial.

8.2.2. Criteris generals per delimitar les unitats de paisatge

Les unitats de paisatge es delimitaran tenint presents els criteris següents:

- a) Cobriran tot el territori, de manera que cada punt o cada lloc pertanyi sempre a una determinada unitat de paisatge. Aquesta observació és important perquè indica que el catàleg de paisatge no està concebut com una suma de catàlegs de diversos espais d'interès paisatgístic, sinó que inclou tot tipus de paisatges, sobretot aquells més mancats d'atenció.
- b) Han de ser prou grans en extensió perquè no es perdi la seva eficàcia en el procés d'incorporació de les directrius en el planejament⁴.
- c) L'objectiu principal dels catàlegs de paisatge, és a dir, integrar el paisatge en la planificació territorial, marca sens dubte l'escala de treball. Per tant, aquesta serà la mateixa que s'utilitza en els plans territorials parcials, és a dir, **1:50.000**. Aquest nivell de detall és òptim per estudiar la informació en matèria de paisatge necessària per a la planificació territorial, els plans sectorials de desenvolupament o les estratègies de conservació de la natura. Això no exclou, però, que la identificació de determinats elements paisatgístics que defineixen la unitat de paisatge no es faci a través de cartografia de base amb escales més grans (1:25.000).
- d) La definició de les unitats s'ha de basar en elements paisatgístics perdurables en el temps, per assegurar que els catàlegs tindran un període de vigència elevat.
- e) S'han d'evitar discontinuïtats d'unitats de paisatge en els espais limítrofs entre els set àmbits territorials. Això vol dir que una unitat de paisatge determinada no ha de traçar necessàriament el seu límit coincidint amb el límit de l'àmbit territorial, sinó que pot tenir –de fet, gairebé sempre tindrà– una continuïtat cap als àmbit territorials veïns.

⁴ Tot i que es fa difícil establir una xifra, es recomana que els àmbits territorials se subdivideixin en entre 20 i 30 unitats de paisatge, si bé el nombre final dependrà en gran mesura de les característiques de cada regió.



8.2.3. Marcs estatal i europeu per delimitar les unitats de paisatge

Les unitats de paisatge han de tenir en compte la seva continuïtat en els límits amb altres comunitats autònomes o estats europeus veïns. Els resultats obtinguts per les unitats de paisatge en aquests límits, tot i ser el resultat de l'ús d'una metodologia molt concreta, s'haurien de contrastar amb d'altres iniciatives de classificació del paisatge a escala estatal i europea, com:

- a) *Atlas de los Paisajes de España*, elaborat pel Ministeri de Medi Ambient.
- b) Mapa de cobertes del sòl Corine Land Cover (CLC 2000) a escala 1:100.000 presentat per l'Agència Europea del Medi Ambient el novembre de 2004, en el qual es classifiquen 44 tipus de cobertes, així com la versió ampliada elaborada a l'Estat espanyol amb una classificació de 85 tipus de cobertes. És important tenir ben present aquests mapes sobretot a l'hora de delimitar les unitats de paisatge en els límits fronterers de Catalunya amb altres regions d'Europa (com Aragó, el País Valencià, Migdia-Pirineus o Llenguadoc-Rosselló), ja que el CLC 2000 constitueix una base imprescindible per poder garantir millor la continuïtat d'unitats de paisatge en treballs semblants que es puguin fer en aquestes regions europees veïnes.
- c) La iniciativa *Pan-European Landscape Character Map and Classification* (escala 1:5.000.000) de *Landscape Europe*⁵, que des de fa dos anys treballa en la confecció d'un mapa d'unitats de paisatge per tot Europa amb l'objectiu d'esdevenir una cartografia de referència per a estats i regions europeus en el desenvolupament de les polítiques d'aplicació del Conveni europeu del paisatge.
- d) La tipologia de paisatges elaborada per l'Agència Europea del Medi Ambient incorporada en l'*Informe Dobris*⁶ (1995).

⁵ *Landscape Europe* és una xarxa interdisciplinària que aplega vint instituts de recerca de quinze estats europeus i que treballa per avaluar, planificar i sensibilitzar el paisatge des de l'òptica del desenvolupament sostenible.

⁶ EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY (1995): *Europe's Environment - The Dobris Assessment*.

8.3. PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL

L'escala 1:50.000 permet precisar bastant, però els límits no sempre queden ben determinats ni les unitats, ben clares. Eventualment, es podrà preveure **un segon nivell d'unitats de paisatge** (el **paisatge d'atenció especial**) en aquells casos en què sigui necessari recollir l'existència de sectors de paisatge amb trets molt singulars, però d'escassa extensió territorial. Són porcions de territori que presenten una determinada heterogeneïtat, complexitat o singularitat des d'un punt de vista paisatgístic (per exemple, zones periurbanes en transformació o altres indrets amb una intensa i ràpida transformació dels seus usos) i que, per tant, necessiten directrius i criteris específics per poder ser protegits, gestionats i ordenats.

El paper dels paisatges d'atenció especial és clau per plantejar altres objectius de planejament que no siguin el merament territorial, com és el cas de l'**urbanístic**. Les decisions preses en l'àmbit urbanístic són, de fet, les que acaben tenint més incidència sobre el paisatge, o almenys les que són més fàcils de percebre per part de la població. Els espais periurbans o urbans de la regió metropolitana de Barcelona, la franja de costa catalana i determinades parts del Pirineu, per exemple, serien una mostra de paisatges que podrien requerir necessàriament aquest tipus d'anàlisi si se'n volen estudiar amb detall les realitats⁷.

La identificació, caracterització i avaluació del paisatge en els paisatges d'atenció especial seguirà els mateixos procediments, passos i criteris que els descrits en aquest document per a les unitats.

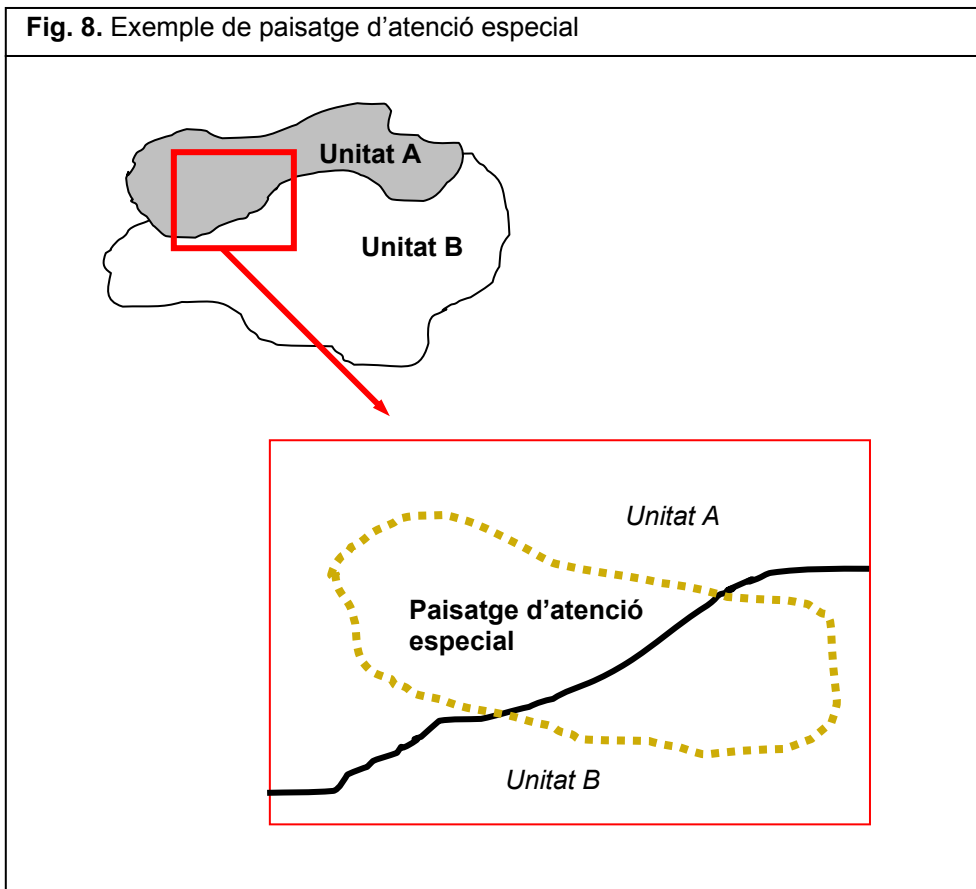
8.3.1. Criteris generals per delimitar els paisatges d'atenció especial

Els paisatges d'atenció especial es delimitaran tenint present els criteris següents:

- a) Poden pertànyer a una o més unitats de paisatge.

⁷ La informació i anàlisi aportades per als paisatges d'atenció especial constituïran un marc de referència bàsic per als equips que redacten plans d'ordenació urbanística municipal (POUM) i aquells que elaboren estudis paisatgístics per incloure'ls als informes ambientals dels POUM.

Fig. 8. Exemple de paisatge d'atenció especial



- b) Les escales de treball podrien ser de 1:25.000 (per a grups de municipis) o 1:10.000 (per a un terme municipal). En aquest cas, l'anàlisi dels elements que la defineixen (com l'estructura dels cultius i dels arbusts, els masos, el tipus de feixes, les infraestructures) ha de ser més exhaustiva.
- c) S'intentarà no multiplicar excessivament el nombre total de paisatges d'atenció especial resultants.

8.4. PROCEDIMENT PER DELIMITAR LES UNITATS DE PAISATGE

Aquest apartat proposa criteris comuns i bàsics basats en diverses variables paisatgístiques que serviran per delimitar les unitats de paisatge. Tal com s'ha dit al principi de l'apartat 8, la delimitació es fa a través de la **identificació dels elements naturals, patrimonials, visuals i perceptius que distingeixen un determinat paisatge respecte d'un altre**. En aquest sentit, els següents apartats especifiquen quines són aquestes variables paisatgístiques de tipus natural, patrimonial, visual i perceptiu que ens serviran per delimitar les unitats, i quines són les fonts d'informació (mapes o capes) que cal emprar per identificar-les.

Les set variables paisatgístiques que serviran per delimitar les unitats de paisatge són:

- a) Factors fisiogràfics, sobretot el relleu.
- b) Cobertes del sòl.
- c) Dimensió històrica del paisatge.
- d) Estructura del paisatge, analitzada des de l'ecologia del paisatge.
- e) Visibilitats.
- f) Dinàmiques immediates.
- g) Sentit de lloc.

La delimitació de les unitats de paisatge seguirà els passos següents:

8.4.1. Combinació de variables paisatgístiques

Es tindran en compte les variables següents:

- a) **Factors fisiogràfics.** Els elements morfoestructurals conformen l'arquitectura bàsica del paisatge, i un dels elements que més el condicionen és el **relleu**. Del relleu se'n deriven aspectes de tanta importància per a l'estructura i funcionalitat d'un paisatge com són l'**alçada**, l'**orientació** i el **pendent**. Es fa, doncs, imprescindible analitzar el territori i procedir a la representació cartogràfica de les principals variables fisiogràfiques (altitud, pendents, orientacions, hidrografia), amb l'ajut del model digital del terreny confeccionat a partir de les corbes de nivell de la cartografia de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) a escala 1:5.000. Aquest procediment permetrà establir una primera base per a la posterior delimitació d'unitats de paisatge.
- b) **Cobertes del sòl actuals.** El diferent recobriment del sòl configura la disposició espacial característica de cada paisatge, i l'expressió cartogràfica d'aquesta anàlisi permet establir una zonificació del territori que constituirà el segon element a tenir present en el procés de delimitació de les unitats de paisatge. En aquest sentit, s'utilitzaran diverses fonts, com el **Mapa de Cobertes del Sòl de Catalunya**, elaborat pel CREAM a partir d'ortofotomapes en color 1:25.000 de 1993, mitjançant el qual s'ofereix una àmplia visió del recobriment del sòl⁸, i la cartografia dels hàbitats a Catalunya de 2004 i el mapa d'usos del sòl de 2002 del Departament de Medi Ambient i Habitatge. Aquesta anàlisi la poden completar la **fotografia aèria** (útil per a la identificació de la continuïtat, discontinuïtat i composició dels paisatges), les **imatges per satèl·lit** (que permeten detectar les àrees amb composicions homogènies) i, naturalment, el treball de camp (vegeu apartat 8.4.2).
- c) **Dimensió històrica del paisatge.** S'entrarà de ple en l'estudi del factor humà com a principal agent de transformació del paisatge des d'una perspectiva històrica. Caldrà tenir present la informació històrica vinculada a un paisatge mitjançant la identificació de **formes i estructures**

⁸ A Europa existeix en aquests moments un intens debat sobre la utilitat de les imatges aèries per identificar i avaluar els paisatges. Alguns especialistes defensen que la fotografia aèria no representa la fotografia real del paisatge, per la seva verticalitat i les potencials deformacions. Malgrat tot, però, s'ha optat per aquest enfocament perquè, tot i que realment aquest tipus de fotografia no il·lustra la imatge usual que tenim dels paisatges, sí que possibilita generalitzar les visions que s'observen des de qualsevol punt del territori.

paisatgístiques que hagin arribat fins als nostres dies i que siguin identificables prenent com a base un ortofotomapa de l'ICC a escala 1:25.000, com per exemple:

- Patrons urbans (forma i dimensions del nucli).
- Estructura parcel·l·ària i de la propietat.
- Tipologies d'assentament en el territori (dispersió o concentració poblacional).
- Tipologies constructives (masos, molins, barraques, cabanyes, torres, ponts, castells, muralles, esglésies) i sistemes d'infraestructures de contenció de sòls (terrasses, bancals).
- Distribució històrica de determinades activitats productives condicionades per les característiques del medi (conreu en feixes, colònies industrials, zones de pastura, activitats extractives).
- Xarxa de camins antics i altres infraestructures de comunicació i transport (carreteres, ferrocarrils).
- Infraestructures hidràuliques (embassaments, xarxes de canals i recs).

Aquestes empremtes del passat són el resultat sobre el territori de determinats factors i de determinades dinàmiques socials i econòmiques que s'estudiaran més endavant (apartat 8.7). La seva pervivència en el territori, avui en dia, contribueix a definir el caràcter d'un determinat paisatge i la identitat d'un territori, i són elements bàsics que caldrà tenir molt presents en el procés d'adopció de mesures.

- d) L'anàlisi de l'organització espacial del paisatge presentat fins ara ha de completar-se amb el càlcul de la **diversitat i fragmentació** del paisatge. Aquests índexs, propis de l'ecologia del paisatge, permeten caracteritzar l'estructura del paisatge, comprendre'n la dinàmica, valorar la consistència de l'agrupació de variables paisatgístiques derivada de la superposició de les anteriors i contribuir d'aquesta manera a delimitar les unitats de paisatge. L'estudi ha de prendre com a base la cartografia d'Hàbitats a Catalunya de 2004 i dividir l'àmbit territorial seguint la xarxa UTM de 500 × 500 m.
- e) **Determinació de les visibilitats.** La visió del paisatge està fortament condicionada per l'existència d'uns certs punts d'observació i de recorreguts visuals (fites topogràfiques, nuclis urbans, vies de comunicació...). La determinació dels **punts d'observació més importants** –en virtut del seu abast visual o de la seva freqüentació humana– i el cartografiat de les **conques visuals** (conjunt de punts connectats visualment amb un determinat punt d'observació) són requeriments imprescindibles en la delimitació de les unitats de paisatge, ja que permeten determinar la mesura en què cada sector contribueix a la percepció del paisatge.

Així, caldrà distingir entre **les conques visuals més observades** de la resta. Per fer-ho, s'estudiaran els factors següents:

- Les vistes des dels principals eixos viaris⁹ (carreteres, autovies, autopistes), tenint presents les intensitats diàries mitjanes de vehicles (IMD) com a indicadors de freqüència, així com els eixos ferroviaris.
- Les vistes des dels principals punts i miradors (ermites, platges, fites topogràfiques) i els principals senders de gran recorregut (GR). Prèviament a la definició de les conques visuals, caldrà identificar aquests punts.
- El potencial d'observació des dels nuclis de població i els seus entorns, tenint present la població potencial.
- Les vistes des del mar. Aquest és un element rellevant per als catàlegs de les comarques de Girona, la regió metropolitana de Barcelona, el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre, ja que molts dels seus municipis litorals desenvolupen activitats turístiques nàutiques que fan indispensable l'anàlisi de quines són les zones més accessibles visualment des del mar.

La **intervisibilitat** (grau de visibilitat recíproca entre una sèrie de punts d'observació) és una altra variable que completa l'anàlisi dels paisatges i que pot aportar dades rellevants per a la caracterització.

Aquest doble exercici permetrà, per tant, obtenir resultats acurats sobre:

- I. Les vistes des de les principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge (principalment, les carreteres, però també les fites, els miradors i el mar).
- II. Els llocs des d'on es poden observar les principals fites o elements de singular rellevància del paisatge, pel seu interès natural, cultural o estètic.
- III. Les zones menys visibles, amb les quals es determinen els indrets més recollits, de més difícil observació (utilitzats habitualment per dur-hi a terme activitats impactants).
- IV. Els llocs des d'on s'observen els principals impactes paisatgístics presents al territori.

Caldrà tenir presents, a més, les visibilitats que s'estableixen entre els diferents àmbits territorials, sobretot quan es tracti de referents del paisatge (com l'observació d'algunes muntanyes o del mar, des dels àmbits territorials que no els contenen).

⁹ Alguns estudis determinen que en general l'ull humà és capaç de distingir entre diferents elements del paisatge de manera òptima fins a una distància d'aproximadament tres quilòmetres.

Per estudiar les visibilitats i intervisibilitats, s'emprarà el mateix Model Digital d'Elevacions generat en l'anàlisi de les variables fisiogràfiques (apartat a), és a dir, confeccionat a partir de les corbes de nivell de la cartografia de l'Institut Cartogràfic de Catalunya a escala 1:5.000.

- f) **Dinàmiques recents i tendències immediates.** La definició de les unitats s'ha de basar també en elements paisatgístics perdurables en el temps, per assegurar que els catàlegs tinguin un període de vigència elevat. S'han de tenir en compte projectes que ja afecten parts del territori i que no consten en les cartografies de referència.

- g) **Sentit de lloc.** El paisatge és molt més que un conjunt de components naturals o que el resultat d'uns factors històrics i socioeconòmics que han afaïçonat el territori. El paisatge és, en gran part, un element vivencial, és a dir, que està configurat a partir de la suma d'experiències viscudes al llarg dels anys, amb els sentiments de pertinença i identitat que això comporta. La relació social i econòmica ancestral establerta entre diferents poblacions d'un territori, o entre un poble i un riu proper, l'ús de determinades tècniques i pràctiques de gestió dels cultius, els noms dels llocs, l'existència d'un dialecte parlat en un petit territori o el reconeixement especial de determinats paisatges (per la seva importància durant la infància o pel seu ús quotidià) són, entre altres, alguns factors –sovint intangibles– que ens identifiquen amb un determinat paisatge. Vet aquí el que entenem per “sentit de lloc” i el valor que hi donem.

8.4.2. Elaboració de la cartografia

Els resultats parcials de les anàlisis efectuades en els passos anteriors es combinaran i es tractaran mitjançant els sistemes d'informació geogràfica fins a assolir una proposta de delimitació d'unitats de paisatge que haurà de ser contrastada i verificada amb el treball de camp (vegeu punt 8.4.3), i sotmesa a un procés de rectificacions successives fins a arribar a un resultat satisfactori.

8.4.3. Reconeixement *in situ* del territori i del paisatge

El reconeixement *in situ* del paisatge és imprescindible per detectar la diversitat de visions possibles des de l'escala de percepció humana, i molt apropiat quan es treballa a escales grans, com és el cas dels catàlegs. El “sentit de lloc” d'un indret difícilment pot ser copsat només des del laboratori. Les visions obtingudes en el treball de camp aportaran apreciacions i valoracions –coincidents o complementàries– que contribuiran a **caracteritzar el paisatge i la seva diversitat**. Les observacions obtingudes per aquesta via seran documentades, contrastades i confrontades amb les dades objectives procedents de l'anàlisi d'altres fonts d'informació (fotografia aèria, fotografia terrestre, cartografia, bibliografia...).

El treball de camp permetrà:

- a) Estudiar factors visuals que caracteritzen el paisatge: colors, línies, volums, estructures, equilibris, trames, formes, textures, simetries... En aquest punt és important identificar els afloraments geològics¹⁰.
- b) Verificar les unitats resultants de l'anàlisi cartogràfica anterior.
- c) Definir els elements que distorsionen la visió¹¹ de les fites identificades al punt 8.4.1.d.
- d) Actualitzar la informació continguda en els mapes de base.
- e) Detectar altres dinàmiques recents i tendències diferents de les identificades a l'apartat 8.4.1.f.
- f) Identificar nous elements significatius i destacats de la percepció i de la visió del paisatge, conèixer nous observatoris i miradors amb potencial important de vistes, així com itineraris i corredors d'especial interès i riquesa visual no identificats prèviament.

Resulta molt útil durant la fase de treball de camp tenir contactes informals amb agents locals bons coneixedors de les tendències recents del paisatge. Ha d'existir, per tant, un contacte entre els equips de treball i la gent que viu al territori que permeti compartir els coneixements sobre un determinat indret. Aquest exercici complementarà el procés de participació (apartat 13).

8.5. DENOMINACIÓ DE LES UNITATS DE PAISATGE I DELS PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL

La denominació de les unitats i dels paisatges d'atenció especial ha de ser breu, clara, descriptiva, entenedora i expressiva de la identitat de cada territori. El nom de cada unitat es basarà sempre en la toponímia. La toponímia és un element fonamental de l'expressió cultural d'un paisatge i un dels elements més expressius de la identitat d'un determinat territori. Poden utilitzar-se, per exemple:

- a) Elements del relleu (serres, massisos, serralades, planes, valls).
- b) Termes que matisen els elements del relleu (costaner, litoral, interior, occidental, oriental, atlàntic, mediterrani...).
- c) Formacions naturals (aiguamolls, deltes).

¹⁰ L'anàlisi de la litologia no s'ha tingut en compte com una variable paisatgística més en el grup de les variables fisiogràfiques perquè s'ha considerat que aquest no és un element directament perceptible del paisatge, sinó que constitueix el substrat que condiciona la resta d'elements (relleu, vegetació, assentament humà, etc.). No obstant això, seria un error no considerar la litologia en el procés de delimitació de les unitats de paisatge, ja que sens dubte condiciona la visió que tenim de determinats paisatges (pel color dels materials que afloren, la seva textura, etc.).

¹¹ En l'estudi de visibilitats és important tenir presents les barreres a la vista, com les masses boscoses.

- d) Tipus de cultius. Pot ser d'interès utilitzar els tipus de conreus establerts en el SIGPAC (cítrics, entorn d'oliveres, fruiters, hivernacles, associació olivera-fruiter, pastures arbrades, pastures arbustives, vinya, pastius, horta, associació vinya -fruiter, associació olivera-vinya).
- e) Aspectes històrics o artístics. En aquells indrets on determinada herència històrica o l'expressió artística del paisatge prengui un relleu destacat.

La implicació de la població en la denominació final de les unitats de paisatge és molt important per assegurar un major sentiment d'identitat, així com el seu ús posterior (vegeu apartat 13, sobre participació).

8.6. ESTUDI DE LA SEQÜÈNCIA EVOLUTIVA DEL PAISATGE

El tractament de la dimensió històrica del paisatge té un gran potencial a l'hora de proporcionar informació rellevant per a la seva futura gestió i planificació. Aquest estudi anirà lligat a una **anàlisi de la seqüència evolutiva del paisatge** (sobretot, i sense menystenir les fases anteriors, a partir de la segona meitat del segle XVIII) que permeti observar els principals canvis del paisatge català, les seves dinàmiques, així com l'estudi dels **principals factors que han propiciat els canvis paisatgístics**, tant els antics com els actuals.

Ens referim a la identificació de:

- a) Els processos físics i biològics que han influït en l'evolució del paisatge (clima, processos geològics, successió vegetal i d'altres dinàmiques naturals).
- b) Els factors ambientals que han condicionat l'assentament humà sobre el territori i l'evolució del paisatge des d'èpoques remotes (morfologia, disponibilitat de recursos, insalubritat).
- c) Els principals esdeveniments i conjuntures que han propiciat canvis en el paisatge (desenvolupament de l'agricultura i la ramaderia, desenvolupament de l'activitat manufacturera, expansió vitivinícola, fil-loxera, desenvolupament industrial, guerres, epidèmies, transformació dels conreus de secà a regadius, embat del turisme al segle XX, incendis forestals, aparició de nous mitjans de transport, d'economies d'escala, de telecomunicacions, etc.)
- d) Molt vinculat amb el punt anterior, allò que ens permetrà entendre d'una manera integrada la transformació que ha patit el paisatge català en els últims cinquanta anys i analitzar-ne les causes és l'estudi de l'evolució del paisatge des de 1956-57 fins a l'actualitat, elaborat a partir de les fotografies aèries del vol americà. Aquesta cartografia es realitzarà si es disposa de la informació de base ortorectificada i hauria de distingir entre les principals categories d'usos del sòl:
 - I. Zones urbanitzades.
 - II. Vies de comunicació (carreteres, ferrocarrils).
 - III. Conreus.

- IV. Boscos.
- V. Prats i herbassars.
- VI. Zones nues, roquissars...
- VII. Platges.
- VIII. Zones d'aiguamoll.
- IX. Cursos fluvials.

S'ha escollit aquesta classificació basada en poques categories per dos motius fonamentals. En primer lloc, per evitar complicar excessivament l'exercici cartogràfic; en segon lloc, perquè, un cop introduït aquest mapa en el sistema d'informació geogràfica pertinent, i comparat amb el Mapa de Cobertures del Sòl de Catalunya –prèvia agrupació de categories–, ha de permetre obtenir les dades necessàries per completar un indicador d'evolució del paisatge per a tot Catalunya (apartat 12).

e) Dinàmiques poblacionals i econòmiques:

- I. Entre els segles XVI i XXI.
- II. A partir de 1857 (any del primer cens modern) en endavant.
- III. A partir de 1940 en endavant.

f) Dinàmiques agràries i ramaderes a partir de finals del segle XVIII en endavant (evolució de les tendències en l'ocupació del sòl agrícola, evolució de la superfície agrària, evolució de la ramaderia i la transhumància...)

g) Dinàmiques forestals a partir del segle XVII en endavant, derivades dels propietaris, pastors, carboners, picadors, enginyers forestals, ecologistes, etc.

h) Dinàmiques urbanes, periurbanes i d'infraestructures: creixement i evolució dels nuclis urbans, dispersió d'activitats en el sòl no urbanitzat, implantació de polígons industrials, proliferació d'infraestructures.

8.7. IDENTIFICACIÓ DELS VALORS DEL PAISATGE

De tot el procés de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació dels valors. Es tracten els valors del paisatge des de totes les seves dimensions a través d'una àmplia classificació escollida atenent a la riquesa i diversitat dels paisatges culturals de Catalunya i a la necessitat imperant d'identificar-los i deixar-ne constància. Els valors que s'analitzen són de diferents tipus i es descriuen amb més detall en els propers apartats:

- Valors estètics
- Valors ecològics
- Valors productius
- Valors històrics
- Valors d'ús social
- Valors religiosos i espirituals
- Valors simbòlics i identitaris

Aquest apartat pretén fer una **valoració del paisatge** a través de l'**inventari**, la **descripció** i la **cartografia** dels valors paisatgístics presents a cada una de les unitats de paisatge. L'anàlisi consta de dues parts:

1. Identificació dels "paisatges reconeguts", és a dir, la identificació i cartografia d'aquells espais la vàlua dels quals es reconeix normativament (parcs naturals, reserves naturals...).
2. Identificació dels valors del paisatge, és a dir, els que no estan reconeguts normativament, tractats des de diferents dimensions.

8.7.1. Paisatges reconeguts legalment

Aquest apartat ha de cartografiar i descriure aquells espais o elements establerts legalment com d'especial vàlua paisatgística a escala internacional, estatal, catalana o local.

Fig. 9. Paisatges reconeguts legalment

Àrees d'interès paisatgístic:

- Espais definits al Pla director del sistema costaner.
- Espais d'interès segons els plans especials per a la protecció del medi natural i del paisatge.
- Espais d'interès definits a les cartes del paisatge.

Àrees reconegudes a la normativa sobre espais naturals:

- Parc nacional (reconegut com a categoria de gestió de la UICN, Unió Internacional per a la Conservació de la Natura).
- Paratge natural d'interès nacional (reconegut per la UICN com a monument natural).
- Reserva natural (cal distingir entre les de fauna salvatge, les integrals i les parcials; totes tres són categories de gestió definides per la UICN).
- Parc natural.
- Espai d'Interès Natural (PEIN) (reconegut per la UICN com a "paisatge protegit terrestre o marí").
- Pla especial (normativa de protecció d'espais).
- Pla especial (normativa urbanística).
- Refugi de caça.
- Zona de caça controlada.
- Paisatge pintoresc a escala local, establert per la Llei 9/93, de patrimoni cultural de Catalunya. Són àrees d'un especial interès arquitectònic o històric designades per les autoritats locals per preservar-les o per enfortir-ne el caràcter i l'aparença.

Espais reconeguts estrictament pel seu interès geològic:

- Inventari dels espais d'interès geològic de Catalunya.

Espais reconeguts estrictament pel seu interès cultural:

- Bé cultural d'interès nacional.

Espais reconeguts a escala europea:

- Zona d'especial protecció per a les aus (ZEPA).
- Xarxa Natura 2000.

Espais reconeguts internacionalment:

- Reserva de la biosfera.
- Zona especialment protegida del Mediterrani.
- Àrees designades Patrimoni de la Humanitat.

També caldrà incloure l'inventari d'iniciatives de custòdia del territori.

8.7.2. Valors del paisatge

Abans d'entrar a detallar els valors que caldrà identificar, cal tenir presents cinc factors:

- a) L'escala d'anàlisi ha de ser preferiblement 1:25.000, tot i que en alguns indrets probablement faci falta entrar-hi amb més detall.
- b) La participació de la població en aquesta fase és imprescindible per poder copsar aquells valors que depenen de la percepció sensorial o emotiva, impossibles d'identificar a través de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp.
- c) Molts paisatges tenen diferents tipus de valors. Per exemple, un espai determinat pot ser de gran valor ecològic per les seves funcions connectores i contenir, alhora, determinats valors històrics o estètics. Això vol dir que els exemples de valors exposats més avall no són propis i exclusius de cada tipus de valor (ecològic o estètic, per exemple), sinó que en poden tenir d'altres.
- d) La llista de valors que s'exposa a continuació es considera, encara, un inventari provisional. En poden sorgir de nous que s'afegiran a l'inventari actual i, naturalment, es tindran en compte en els propers catàlegs de paisatge que s'elaborin.
- e) No tots els valors que s'identificaran són cartografiats. Aquells valors que no es puguin cartografiar, pel grau de subjectivitat que els caracteritza, seran descrits amb el màxim de detall. L'apartat 8.7.4 presenta els valors que hauran de cartografiar-se i, per tant, aquells dels quals s'hauran d'obtenir capes.

Els valors del paisatge que caldrà tenir en compte són de diferents tipus:

- **Estètics.** Es relacionen amb la capacitat que té un paisatge per transmetre un determinat sentiment de bellesa, en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història¹², així com del valor intrínsec en funció dels colors, la diversitat, la forma, les proporcions, l'escala, la textura i la unitat dels elements que conformen el paisatge. Alguns exemples són:

¹² El valor estètic del paisatge acostuma a tenir una base cultural profunda que associa la bellesa a determinats patrons o models i no resulta simplement dels factors primaris com el color i les textures. En aquest sentit, el mar i la muntanya són exemples de paisatges la valoració dels quals ha variat diametralment al llarg de la història de les civilitzacions.

- Interfícies paisatgístiques on es produeixen combinacions harmòniques (com agricultura-natura, costa-mar, espai construït-entorn, roca-bosc).
 - Presència d'aigües superficials, com un element que dóna valor al paisatge.
 - Patrons nítids, és a dir, àrees clarament recognoscibles respecte del seu entorn (com estructures concèntriques, vessants de secà, valls completes).
 - Fons escènics (turons, línies de muntanyes, horitzons).
 - Conjunts monumentals (monuments singulars en entorns urbans, construccions agrupades).
 - Altres singularitats estètiques (alineacions arbòries en marges de carreteres i camins, accessos endreçats als nuclis).
- **Naturals i ecològics.** Fan referència als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural. Es consideraran:
 - Espais amb especial interès natural i ecològic (per la seva singularitat, representativitat, etc.) i també els paisatges reconeguts legalment per criteris estrictament naturals (apartat 8.7.2).
 - Connectivitat ecològica entre espais naturals (fluvial i terrestre).
- **Productius.** Estan relacionats amb la capacitat d'un paisatge per proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos. La productivitat es pot obtenir a través d'activitats:
 - Agrícoles i ramaderes.
 - Forestals.
 - Cinegètiques.
 - Turístiques.
 - Industrials.
 - Mineres.
- **Històrics.** Corresponen a les petges més rellevants que l'ésser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història, com:
 - Tipologies constructives (masos, molins, barraques, cabanyes, torres, ponts, castells, muralles, esglésies, ermites).
 - Tipologies d'assentament.
 - Distribució històrica de l'activitat depenent de les condicions naturals del territori (àrees de pastura transhumant, colònies industrials).
 - Restes arqueològiques.
 - Centres històrics dels nuclis urbans o altres conjunts arquitectònics (colònies industrials).
 - Estructures parcel·làries i els seus límits (marges, murs, tanques, closes).

- Sistemes d'infraestructures de contenció de sòls (terrasses, bancals).
- Sistemes de rec autòctons (formats per recs tradicionals, fonts, ponts de pedra, passeres, pous, sínies).
- Espais on es desenvolupen tècniques de treball tradicional.
- Xarxa de camins públics i camins ramaders.
- Altres sistemes d'infraestructures.

La identificació de valors històrics no es concep com un mer inventari d'elements d'interès històric presents en un determinat territori mancats d'una lectura paisatgística. Cal identificar els elements del paisatge amb valor històric, però també els espais o conjunts d'elements que es consideren que tenen un valor paisatgístic des d'una perspectiva històrica (la presència d'oliveres històriques, de murs de pedra seca o de barraques, o una combinació d'aquestes i altres tipologies d'elements).

- **Socials.** Es relaciona amb la utilització que fa un individu o un determinat col·lectiu d'un paisatge per a:
 - Itineraris, sobretot els accessibles a les persones amb problemes de mobilitat.
 - Gaudi o lleure.
 - Passeig.
 - Repòs.
 - Observació de panoràmiques (miradors, recorreguts...).
 - Conservació privada.
 - Lloc de trobada.
 - Educació.
 - Esport.
 - Funcions terapèutiques.
- **Simbòlics i identitaris.** El valor identitari es correspon amb la identificació que un determinat col·lectiu sent amb un paisatge. Ambdós valors –el simbòlic i l'identitari– fan referència a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt amb una gran càrrega simbòlica o identitària per a les poblacions locals (o, en general, per a la catalana) per establir-hi relacions de pertinença o expressions d'identificació. A l'escala de treball dels catàlegs, la identitat haurà de valorar-se com una expressió de cada àmbit territorial o de determinades parts del territori, com determinades formacions paisatgístiques pròpies (feixes amb pedra seca, mosaics agroforestals, la façana litoral) o determinades muntanyes. També s'inclouen en aquest conjunt de valors aquells elements del paisatge que tenen atribucions mitològiques lligades a l'explicació d'històries fantàstiques o llegendes.

- **Religiosos i espirituals.** Corresponen a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt que es relacionen amb pràctiques i creences religioses i espirituals, com per exemple:
 - Àrees de dòlmens, sepulcres i altres enterraments.
 - Indrets i recorreguts per on transcorren processons.
 - Indrets i recorreguts per on transcorren pelegrinatges.
 - Espais on se celebren aplecs de caràcter religiós.

A més dels anteriors, convindria identificar d'altres valors que podríem classificar com a **perceptius**. Corresponen a la percepció sensorial –no només visual– i emocional que un subjecte té d'un paisatge determinat (paisatge segur, terrorífic, tranquil, sorollós, salvatge, remot). Aquests valors són fàcils de descriure però molt difícils d'identificar, per la gran subjectivitat que comporten, i no es consideraran prioritaris en l'elaboració dels catàlegs, però sí de gran interès.

Els valors apuntats a l'apartat anterior (8.7.2) –i d'altres de més genèrics, com la **singularitat**, la **representativitat**, la **integritat**, la **rareza**, la **rellevància social** o l'**harmonia del conjunt**– han de ser copsats per cada equip de treball en funció de la idiosincràsia de cada unitat i paisatge d'atenció especial. Aquest és un punt en el qual és molt important la sensibilitat i la capacitat d'observació i empatia amb el lloc per part de l'equip de treball. Aquesta és una dimensió que exigeix una anàlisi i interpretació de caràcter bàsicament qualitatiu, que evidentment pot ser complementada –si l'equip de treball ho considera oportú– amb metodologies de base quantitativa¹³.

8.7.3. Valoració dels atributs subjectius

Per identificar els valors de caire més cultural i perceptiu (com els estètics, simbòlics, mitològics, perceptuals o religiosos) i, per tant, de valoració més subjectiva, és molt important conèixer l'opinió de la gent que viu en un territori. Aquests ciutadans, així com els agents econòmics i socials, a través d'enquestes generals o d'enquestes dirigides a persones informades, són els que ens ajudaran a identificar quins són els paisatges que reuneixen aquests valors. A l'apartat 13, relatiu a la participació, s'aprofundeix més en aquests detalls.

Ara bé, la participació pública no és l'únic mètode per arribar a conèixer aquests valors. N'existeixen d'altres, com l'exploració del llegat artístic i literari de l'indret. En efecte, al llarg de la història, **artistes** i **escriptors** han transmès en les seves

¹³ A partir d'aquest punt, a la fase d'avaluació del paisatge (apartat 9) podria resultar escaient plantejar-se l'elaboració d'un mapa de qualitat de paisatge que integrés tots aquests valors i es presentés a través d'una jerarquia de nivells de qualitat. Però aquesta decisió implicaria la quantificació dels valors, una tasca molt complexa atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables, seguint els criteris recollits a l'apartat 3.3. En aquest sentit, cal tenir present que no tots els paisatges tenen el mateix significat per tothom i, d'altra banda, que a cada paisatge se li poden atribuir diferents valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptuals respecte al paisatge que dificulten d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. Això no exclou que els equips de treball no puguin elaborar aquest tipus de cartografia, si ho consideren oportú, perquè puguin complementar la cartografia mínima que es demana.

obres paisatges amb atributs estètics i simbòlics, i –tampoc no ho oblidem– ells mateixos, sovint, n’han estat creadors. A vegades, “és la vida qui imita l’art”, i no a l’inrevés.

Aquest mètode, que es basa en l’estudi de la producció artística, les guies de viatge i les il·lustracions, parteix de la idea que les representacions del paisatge permeten conèixer les relacions entre la societat, o una part d’aquesta, i el paisatge en un moment històric determinat. Així, les **postals**, els **quadres** o les **guies de viatges** mostren paisatges que responen a una determinada concepció social i que influeixen enormement en l’imaginari col·lectiu. Les fonts d’informació que es poden usar per determinar quina concepció es tenia –i es té– del paisatge en un moment determinat són, principalment:

- La pintura.
- Els gravats i les litografies.
- Les postals.
- Les guies de viatges.
- La literatura.
- Els pòsters turístics.
- La fotografia.

8.7.4. Representació cartogràfica dels valors

La clau de la valoració del paisatge, tal com estan concebuts els catàlegs de paisatge, no consisteix a intentar elaborar un mapa resultant de la suma dels diversos valors, sinó a través de l’elaboració de **diversos mapes que puguin acabar sobreposant aquests valors**. El procés és ben diferent de l’anterior. Ara la llista de mapes resultants no se sumarà, ni tampoc s’agruparà. Simplement, conformarà un element de judici més a l’hora de decidir sobre el futur d’aquest paisatge (a través de la definició dels objectius de qualitat paisatgística, a l’apartat 10, o l’establiment de mesures, l’apartat 11).

Posem un exemple. Molts dels valors recollits a l’apartat 8.7 són perfectament cartografiats (els elements històrics, els espais que tenen un valor de connector o els espais que tenen un significat religiós perquè conformen recorreguts de processons o d’aplecs, posem per cas). Un cop elaborats, aquests mapes passaran a formar part d’una base de dades cartogràfiques –digital– on es podran anar combinant per obtenir informació sobre els diferents tipus de valors existents en una zona concreta, però mai se sumaran en una sola capa.

No és oportú obtenir un mapa final que valori íntegrament el paisatge, ja que aquest és un exercici que ha de fer cada ciutadà, cada agent o cada administració, ponderant cada valor segons les seves preferències. El que es proposa amb aquest sistema és donar les eines perquè aquesta anàlisi sigui possible. Això no vol dir, però, que els catàlegs de paisatge no incloguin una valoració integrada tenint presents els valors identificats. Seran, però, els equips de treball els que, a través dels seus coneixements, l’establiran, valorant un paisatge i proposant mesures per millorar-ne la qualitat.

Els valors que caldrà cartografiar són els **estètics**, **ecològics**, **històrics**, **religiosos i espirituals**, i els **simbòlics i identitaris**. Cada grup de valors es

cartografiarà en una sola capa per facilitar l'anàlisi i, per tant, es farà un mapa per a cada tipus de valor.

La cartografia resultant de cada valor procurarà tenir **la mateixa llegenda** per a cadascun dels set catàlegs de paisatge amb la finalitat de poder fer una **lectura homogènia** de tots els mapes i, un cop acabats, del conjunt de Catalunya. Els elements de la llegenda s'aniran definint, precisant i adaptant a mesura que es desenvolupin els catàlegs, i els resultats ja podran integrar-se en properes versions d'aquest document de Prototipus.

Per presentar els mapes de valors, així com els altres mapes del catàleg, es disposarà d'una interfície d'usuari de tipus digital –un *software*– que permeti a l'usuari escollir en qualsevol moment quina informació paisatgística necessita visualitzar, segons l'anàlisi o la tasca que hagi de fer. És un sistema semblant al que ofereix el Servei d'Informació Mediambiental (SIMA) del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, o l'Atlas Electrònic de Catalunya del Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Amb la diferència que ambdós sistemes són consultables des d'Internet, mentre que, de moment, no serà així en el nostre cas, sense descartar que, un cop elaborats tots els catàlegs, es plantegi aquesta opció.

8.8. ESTUDI DE LA DINÀMICA ACTUAL DEL PAISATGE I DELS FACTORS QUE HI INTERVENEN

El paisatge es troba en constant transformació. Prenent com a punt de partida la seqüència evolutiva del paisatge (8.6), aquest apartat ha d'identificar i analitzar:

1. Les dinàmiques –territorials i d'altra naturalesa–, les activitats i els processos que incideixen més notòriament en la configuració del paisatge actual, partint dels principals factors de canvi (la urbanització, el turisme, les activitats recreatives o les extractives) i descrivint la seva incidència sobre el paisatge i sobre les unitats de paisatge.
2. Les tendències evolutives dominants i les incipients en l'evolució del paisatge.
3. Les problemàtiques originades per la intervenció humana, així com les activitats que mantenen el paisatge en clau positiva –les que no el degraden.

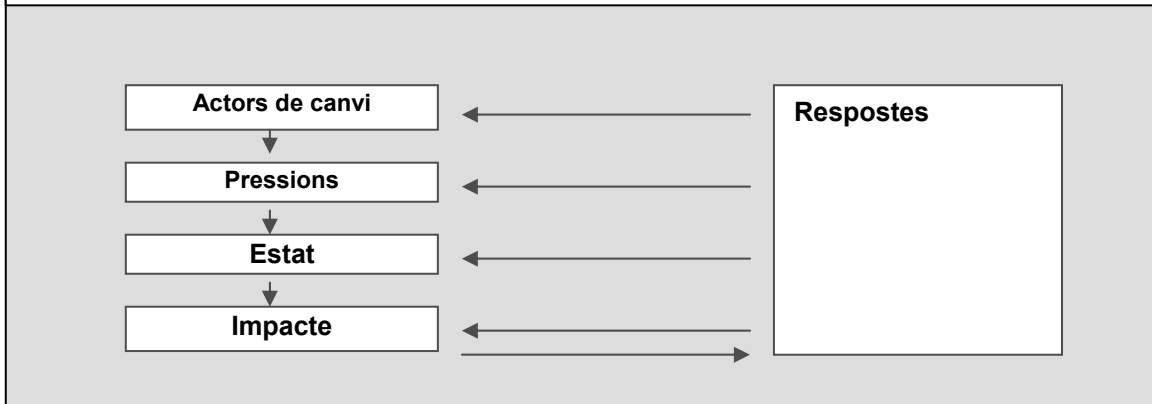
Des d'una perspectiva de desenvolupament sostenible, i per tal d'estudiar d'una forma global les interaccions entre la societat i el seu medi, es recomana analitzar aquesta informació ajustant-se a l'enfocament DPSIR (actors - pressions - estats - impactes - respostes), establert en una fase inicial per l'OCDE i adoptat finalment per l'Agència Europea del Medi Ambient.

A partir d'aquest model, es proposa fer un seguiment de:

- Els **actors** que causen pressió sobre el paisatge (D), com els processos d'urbanització, les dinàmiques turístiques o les polítiques agrícoles i forestals.

- Les **pressions** que n'estan resultant sobre el paisatge (P), com la tala d'arbres amb motiu d'una nova urbanització, de la construcció de carreteres, d'extraccions mineres, etc.
- Els **efectes** sobre el medi (S), és a dir, l'estat en què es pot trobar si segueix la tendència actual (per exemple, la pèrdua de l'estructura de mosaic agroforestal, la pèrdua de biodiversitat, la presència de sòlids flotants o la contaminació a les làmines superficials de les aigües interiors). També cal avaluar els riscos de combustibilitat, inflamabilitat, inundabilitat o contaminació d'aqüífers, que condicionen el tipus de vegetació i els conreus a la superfície.
- Els **impactes** sobre la població (I), com la possible pèrdua d'espais de lleure i repòs. Entendrem per impacte **aquelles perturbacions en el paisatge a causa de l'activitat humana sobre el territori**. Es poden identificar des de la cartografia (vegeu apartat 8.11), però també des del treball de camp. Els equips de treball hauran d'elaborar un **inventari exhaustiu** i cartografiar aquells elements que pel seu estat de degradació i abandó, o per la seva simple existència, contribueixen a empobrir la qualitat dels paisatges de cada unitat, així com aquells elements que per la seva ubicació, dimensions i forma fragmenten el territori i, en alguns casos, també impedeixen, compliquen o posen en risc l'accés dels ciutadans al medi que els envolta, tot **reduint la connectivitat social del paisatge**. És el cas de determinades carreteres, urbanitzacions o altres infraestructures. Per exemple:
 - Construcció de carreteres i altres infraestructures.
 - Urbanitzacions desencaixades.
 - Àrees industrials en declivi.
 - Extraccions mineres i antics abocadors.
 - Punts d'abocament incontrolat.
 - Torres i antenes de telecomunicacions.
 - Càmpings.
 - Granges i hivernacles.
 - Pistes d'aeroports.
 - Línies d'alta tensió.
 - Parcs eòlics.
 - Dipòsits.
- Les reaccions o **respostes** de l'administració, entitats, propietaris, usuaris del medi, etc. per fer front als impactes (R), és a dir, als canvis de polítiques públiques o d'actituds individuals o col·lectives per disminuir la pressió sobre el paisatge i millorar-ne la qualitat. Els equips de treball hauran d'elaborar un **inventari exhaustiu** d'aquestes iniciatives i cartografiar-les.

Fig. 10. Model DPSIR d'anàlisi de les interrelacions entre la societat i el paisatge



Aquest enfocament aportarà informació de gran interès per entendre la interrelació entre les pressions de l'activitat humana sobre el paisatge, els impactes i la situació del paisatge (estat-qualitat), així com les polítiques de resposta públiques i privades. L'adopció d'aquest tipus d'estructura causal per analitzar la informació permetrà identificar i conèixer interrelacions que faciliten i agiliten el procés de presa de decisions. L'enfocament DPSIR es troba extensament explicat i exemplificat en aquests dos documents editats per l'Agència Europea del Medi Ambient:

EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY: *Environmental Indicators: Typology and overview*. Copenhagen: European Environment Agency, 1999 (Technical Report no. 25)

EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY: *Questions to be answered by a state-of-the-environment report*. Copenhagen: European Environment Agency, 2000 (Technical Report no. 47)

8.9. DESCRIPCIÓ DE LA POSSIBLE EVOLUCIÓ FUTURA DEL PAISATGE

La caracterització es completa intentant dibuixar el futur paisatge de l'àmbit territorial. Es tracta d'identificar els possibles **escenaris paisatgístics** de l'àmbit territorial tot analitzant, en clau estratègica, la interrelació entre diversos factors, com les dinàmiques naturals (successió de la vegetació, canvi climàtic), les tendències socioeconòmiques (despoblament, envelliment, immigració), així com les conseqüències fruit de la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials vigents.

Respecte a les últimes, alguns dels principals sectors a analitzar són:

- a) **Agents endògens**, entesos com aquelles normatives, estratègies i actuacions preses per administracions, entitats i ciutadans de Catalunya que poden incidir i condicionar l'evolució dels paisatges:
 - Conservació de la natura (les polítiques de protecció d'espais naturals, de creació de connectors ecològics o de restauració de zones sensibles, entre altres, tenen importants conseqüències territorials i paisatgístiques).

- Forestal.
 - Agrària.
 - Planificació hidrològica.
 - Indústria.
 - Infraestructures i transports (tenint present l'elaboració del nou Pla general de carreteres i el traçat del TGV).
 - Activitats extractives.
 - Residus (implantació d'abocadors i altres infraestructures).
 - Energies (considerant els nous projectes de transport d'energia a través de línies elèctriques, desenvolupament del Pla eòlic de Catalunya o del Pla de l'energia en l'Horitzó 2010).
 - Turisme (tenint present el futur Pla estratègic de turisme de Catalunya).
- b) **Agents exògens**, entesos com aquelles estratègies generals de caràcter indicatiu o prospectiu que no són d'àmbit català però que poden condicionar l'evolució dels paisatges, com, a tall d'exemple:
- **Xarxa Natura 2000** (estableix una malla d'hàbitats naturals representatius de la riquesa paisatgística i la diversitat biològica d'Europa que garanteix la pervivència d'aquests espais, que contribueixen a la qualitat paisatgística d'un territori).
 - **Política agrària comunitària (PAC)** (és la política comunitària que més ha condicionat el paisatge a Europa, i de retruc a Catalunya, portant-lo especialment cap a l'homogeneïtzació, sobretot en la seva primera fase).
- c) **Dinàmica natural** (successió vegetal).
- d) **Altres dinàmiques** que responen a processos generals:
- Envelliment i despoblament (abandó del territori i del paisatge).
 - Immigració (una política social –i també territorial– mal plantejada comporta el risc d'aparició de paisatges marginals, exclusius, degradats o abandonats en zones de màxima concentració de la immigració).
 - Canvi climàtic (canvi en el règim de temperatures, de precipitacions).

Aquesta anàlisi prospectiva ha d'ajudar a definir propostes de caràcter preventiu per millorar la qualitat del paisatge a cada àmbit territorial.

8.10. BASES CARTOGRÀFIQUES IMPRESCINDIBLES PER CARACTERITZAR LES UNITATS DE PAISATGE

La cartografia de referència a tenir en compte per a tot el procés de caracterització del paisatge, tant pel que fa a la delimitació de les unitats de paisatge com per a la seva descripció, ha de ser àmplia i diversa. A Catalunya existeixen nombrosos estudis amb informació cartogràfica de gran valor que poden ser ben útils. Alguns exemples són l'*Estudi de les condicions paisatgístiques de les comarques gironines (UPC)*, *Paisatge de l'Alt Pirineu i Aran (UB)*, l'*Anàlisi del paisatge del Bages (UAB)*, *Carta del paisatge del Penedès (Landtra-Estudi DTUM)* i el *Pla especial de la Zona Volcànica de la Garrotxa (UPC)*, entre molts d'altres.

D'altra banda, el quadre següent recull cartografia oficial bàsica que els equips hauran d'utilitzar a l'hora d'elaborar tot el procés de caracterització del paisatge:

Fig. 11. Cartografia bàsica per caracteritzar el paisatge

Cartografia de base

Cartografia topogràfic (ICC) 1:50.000 i 1:5.000

Ortofotomatges (ICC) 1:5.000 i 1:25.000

Cartografia temàtica

- Base geològica (DMAH, 2003)
- Cartografia de l'Atlas Climàtic de Catalunya (DMAH, 1996)
- Mapa de cobertes del sòl de Catalunya (CREAF, 2001)
- Usos del sòl 2002 (DMAH, 2004)
- Cartografia dels hàbitats a Catalunya (DMAH, 2004)
- Corine Land Cover 2000 (AEMA)
- Hàbitats d'Interès Comunitari (DMAH, 2001)
- Espais naturals de protecció especial (DMAH, 2003)
- Pla d'espais d'interès natural (DMAH, 2003)
- Xarxa Natura 2000 (DMAH, 2004)
- Zones humides (DMAH, 2001)
- Inventari d'espais d'interès geològic de Catalunya (DMAH, 2002)
- Forest gestionada pel Departament de Medi Ambient (2001)
- Activitats extractives (DMAH, 2004)
- Activitats extractives en domini públic hidràulic (DMAH, 2004)
- Activitats extractives abandonades (DMAH, 1999)
- Zones vulnerables per contaminació de nitrats de fonts agràries (DMAH, 2004)
- Delimitació de zones inundades per a la redacció de l'INUNCAT (1:50.000)
- Mapa de perill bàsic d'incendi forestal (DMAH, 2002)
- Mapa de models de combustible i d'inflamabilitat (DMAH, 2001)
- Gestors de residus municipals i de la construcció (DMAH, 2005)
- SITPUC (DPTOP)
- SIGPAC¹⁴ (DARP)

¹⁴ El SIGPAC és un registre públic d'identificació de parcel·les agrícoles. Permet la localització gràfica exacta de les parcel·les i la seva superfície. Facilita informació de l'ús del sòl vigent en el moment de fer la fotografia aèria i és la referència obligatòria per identificar una explotació agrària, declarada a la Declaració Única Agrària (DUN). Aquesta pot ser una informació especialment útil, enguany, per al catàleg corresponent a les Plana de Lleida.

A l'hora de caracteritzar les unitats de paisatge, és important aprofitar la informació de base disponible i evitar la necessitat de generar-ne de complementària. En el cas de la **cartografia de sòls**, per exemple, inexistent per al conjunt de Catalunya, només s'aprofitarà en aquells territoris on existeixi i s'obviarà en la resta.

8.11. CARTOGRAFIA RESULTANT ASSOCIADA A LA IDENTIFICACIÓ I CARACTERITZACIÓ

Els mapes finals de la identificació i caracterització del paisatge són els següents:

- 1. Mapa d'unitats de paisatge i paisatges d'atenció especial**, que integri i doni una visió global de tot l'àmbit territorial. La llegenda dependrà de les unitats identificades.
- 2. Mapa d'usos del sòl 1956-57** (en el supòsit esmentat en el punt 8.6, apartat d). La llegenda tindrà aquests elements:
 - Zones urbanitzades.
 - Vies de comunicació (carreteres, ferrocarrils).
 - Conreus.
 - Boscos.
 - Prats i herbassars.
 - Zones nues, roquissars...
 - Platges.
 - Zones d'aiguamoll.
 - Cursos fluvials.
- 3. Mapa de visibilitats i intervisibilitats dels principals punts i recorreguts.**
- 4. Mapa dels valors ecològics del paisatge.**
- 5. Mapa dels valors estètics del paisatge.**
- 6. Mapa dels valors històrics del paisatge.**
- 7. Mapa dels valors productius del paisatge**
- 8. Mapa dels valors socials del paisatge.**
- 9. Mapa dels valors religiosos i espirituals.**
- 10. Mapa dels valors simbòlics i identitaris.**
- 11. Mapa dels impactes en el paisatge**
- 12. Mapa dels riscos en el paisatge**

Podran afegir-s'hi tots aquells que s'hagin generat com a pas previ per aconseguir els mapes anteriors, així com mapes de combinacions de variables paisatgístiques que es considerin rellevants per caracteritzar les unitats i els paisatges d'atenció especial.

8.12. ARXIU FOTOGRÀFIC

En els catàlegs de paisatge les fotografies són un element clau per caracteritzar el paisatge. Són, a més, una eina extremadament útil per identificar per part de la

població els paisatges que els envolten i el seu estat, així com un idoni punt de partida per definir els objectius de qualitat paisatgística.

Un dels principals subproductes dels catàlegs és confeccionar un arxiu fotogràfic digital representatiu de la diversitat i identitat dels paisatges catalans. Les fotografies estaran degudament classificades en una base de dades en el programari Microsoft Access, que consistirà en fitxes descriptives per a cada fotografia. Les fotografies passaran a ser propietat de l'Observatori del Paisatge, que les utilitzarà com a base per a la creació de l'**Arxiu fotogràfic dels paisatges de Catalunya**.

8.12.1. Criteris per elaborar les fotografies

Les fotografies han de ser:

- a) Representatives i classificades per a cada unitat de paisatge o paisatge d'atenció especial.
- b) Representatives dels principals recorreguts i punts des dels quals es percep el paisatge.
- c) Panoràmiques àmplies que permetin visualitzar les característiques (elements, formes, estructures, colors) que defineixen cada unitat de paisatge i la diferencien de les unitats veïnes.
- d) Mostra dels principals trets i valors naturals (formacions geològiques, hàbitats, flora i fauna) i patrimonials (construccions, murs, estructures), i dels principals usos (agrícola, forestal, urbà).
- e) Il·lustradores dels canvis estacionals que pateixen determinats elements del paisatge.
- f) Han de reflectir, si és possible, els processos que intervenen en els canvis paisatgístics recents.
- g) Han d'evitar l'espectacularitat de les fotografies preses des de l'aire (obliqües o verticals) i prioritzar aquelles obtingudes des de punts d'observació habituals o des d'indrets accessibles. És a dir, han de ser l'expressió dels paisatges que podem observar des de qualsevol punt del territori.

Les fotografies han de ser realitzades pels equips que elaboren els catàlegs durant el treball de camp amb l'objecte de copsar la realitat actual, o bé recopilades d'altres fonts amb la deguda autorització, i cedides a l'Observatori a tots els efectes.

També es recolliran fotografies històriques que il·lustrin les transformacions que hi ha hagut en el paisatge, classificades per unitats de paisatge.

8.12.2. Descripció i classificació de les fotografies

Cada fotografia anirà associada a una fitxa de camp –com la que es presenta a continuació– que conformarà la base de dades. Els equips disposaran d'aquesta fitxa en el format del programari Microsoft Excel, preparada i subministrada per l'Observatori del Paisatge, i hauran d'introduir-hi les dades.

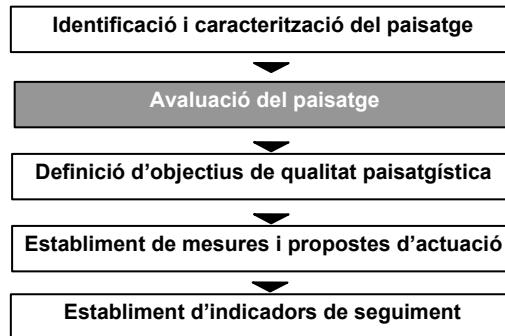
Fitxa descriptiva de la fotografia	
Número de registre	Codi de la fotografia
Data	Data de realització
Autor	Autor de la fotografia o propietari (en cas de ser anònima)
Format	A omplir per l'Observatori del Paisatge
Col·lecció	A omplir per l'Observatori del Paisatge
Comarca	Des d'on es fa la fotografia
Municipi	Des d'on es fa la fotografia
Àmbit territorial	Des d'on es fa la fotografia
Unitat de paisatge	Des d'on es fa la fotografia
Descripció	Explicació dels aspectes més rellevants de la fotografia
Tema	Claus de classificació
Observacions	Comentaris addicionals

Les claus de classificació de les fotografies són:

Claus de classificació	
1. Infraestructures de transports i mobilitat	1.1. Carrers 1.2. Carreteres 1.3. Ferrocarrils 1.4. Aeroports i aeròdroms 1.5. Aparcaments 1.6. Ports (esportius, pesquers, comercials...)
2. Construccions	2.1. Construccions particulars (blocs d'edificis, masos, cabanyes, granges...) 2.2. Construccions públiques (escoles, hospitals...) 2.3. Indústries (indústries aïllades, polígons industrials...) 2.4. Construccions militars (torres, muralles...) 2.5. Construccions religioses (esglésies, monestirs...) 2.6. Conjunts arquitectònics (castells...) 2.7. Parcs edílics 2.8. Càmpings
3. Parcs i jardins	3.1. Parcs i places públics (places, rotondes, parcs urbans...) 3.2. Patis i jardins privats
4. Equipaments urbans	4.1. Mobiliari urbà 4.2. Rètols publicitaris i senyalització 4.3. Monuments 4.4. Arbrat
5. Paisatges de l'aigua	5.1. Espais fluvials (rius i rieres, vegetació de ribera, aiguats...) 5.2. Llacs i aiguamolls 5.3. Litoral (passeigs marítims, platges...) 5.4. Infraestructures hidràuliques (ponts, pous, canalitzacions...)
6. Espais frontera	6.1. Frontera espai construït - entorn 6.2. Frontera espai agrícola - espai natural 6.3. Frontera costa - mar 6.4. Barreja d'usos
7. Paisatges naturals i agraris	7.1. Prats 7.2. Muntanyes i volcans (línies de muntanyes...) 7.3. Boscós 7.4. Espais agrícoles 7.5. Mosaics agroforestals 7.6. Parcel·lari i els seus límits (murs de pedra seca,

	alineacions arbòries, tanques, marges...)
	7.7. Infraestructures de contenció de sòls (terrasses, bancals)
8. Infraestructures energètiques i de telecomunicacions	
	8.1. Activitats extractives
	8.2. Abocaments
	8.3. Hivernacles
	8.4. Càmpings
	8.5. Antenes de telefonia mòbil
	8.6. Línies d'alta tensió
	8.7. Parcs eòlics
9. Altres usos del territori	
	8.1. Activitats extractives
	8.2. Abocaments
	8.3. Hivernacles
	8.4. Càmpings
	8.5. Antenes de telefonia mòbil
	8.6. Línies d'alta tensió
	8.8. Parcs eòlics
9. Vistes generals o panoràmiques	
	9.1. Nuclis urbans
	9.2. Espais naturals
	9.3. Combinacions
10. Altres	

9. AVALUACIÓ DEL PAISATGE (SEGONA FASE)

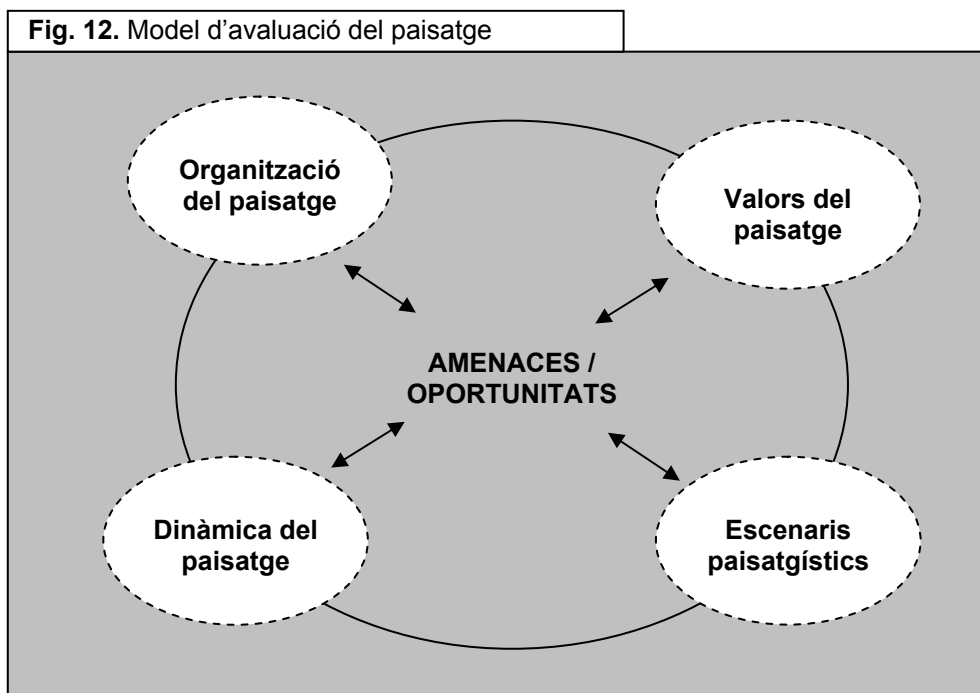


L'avaluació del paisatge consisteix en una anàlisi de les **amenaces** i **oportunitats** del paisatge, en clau de sostenibilitat, considerant quatre aspectes estudiats prèviament:

1. Organització del paisatge (punt 8.4)
2. Valoració del paisatge (punt 8.7)
3. Dinàmiques del paisatge i factors que hi incideixen (punt 8.8)
4. Estudi de la possible evolució del paisatge (8.9)

Aquesta anàlisi serà extremadament útil per a les fases següents dedicades a la planificació del paisatge, concretament la definició dels objectius de qualitat paisatgística i les mesures (apartat 10) i accions per assolir-los (apartat 11).

La figura següent mostra el model d'avaluació del paisatge:



Per analitzar les amenaces i oportunitats, es dibuixaran prèviament els **mapes d'avaluació del paisatge**, un per a cada unitat de paisatge, a escala 1:25.000. Aquests mapes tenen la peculiaritat que integraran tota la informació identificada i cartografiada en el punt 8 (de caracterització del paisatge), de manera que a través de la seva observació es tingui una visió global i integrada de l'organització del paisatge de cada unitat o paisatge d'atenció especial, dels seus valors, riscos i impactes, així com de tot allò que el condiciona i hi influeix ara i pot fer-ho en el futur.

Això significa, per exemple, que algunes dinàmiques, tendències o possibles evolucions futures del paisatge identificades en els punts 8.8 o 8.9 caldrà mostrar-les també en aquest mapa, i això es farà a través de símbols (per exemple, les perspectives de creixement d'un municipi es poden simbolitzar amb sagetes). Tal com s'ha insistit en punts anteriors, la cartografia resultant tindrà **la mateixa llegenda** per a cadascun dels set catàlegs de paisatge amb la finalitat de poder realitzar una **lectura homogènia** de tots els mapes i, un cop acabats, del conjunt de Catalunya. Els elements de la llegenda s'aniran definint, precisant i adaptant a mesura que es desenvolupin els catàlegs i els resultats ja podran integrar-se en properes versions del present document de Prototipus.

Fig. 13. Exemple fictici i simplificat de mapa d'avaluació del paisatge



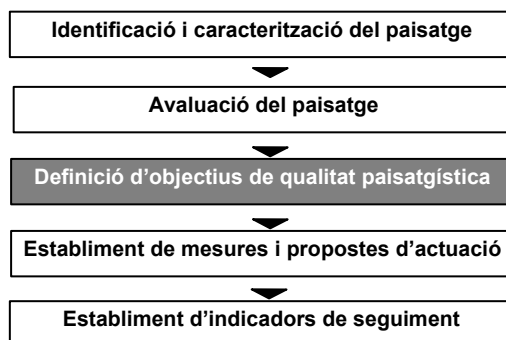
- Previsió de nova infraestructura viària
- ← ■ Tendència de creixement urbanístic segons el PTP
- Nou desenvolupament industrial
- Àrea de valor històric i ecològic
- - - Turons d'alt valor estètic i identitari

Aquells aspectes que es cregui que no es poden cartografiar per al mapa d'avaluació, es deixaran escrits de manera resumida en el mateix mapa, en un apartat dedicat exclusivament a text. No obstant això, és important que els equips de treball facin un esforç imaginatiu per trobar, a través del disseny, símbols per transmetre sobre el mapa les principals dinàmiques i tendències identificades en els punts anteriors.

Un cop obtingut i interpretat el mapa d'avaluació per a cada unitat o paisatge d'atenció especial, les amenaces i oportunitats es presentaran en un quadre.

En aquest punt caldrà un esforç de síntesi per part dels equips de treball per deixar constància només d'allò que és realment significatiu i per posar de manifest amb claredat els problemes i les oportunitats detectades, sobretot les **amenaces sobre els valors del paisatge** i les **potencialitats dels valors paisatgístics actuals**. També caldrà efectuar aquest exercici per a tot l'àmbit territorial. D'aquesta manera, l'anàlisi d'amenaces i oportunitats de cada unitat de paisatge haurà de recollir només aquelles que li són pròpies.

10. DEFINICIÓ D'OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA (TERCERA FASE)



Una vegada caracteritzat i avaluat un determinat paisatge, el següent pas consisteix a formular els objectius de qualitat paisatgística. Tal com estableix el Conveni europeu del paisatge, representa la **“plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.”** Dit d’una altra manera, és la declaració per part dels ciutadans de les seves preferències paisatgístiques o, el que és el mateix, de quines són les característiques del paisatge que els ciutadans volen que es reconeixin i com fer-ho.

La caracterització i avaluació del paisatge realitzades en les dues fases anteriors (apartats 8 i 9) ens haurà permès conèixer amb detall els fonaments naturals, històrics i culturals de l’àmbit territorial i les seves unitats de paisatge. Aquesta informació esdevé bàsica a l’hora de plantejar nous **reptes paisatgístics i objectius per a l’ordenació territorial** i pel disseny d’altres polítiques públiques en el marc d’un desenvolupament sostenible.

Pel que fa als objectius adreçats a les polítiques d’ordenació del territori, la formulació d’objectius de qualitat paisatgística ha de partir d’una sinergia bàsica: en primer lloc, tenir present que la consideració del paisatge dins l’ordenació territorial és un magnífic punt de partida per al plantejament de nous objectius ambientals, socials i econòmics per als ciutadans d’un determinat territori, ja que el paisatge constitueix un element essencial del seu benestar i de la seva qualitat de vida. En segon lloc, l’ordenació del territori, a diverses escales, és actualment l’eina més poderosa per contribuir a la preservar i millorar els paisatges catalans en un marc de desenvolupament sostenible.

Sota aquestes premisses, els objectius de qualitat paisatgística es formularan d’acord amb els atributs i les qualitats de cadascun dels paisatges caracteritzats i avaluats, però també del conjunt de l’àmbit territorial. Els objectius, per tant, s’assignaran **per a l’àmbit territorial en general, per a cada unitat de paisatge** i, si s’escau, per a **conjunts d’unitats de paisatge** o, fins i tot, també, per als **paisatges d’atenció especial**.

Tal com estableix el Conveni europeu del paisatge, la formulació d’objectius de qualitat paisatgística ha de considerar les opinions del màxim nombre d’agents que intervenen

sobre el paisatge i de la població en general. Aquest és un element bàsic per democratitzar els paisatges, tal com s'explica amb més detall a l'apartat 13. En aquest sentit, cal combinar la percepció col·lectiva del paisatge –de la societat actual i de les passades– amb consideracions ètiques i tècniques basades en l'interès general.

Ara bé, definir els objectius de qualitat paisatgística no és una tasca gens senzilla. Són poques, fins ara, les experiències sorgides arreu d'Europa amb unes finalitats semblants. Una de les més recents és l'estratègia suïssa *Paysages 2020*, presentada el 2003 per l'*Office Fédéral de l'Environnement, des Forêts et du Paysage*. Caldrà, per tant, un doble esforç d'imaginació per part dels grups de treball: en primer lloc, per adreçar eficaçment els objectius al planejament territorial i urbanístic i a les polítiques sectorials, però també, en segon lloc, per fer convergir els interessos dels agents institucionals, econòmics i socials en una única estratègia de futur.

10.1. ATRIBUTS DELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

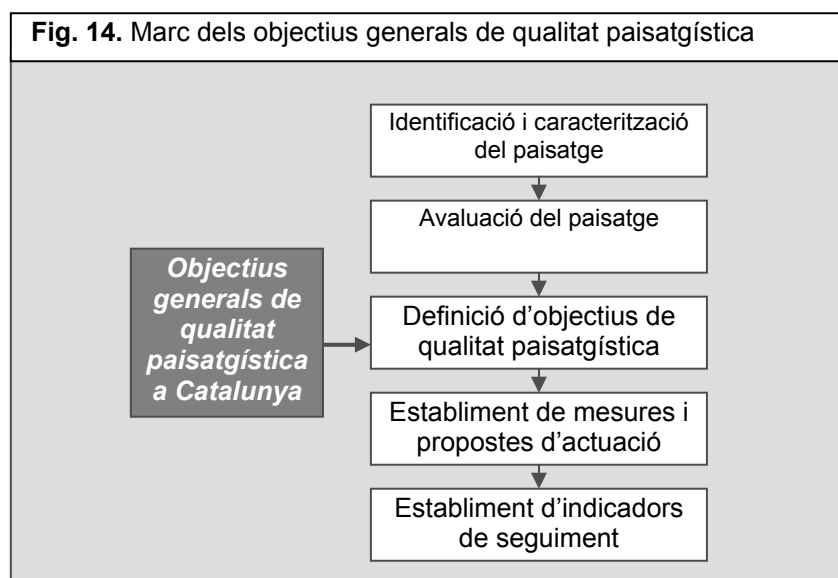
Els objectius de qualitat paisatgística han de complir aquests requisits:

- a) La seva formulació només es pot fer si prèviament es coneix l'estat del paisatge, les dinàmiques que el transformen i el caràcter de cada unitat.
- b) Han de ser plantejats en coherència amb els objectius generals de qualitat paisatgística (apartat 10.2).
- c) Han de ser de formulació clara, de fàcil comprensió i, en la mesura que sigui possible, cartografiables (vegeu apartat 10.3).
- d) Els objectius poden referir-se tant a les unitats de paisatge en conjunt, com als paisatges d'atenció especial, com a d'altres característiques del paisatge (un tram de bosc de ribera d'un eix fluvial, o murs de pedra seca, per exemple). No obstant això, el recull de preferències s'estructurarà per cada unitat de paisatge.
- e) Els objectius de qualitat paisatgística poden ser qualitius (per exemple, conservar i/o recuperar els cultius autòctons) o bé quantitius.

El coneixement de l'estat actual del paisatge (apartat 9) i la posterior definició d'objectius de qualitat paisatgística permetran avaluar qualitativament el grau d'esforç que hauran de fer les administracions i la societat catalana en general per assolir els propòsits desitjats, i constituïran la base per definir mesures i actuacions (apartat 11) que permetin assolir-ho.

10.2. OBJECTIUS GENERALS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

El fet de cobrir tot el territori de Catalunya obliga, d'entrada, a establir uns objectius generals per al paisatge català que serviran de marc per desenvolupar els objectius de qualitat paisatgística de cadascun dels set catàlegs per separat.



Alguns dels **objectius generals de qualitat paisatgística** (vegeu figura 15) deriven de l'adaptació a casa nostra dels principals convenis, acords i normes internacionals i europeus sobre protecció, gestió i ordenació del paisatge des de l'òptica del desenvolupament sostenible, i són d'aplicació a tots els estats i regions d'Europa. Han de constituir la base per definir els objectius de qualitat paisatgística per a cada àmbit territorial¹⁵:

¹⁵ Alguns dels objectius generals de qualitat paisatgística per a Catalunya inclosos en la figura 14 s'han inspirat en les reflexions contingudes a la publicació *Aportacions a l'Agenda 21 de Catalunya. El compromís de Catalunya per a un futur sostenible* (Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, 2002).

Fig. 15. Objectius generals de qualitat paisatgística

- Integrar el paisatge en la planificació territorial, urbanística i sectorial, i incrementar-ne el pes en l'avaluació ambiental de plans, programes i l'estudi d'impacte ambiental d'infraestructures i activitats.
- Conservar i millorar la qualitat del paisatge i la seva diversitat.
- Prioritzar l'heterogeneïtat paisatgística per davant de l'homogeneïtat.
- Permanència dels paisatges als quals donem un alt valor estètic, identitari i ecològic (per la seva excepcionalitat, fragilitat o escassetat).
- Atendre paisatgísticament, i de manera particular, els espais urbans, periurbans i rururbans de tot el territori.
- Garantir els assentaments i les tipologies constructives pròpies de cada indret.
- Mantenir les interfícies paisatgístiques on es produeixen combinacions harmòniques, com l'agricultura-natura, costa-mar, espai construït-entorn, roca-bosc).
- Garantir, millorar i revaloritzar els paisatges propis (alguns poden ser els paisatges de feixes mediterrànies amb pedra seca, la façana mediterrània, els prats d'alta muntanya, els espais oberts o els mosaics agroforestals) i recuperar-ne mostres en indrets en desaparició.
- Protegir elements característics del paisatge rural de Catalunya (marges, tanques, murs, closes, alineacions arbòries o tipologies constructives).
- Protegir i promoure el patrimoni intangible català lligat als paisatges (tècniques tradicionals de treball de la terra, contes, cançons, pintura de paisatge).
- Possibilitar als ciutadans l'admiració i el gaudi del paisatge, amb racionalitat, incloent les persones amb problemes de mobilitat i altres col·lectius desfavorits.
- Millorar el confort en els paisatges i garantir el benestar individual i social, millorant la seguretat en els espais de gaudi, respectant aquells retinguts i identificats a la memòria col·lectiva o evitant la contaminació acústica i lumínica.
- Garantir la participació dels ciutadans sobre les decisions de futur que afecten el paisatge.
- Prioritzar una gestió i ordenació del paisatge que en mantingui els valors naturals, culturals i estètics tot equilibrant els canvis que originen els processos socials, econòmics i ambientals.
- Educar en els valors del paisatge.

10.3. FASES PER FORMULAR ELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

La definició dels objectius de qualitat paisatgística comprèn, per tant, dues fases:

1. Un exercici inicial de definició dels objectius de qualitat paisatgística per part dels equips de treball i determinats experts, en coherència amb els objectius generals apuntats a l'apartat 10.2.

2. Un cop els objectius de qualitat paisatgística per a cada àmbit territorial estiguin definits, es consultaran amb la població del territori seguint les orientacions descrites en l'apartat 12.

10.4. PRESENTACIÓ DELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

Els objectius de qualitat paisatgística definits pels equips de treball i els recollits fruit dels processos de participació ciutadana coherents amb els objectius generals es classificaran segons aquesta divisió proposada:

- **Preservació del paisatge.** Mecanismes adreçats a salvaguardar els valors ambientals, culturals, visuals i perceptius d'un paisatge del seu deteriorament o pèrdua.
- **Millora del paisatge.** Evolució del paisatge cap a un millor estat.
- **Restauració del paisatge.** Conjunt d'operacions que aspiren a fer que la percepció visual d'un espai sigui similar o evolutivament concordant amb l'existent abans de ser alterat per una activitat humana.
- **Recuperació del paisatge.** Mecanismes adreçats a deturar la degradació o desaparició d'un element o conjunt d'elements d'un paisatge i restituir-los en les seves condicions originals, tot assegurant-ne la pervivència en el futur.
- **Valorització del paisatge.** El fet de posar en valor els aspectes ambientals, culturals, visuals i perceptius del paisatge.
- **Creació de paisatge.** Intervenció sobre una porció del territori amb l'objectiu de millorar-ne les condicions paisatgístiques i de crear un nou imaginari en el supòsit que el propi i original s'hagi perdut o banalitzat.
- **Una combinació de les anteriors.**

Ahora, els objectius de qualitat paisatgística s'hauran de classificar segons s'adrecin a la **planificació territorial** o a les **polítiques sectorials** que poden tenir un efecte directe o indirecte en el paisatge. D'aquesta manera es plantejaran els objectius per a una nova política de paisatge a Catalunya.

Els àmbits on caldrà incidir són, com a mínim, els següents:

- Polítiques de conservació de la natura.
- Política agrària.
- Política forestal.
- Política industrial.
- Política de desenvolupament rural.
- Política d'activitats extractives.
- Política de turisme.
- Política de transports.
- Política de telecomunicacions.
- Política energètica.

- Política d'aigües.
- Política de residus.
- Política cultural.
- Política d'educació.
- Política fiscal i patrimonial.

Es construirà una taula semblant a la que es mostra tot seguit per a cada **unitat de paisatge**. En els casos en què es consideri necessari, també es construirà la mateixa taula per als **paisatges d'atenció especial**:

Tot seguit es mostren dues taules d'exemple. La primera adreça els objectius al planejament territorial i urbanístic i la segona, a les polítiques sectorials:

UNITAT DE PAISATGE 1 (NOM)

	Preservació del paisatge	Millora del paisatge	Restauració del paisatge	Valorització del paisatge	Creació de paisatge	Combinació dels anteriors
Planejament territorial i urbanístic						

UNITAT DE PAISATGE 1 (NOM)

	Preservació del paisatge	Millora del paisatge	Restauració del paisatge	Valorització del paisatge	Creació de paisatge	Combinació dels anteriors
Política sectorial 1						
Política sectorial 2						
Política sectorial x						

10.5. CARTOGRAFIA ASSOCIADA ALS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

Cal recollir en un mapa a escala 1:50.000, agrupats en símbols i dividits segons la classificació de l'apartat anterior, tots els objectius de qualitat paisatgística consensuats.

S'elaboraran tants mapes com unitats de paisatge s'hagin definit, i un de general que reculli els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial.

Fig. 16. Exemple de mapa d'objectius de qualitat paisatgística



- Unitat de paisatge
- ■ ■ Preservar les estructures agràries tradicionals
- - - Fomentar l'educació ambiental
- — — Recuperar el caràcter agrari dels espais periurbans

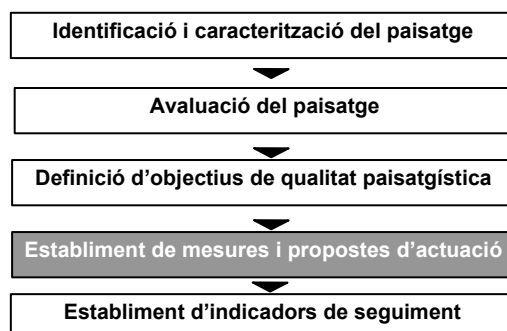
Mapes d'objectius de qualitat paisatgística.

Núm.: tants mapes com nombre d'unitats.

Llegenda: les categories podran sobreposar-se:

- Preservació del paisatge.
- Millora del paisatge.
- Restauració del paisatge.
- Valorització del paisatge.
- Creació de paisatge.
- Combinació dels anteriors.

11. ESTABLIMENT DE MESURES I PROPOSTES D'ACTUACIÓ (QUARTA FASE)



Un dels objectius finals dels catàlegs és introduir els objectius de qualitat paisatgística al planejament territorial, a través de la normativa pertinent. Aquest és el principal propòsit d'aquesta quarta fase. Un cop establerts els **objectius de qualitat paisatgística**, per tant, caldrà concretar per a cada **unitat o paisatge d'atenció especial** tots aquells criteris i aquelles accions específiques que haurien d'emprendre les administracions competents, els agents econòmics i la societat catalana en general per tal d'assolir els objectius de qualitat definits anteriorment. Es tracta d'**estratègies generals** a seguir per assolir els diversos objectius de qualitat paisatgística definits, així com les **actuacions específiques** per assolir cadascun dels objectius.

Partint d'aquesta premissa, les mesures i els criteris paisatgístics hauran de complir els següents atributs:

- a) Ha d'existir una relació clara entre els objectius de qualitat paisatgística i les mesures que es considerin necessàries per assolir els objectius esmentats (seguint l'exemple de l'apartat 10.1.e, en què l'objectiu era conservar i/o recuperar els cultius autòctons, la mesura podria ser proposar la recuperació de determinats fruiters autòctons en vies de desaparició).
- b) Les mesures proposades es definiran per a cada unitat de paisatge, tot i que també caldrà definir-ne per als paisatges d'atenció especial i proposar-ne de generals per a tot l'àmbit del pla territorial parcial (per exemple, es podria demanar la integració de criteris cromàtics en la revisió d'instruments de planejament).
- c) Les mesures esmentades aniran adreçades a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials. Les mesures adreçades a les polítiques pròpiament territorials (i, si s'escau, també urbanístiques) es classificaran en forma de **normes, directrius i recomanacions**, categories que es corresponen amb les tres determinacions establertes per la normativa dels plans territorials parcials. Concebem els catàlegs de paisatge de Catalunya com uns instruments nous que haurien de facilitar la connexió entre el planejament territorial i l'urbanístic pel que fa a la implementació de polítiques de paisatge. D'altra banda, les mesures adreçades a polítiques sectorials aportaran criteris d'actuació tan diversos i variats com es cregui convenient (criteris d'actuació, d'ordenació).

Les mesures per a les polítiques sectorials poden ser, entre d'altres tipus:

- **Mesures generals** de protecció, millora o gestió del paisatge.
- Definició de **criteris paisatgístics** per integrar-se en les polítiques sectorials vigents.
- Propostes de canvis a la normativa vigent (de conservació d'espais naturals, normativa forestal o agrícola, etc.) per contribuir a la millora de les condicions paisatgístiques o de la protecció, gestió i ordenació del paisatge.
- Actuacions concretes que es considerin prioritàries o projectes pilot de millora del paisatge.

11.1. NORMES, DIRECTRIUS I RECOMANACIONS DIRIGIDES ALS PLANS TERRITORIALS PARCIALS

Tal com ha quedat clar en els apartats anteriors, el principal objectiu dels catàlegs de paisatge és poder ser útils per a la planificació territorial; consegüentment, hauran de marcar criteris que es recolliran en els plans territorials parcials. Aquests criteris seran, alhora, aplicables al planejament territorial (per exemple, als plans directors territorials) i al planejament urbanístic.

Pel que fa al planejament territorial, les propostes dels catàlegs han d'adaptar-se a les determinacions que estableix la normativa sobre plans territorials parcials, que és de tres tipus:

- **Normes.** Disposicions de formulació precisa i de compliment obligat per al planejament urbanístic, els projectes d'infraestructures i les altres actuacions en el territori que són objecte de regulació.
- **Directrius.** Disposicions que defineixen estratègies o pautes d'actuació que han d'ésser concretades en documents normatius de menor escala, especialment pel planejament urbanístic.
- **Recomanacions.** Disposicions que es consideren adients per a un desenvolupament positiu del territori però que estan sotmeses a les valoracions d'oportunitat o conveniència que l'administració competent pugui fer en el moment de l'actuació.

Així, tal com determina la normativa dels plans territorials parcials, les normes, directrius i recomanacions hauran de ser respectades pels **assentaments urbans**, la creació de les **infraestructures de mobilitat** i les derivades de les polítiques de **protecció del sòl no urbanitzat**.

Tenint present això, les normes, directrius i recomanacions que proposaran els catàlegs de paisatge s'estructuraran segons aquests tres àmbits que estableix la normativa dels plans territorials parcials:

- **Sistema d'espais oberts.** La normativa dels plans territorials parcials el defineix com a parts del territori que haurien d'ésser preservades de la urbanització i en general dels processos que poguessin afectar-les

negativament. El sistema d'espais oberts comprèn tot el sòl classificat com a no urbanitzable pel planejament urbanístic.

La proposta de normes, directrius i recomanacions, a més de complir els objectius de qualitat paisatgística definits en la fase anterior (apartat 10), hauria de complir els objectius específics recollits a les normes dels plans territorials parcials. Aquests són:

- a) Evitar la transformació i la degradació d'aquells terrenys no urbanitzats que reuneixen qualitats especials com a espais d'interès natural, social, productiu i/o cultural.
- b) Assegurar les connectivitats ecològiques necessàries per mantenir la biodiversitat i la salut dels ecosistemes.
- c) Preservar aquells terrenys necessaris per al cicle hidrològic.
- d) Evitar els processos d'implantació urbana en àrees mal comunicades, no aptes topogràficament o subjectes a riscos.
- e) Dotar de sentit morfològic i territorial les delimitacions dels sòls integrants del sistema d'espais oberts.
- f) Establir una gradació de preferències en relació amb les alternatives d'urbanització i edificació.

La normativa dels plans territorials parcials estableix alhora **tres tipus d'espais oberts**:

Sòl de protecció especial. S'inclouen en aquesta classe aquells sòls en què concorren valors que justifiquen un grau de protecció altament restrictiu de les possibilitats de transformacions que els poguessin afectar. Comprèn aquells sòls que formen part d'àmbits de protecció establerts en la normativa sectorial i els que el pla considera que cal preservar perquè es tracta de connectors ecològics bàsics, d'àrees forestals i agrícoles d'alt valor, d'àrees de recàrrega d'aqüífers importants o d'àrees d'especial interès cultural i identitari, entre d'altres.

Sòl de protecció territorial. S'inclouen en aquest tipus aquells sòls que per llur topografia, risc, localització o proximitat a infraestructures no són adequats per al desenvolupament urbà, com també aquells que pels seus valors –agrícoles, forestals, hidrològics...– no és aconsellable que siguin ocupats mentre hi hagi altres alternatives de sòl de menor valor. El pla estableix mesures de protecció d'aquests sòls, si bé preveu la possibilitat que es puguin admetre, en casos justificats, implantacions d'activitats o instal·lacions de valor estratègic i d'especial interès per al territori, a través del procediment que el Pla determina per tal de garantir una correcta avaluació de l'oportunitat de la seva autorització.

Sòl de protecció preventiva. S'inclouen en aquest tipus aquells sòls de menor valor intrínsec que el pla, en atenció al seu caràcter de sòls no urbanitzables en el planejament urbanístic, considera que cal protegir preventivament, sense perjudici que mitjançant el planejament d'ordenació urbanística municipal, i en el marc que les estratègies que el pla estableix per a cada assentament, es puguin delimitar àrees per ésser urbanitzades i edificades.

Els catàlegs de paisatge no només proposaran normes, directrius i recomanacions per als tres tipus d'espais oberts, sinó que alhora han de contribuir a delimitar-los.

- **Assentaments urbans.** Pel que fa al planejament urbanístic, aquest haurà de definir el model d'implantació urbana i les determinacions concretes que regularan les iniciatives d'urbanització i d'edificació; en definitiva, les pautes per a una evolució urbanística coherent amb les aptituds i condicions de cada lloc del territori, tal com estableix la normativa dels plans territorials parcials.

La proposta de normes, directrius i recomanacions, a més de complir els objectius de qualitat paisatgística definits en la fase anterior, hauria de ser coherent amb els objectius específics recollits a les normes dels plans territorials parcials. Aquests són:

- a) Potenciar les polaritats urbanes que vertebrin el territori de Catalunya.
- b) Assolir masses crítiques de població i llocs de treball que facilitin la dotació de transport públic.
- c) Facilitar la integració de la població immigrada.
- d) Evitar la dispersió d'usos i edificacions en el territori.
- e) Propiciar el desenvolupament urbà en les localitzacions de major aptitud.
- f) Fomentar la mescla d'usos dels teixits urbans.
- g) Racionalitzar la implantació d'àrees especialitzades aïllades en el territori.
- h) Preservar el patrimoni urbanístic territorial.

Els catàlegs de paisatge no només proposaran normes, directrius i recomanacions per als assentaments urbans, sinó que alhora han de contribuir a delimitar-los.

- **Infraestructures de mobilitat.** Correspon, segons la normativa dels plans territorials parcials, a la xarxa viària, la xarxa ferroviària, el sistema aeroportuari, el sistema portuari, així com el sistema logístic i els intercanviadors nodals associats.

La proposta de normes, directrius i recomanacions, a més de complir els objectius de qualitat paisatgística definits en la fase anterior, hauria de ser coherent amb els objectius específics recollits a les normes dels plans territorials parcials. Aquests són:

- a) Assegurar uns nivells de connectivitat adequats a les previsions de desenvolupament dels assentaments urbans.
- b) Contribuir a estructurar espacialment els sistemes d'assentaments urbans.
- c) Completar les xarxes bàsiques establertes en els plans sectorials amb altres traçats de menor rang que siguin rellevants a l'escala del pla.
- d) Definir les condicions dels elements d'infraestructura que siguin funcionals i espacialment significatius en l'àmbit del pla.
- e) Propiciar un bon ajustament dels traçats a les condicions de la matriu biofísica del territori.

- f) Establir les prioritats d'actuació en infraestructures en l'àmbit del pla.
- g) Assenyalar opcions possibles a llarg termini.

Els catàlegs de paisatge no només proposaran normes, directrius i recomanacions per a les infraestructures de mobilitat, sinó que alhora han de contribuir a definir-les.

11.2. CRITERIS PAISATGÍSTICS DIRIGITS A LES POLÍTIQUES SECTORIALS

A més d'establir criteris per a la planificació territorial, els catàlegs hauran d'establir criteris en general sobre la protecció, gestió i ordenació del paisatge dirigits a polítiques sectorials que poden tenir un efecte directe o indirecte en el paisatge. Aquestes mesures han de constituir la base per a una nova política de paisatge a Catalunya.

Els àmbits en què caldrà incidir han de coincidir amb els previstos a l'hora de classificar els objectius de qualitat paisatgística (apartat 10):

- Polítiques de conservació de la natura.
- Política agrària.
- Política forestal.
- Política industrial.
- Política de desenvolupament rural.
- Política d'activitats extractives.
- Política de turisme.
- Política de transports.
- Política de telecomunicacions.
- Política energètica.
- Política d'aigües.
- Política de residus.
- Política cultural.
- Política d'educació.

11.3. PRESENTACIÓ DE CRITERIS I MESURES

Els criteris i les mesures es presentaran en dos tipus de taules diferents, segons es dirigeixin a la planificació territorial i urbanística o a les polítiques sectorials:

11.3.1. Normes, directrius i recomanacions per a la planificació territorial i urbanística

Es farà una taula semblant a la que es mostra tot seguit per a cada **unitat de paisatge** o **paisatge d'atenció especial**:

UNITAT DE PAISATGE 1 (NOM)

	Assentaments urbans	Infraestructures	Espais oberts
Normes			
Directrius			
Recomanacions			

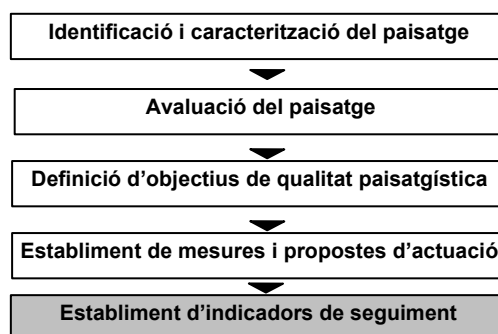
11.3.2. Criteris i mesures per a les polítiques sectorials

Es farà una taula semblant a la que es mostra tot seguit per a cada **unitat de paisatge** o **paisatge d'atenció especial**:

UNITAT DE PAISATGE 1 (nom)

Política sectorial 1							
Política sectorial 2							
Política sectorial 3							

12. ESTABLIMENT D'INDICADORS PER A LA PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ SOSTENIBLES DEL PAISATGE (CINQUENA FASE)



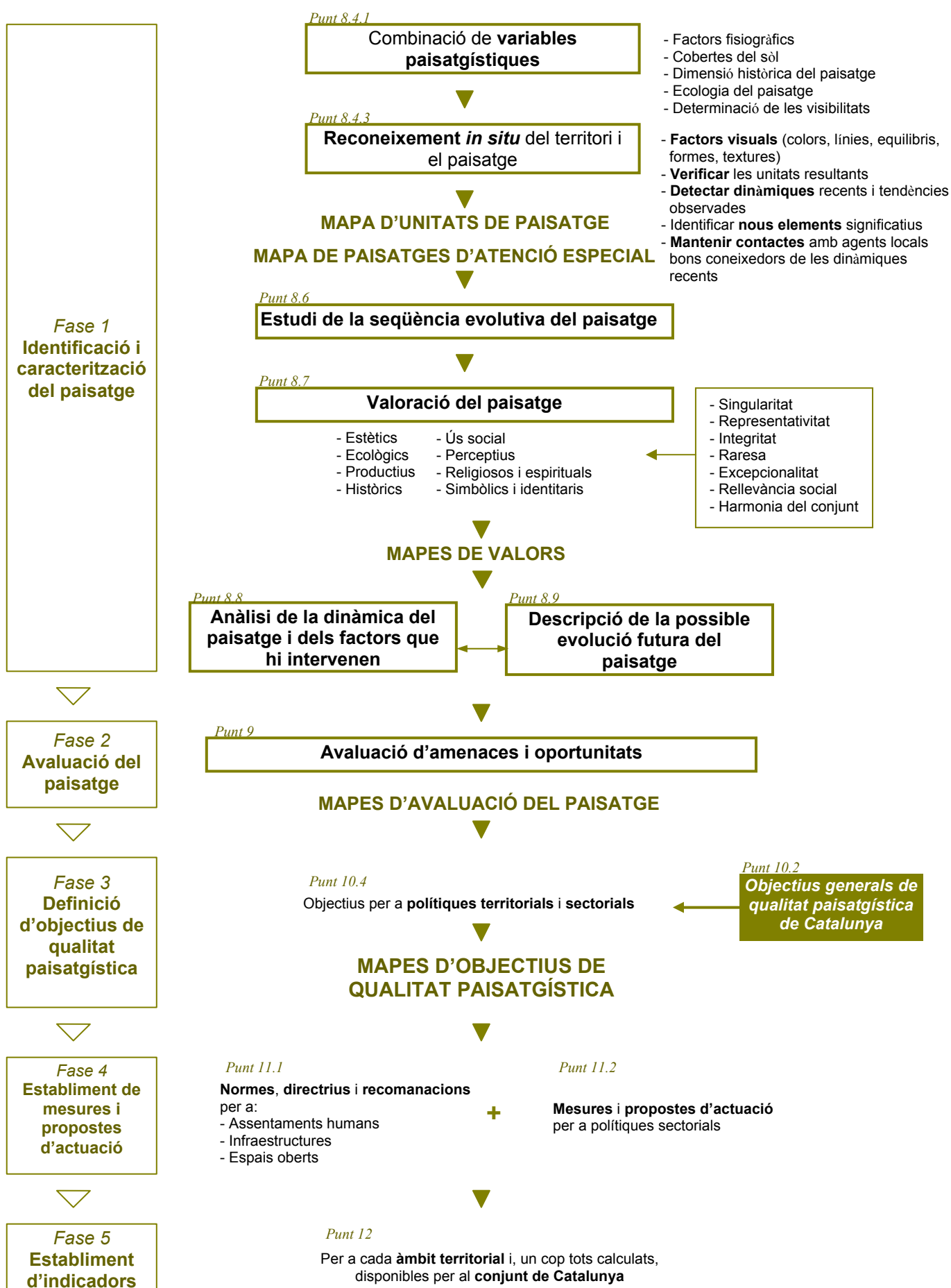
Els catàlegs de paisatge han de posar les bases per poder fer un seguiment i una avaluació contínua de les polítiques de paisatge a Catalunya seguint els principis del desenvolupament sostenible. Per aquest motiu, cada catàleg ha d'incorporar com a eina de control de la política de paisatge una **graella d'indicadors paisatgístics** que permeti conèixer i fer un seguiment de l'estat del paisatge a Catalunya i la seva evolució partint dels objectius de qualitat paisatgística.

Un dels principals reptes d'aquesta part del catàleg és la difusió de la informació a la societat, per la dificultat de comprensió i la limitació d'atenció que sovint mostra la població. Cal trobar indicadors comprensibles que indiquin d'una manera senzilla i eficaç l'estat d'un aspecte determinat del paisatge i la seva evolució. Es pot basar en l'enfocament DPSIR descrit a l'apartat 9.2, i utilitzar un format com el que tot seguit es mostra:

Indicador	Font i any	ÀMBITS TERRITORIALS							CATALUNYA
		Terres Ebre	Com. Girona	Com. centrals	Alt Pirineu i Aran	Plana de Lleida	Camp de Tarragona	RMB	
I.1									
I.2									
I.3									
I.4									
I.5									
I.6									
I.x									

Els indicadors de protecció, gestió i ordenació del paisatge s'aniran definint a mesura que es vagin desenvolupant i completant els catàlegs de paisatge, amb l'objectiu final de configurar una llista que inclogui tot el territori català.

RESUM DEL PROCEDIMENT PER ELABORAR ELS CATÀLEGS DE PAISATGE



13. PARTICIPACIÓ PÚBLICA I SOCIAL

És fonamental que tothom pugui reconèixer el seu propi paisatge i que ciutadans i administracions participin conjuntament en les decisions que es refereixen a la seva protecció, gestió i ordenació. Naturalment, és responsabilitat de l'administració –a través de les polítiques públiques– vetllar per l'adequada protecció i bona gestió del paisatge, però, sens dubte, també cal que els ciutadans, individualment o col·lectiva, s'involucrin en la definició d'aquestes polítiques i reclamin el seu dret a tenir un paisatge de qualitat.

Una gestió i ordenació del paisatge orientada als objectius del desenvolupament sostenible requereix, per tant, una clara implicació dels ciutadans. En aquest cas, és deure de l'administració garantir que els ciutadans puguin identificar i valorar el paisatge on viuen, entendre les dinàmiques que l'han transformat –i les que el transformen–, les seves oportunitats i potencialitats, els seus riscos, i disposar de les vies oportunes per poder decidir sobre el seu futur. És necessari, a més, que la participació de la societat catalana en la definició dels catàlegs de paisatge i, específicament, de la població que viu en cada àmbit territorial, es mantingui ben viva fins a l'aprovació de cada catàleg de paisatge. A més, cal aprofitar la participació per educar en els valors del paisatge.

El procés té com a objectiu principal que els agents implicats i els ciutadans a títol individual que ho desitgin expressin la percepció que tenen del paisatge, debatin les transformacions que hi tenen lloc i puguin contribuir a definir objectius per millorar-lo. En aquest sentit, la participació ciutadana en els catàlegs de paisatge pretén:

- Incrementar la interacció i el diàleg dels ens públics amb els ciutadans.
- Incrementar l'eficiència en la presa de decisions públiques, atès que comporta una major proximitat dels problemes i una major capacitat de participació en la seva resolució.
- Augmentar la capacitat per part dels ciutadans de vigilar i exercir funcions de control social als actors que prenen les decisions.
- Augmentar la participació en el procés i legitimar el catàleg resultant.

El procés de participació en els catàlegs de paisatge ha de complir tres requisits fonamentals:

- a) Cal una informació i comunicació no tecnocràtica dels resultats que obtenen els equips de treball, així com de les propostes de protecció, gestió i ordenació del paisatge. Sense aquest esforç per part dels equips de treball, qualsevol intent d'implicar la població en la formulació d'objectius de qualitat paisatgística pot acabar generant frustració als ciutadans i, consegüentment, els objectius de participació esdevenir finalment estèrils.
- b) Seria desitjable que els equips de treball empressin tècniques de modelització digital dels paisatges per explicar les característiques d'un determinat paisatge i dels processos que l'han transformat amb els anys, així com per avaluar alternatives de futur. Avui dia, l'ús de fotografia digital, de webs, de recursos

audiovisuals i de tècniques de simulació de futurs paisatges en tres dimensions és relativament senzill i facilita la comprensió. L'objectiu principal és evitar al màxim l'ús de cartografia planimètrica a l'hora de transmetre a molts segments de la població els coneixements sobre el paisatge que els envolta, ja que sovint aquest tipus de mapes són difícils d'interpretar i d'entendre'n els continguts. En aquest sentit, l'Observatori del Paisatge posarà a disposició dels equips el seu web oficial per desenvolupar sistemes de participació a través d'aquestes eines.

- c) Allà on sigui possible, s'han d'aprofitar processos participatius existents en el territori (originats en fòrums d'Agendes 21 locals, supramunicipals o comarcals). Les dinàmiques participatives són difícils d'engegar i, un cop en marxa, costen de mantenir.

13.1. REPTES DE LA PARTICIPACIÓ EN ELS CATÀLEGS DE PAISATGE

Un dels principals reptes inherents a la participació pública en l'elaboració dels catàlegs de paisatge és que l'**escala de planificació territorial** (tant espacial com temporal) es pot trobar molt allunyada de la percepció habitual que la societat té del paisatge, que només és comunicable a través de representacions amb un alt nivell d'abstracció, i aquesta és una qualitat assequible a molt pocs ciutadans.

El procés de participació en l'elaboració dels catàlegs es basarà, principalment, en la implicació que puguin tenir agents del territori "informat", com agrupacions de pagesos, experts, associacions professionals o col·lectius conservacionistes, entre altres. No obstant això, es desenvoluparan mecanismes que permetin recollir l'opinió dels ciutadans, ja sigui a través de sessions de treball en l'àmbit local o bé a través del web oficial de l'Observatori del Paisatge. En diversos indrets del territori caracteritzats per l'existència de determinats conflictes paisatgístics o de dinàmiques socials positives en el paisatge (com la custòdia del territori, entre altres), l'esforç del procés de participació serà més gran. Els recursos i el temps disponibles no permeten arribar a aquest grau de detall a tot el territori ni, per tant, plantejar-se una participació "poble a poble".

13.2. AGENTS IMPLICATS

La participació ha de ser capaç de mobilitzar els principals actors del paisatge. Aquests són de dos tipus:

- a) Agents externs a l'àmbit d'estudi:
- Representants dels **departaments de la Generalitat** (sobretot del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, del Departament de Medi Ambient i Habitatge, del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i del Departament de Cultura, incloent-hi les agències i altres organismes públics).

- Representants d'altres **entitats públiques i privades** externes a l'àmbit territorial (col·lectius del sector primari, organitzacions no governamentals, instituts i grups de recerca, etc.).
- b) Agents del territori que és àmbit d'estudi:
- Representants d'**administracions locals** (de les quatre diputacions provincials, dels consells comarcals, dels ajuntaments, així com d'altres ens de caràcter supramunicipal).
 - Representants d'altres institucions del territori (col·legis professionals amb delegació, etc.).
 - Representants de sectors econòmics vinculats al paisatge (pagesos, ramaders, constructors, empreses turístiques).
 - Col·lectius socials que centrin la seva activitat principal en aquell territori (entitats excursionistes, entitats de conservació del patrimoni cultural, agrupacions de propietaris, usuaris del medi, grups ecologistes).
 - Residents de la zona i visitants.

13.3. CREACIÓ DE L'INVENTARI D'AGENTS DEL PAISATGE

Els agents institucionals, econòmics i socials esmentats en el punt anterior (13.1) –i d'altres– hauran de ser **identificats, classificats i introduïts** en una base de dades¹⁶ per a cada catàleg de paisatge, amb l'objectiu final de constituir l'**inventari d'agents del paisatge de cada catàleg**. L'objectiu final és obtenir un **Inventari d'agents del paisatge de Catalunya**, el contingut del qual es podrà consultar des del web de l'Observatori del Paisatge.

L'objectiu de l'Inventari d'agents del paisatge de Catalunya és disposar d'una informació actualitzada i consultable des del web sobre els principals agents implicats (institucionals, econòmics i socials) en la transformació, gestió, ordenació i protecció del paisatge a Catalunya. Això permetrà, per exemple, conèixer quines són les administracions amb competències, els principals actors econòmics que incideixen en cada part del territori o identificar els col·lectius socials disposats a implicar-se en el disseny de polítiques de paisatge.

13.3.1. Contingut de l'Inventari d'agents del paisatge

L'inventari ha de recollir aquesta informació:

1. Dades bàsiques de l'agent:
 - a. Nom de l'entitat.
 - b. Adreça.

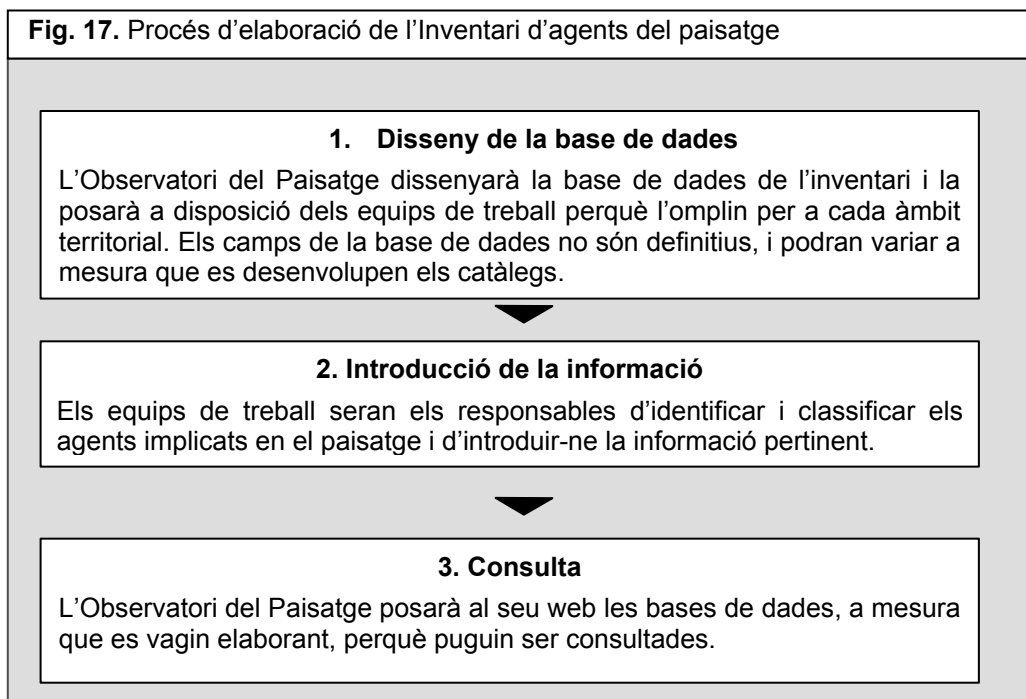
¹⁶ Els equips de treball hauran d'introduir les dades en un full d'Excel preparat i subministrat per l'Observatori del Paisatge.

- c. Adreça electrònica.
 - d. Telèfon.
 - e. Pàgina web.
2. Àmbit territorial:
- a. Plana de Lleida.
 - b. Camp de Tarragona.
 - c. Pirineu i Aran.
 - d. Comarques de Girona.
 - e. Comarques centrals.
 - f. Terres de l'Ebre.
 - g. Regió metropolitana de Barcelona.
 - h. Tot Catalunya.
 - i. Estat espanyol.
 - j. Europa.
3. Tipus d'agent:
- a. Administració estatal.
 - b. Generalitat de Catalunya.
 - c. Administració local.
 - d. Sector agrari.
 - e. Sector industrial.
 - f. Sector serveis.
 - g. Col·legi professional.
 - h. Universitat.
 - i. Institució privada.
 - j. Col·lectiu social.
4. Àmbit d'incidència:
- a. Urbanisme.
 - b. Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca.
 - c. Desenvolupament rural.
 - d. Natura.
 - e. Indústria.
 - f. Serveis.
 - g. Transports.
 - h. Energia.
 - i. Aigua.
 - j. Residus.
 - k. Telecomunicacions.
 - l. Activitats extractives.
 - m. Història.
 - n. Cultura.
 - o. Educació.
5. Observacions.

13.3.2. Fases per elaborar l'Inventari d'agents del paisatge

Les principals fases són:

Fig. 17. Procés d'elaboració de l'Inventari d'agents del paisatge



Un cop elaborats tots els catàlegs de paisatge, s'integraran els set inventaris en un de sol per conformar l'**Inventari d'agents del paisatge de Catalunya**, una eina de gran utilitat per planificar i gestionar polítiques de paisatge a Catalunya.

13.4. ETAPES DE PARTICIPACIÓ DINS EL PROCÉS D'ELABORACIÓ DEL CATÀLEG

Els mecanismes de participació han de ser transversals i, per tant, presents durant tot el procés d'elaboració dels catàlegs de paisatge. La participació de la societat en cada fase d'elaboració dels catàlegs de paisatge ha de donar resposta a diferents reptes:

Fase 1. Identificació i caracterització. És fonamental que la població reconegui i s'identifiqui amb el seu paisatge. En aquesta fase del procés caldrà, sobretot, copsar els valors que els ciutadans de cada territori donen al seu paisatge i entendre les dinàmiques i els processos que el transformen.

Fase 2. Avaluació del paisatge. Els agents de cada territori són clau per identificar les amenaces i les potencialitats paisatgístiques i per avaluar en quin grau ho són.

Fase 3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística. En aquesta fase la participació pren un paper rellevant amb l'objectiu d'incorporar els principals agents en la presa de decisions públiques sobre el paisatge.

Fase 4. Establiment de mesures i propostes d'actuació. Representa la concreció en mesures de les preferències genèriques definides a la fase anterior, i la participació dels agents és de nou un element clau.

Fase 5. Establiment d'indicadors de seguiment. La població ha d'estar informada sobre l'estat i l'evolució del seu paisatge, i fer propostes per elaborar nous estudis i fórmules de seguiment.

13.5. MECANISMES PER A LA PARTICIPACIÓ

Sota el terme de participació s'inclouen una àmplia varietat de mecanismes, i no tots són eficaços per donar resposta als reptes que es plantegen en l'elaboració dels catàlegs de paisatge. La participació pública i social en l'elaboració dels catàlegs s'estructura, almenys, en quatre mecanismes diferents, que caldrà anar adaptant i combinant segons la fase d'elaboració del catàleg en què ens trobem. Els equips de treball, però, poden ampliar aquest ventall si ho consideren oportú.

13.5.1. Qüestionari a persones informades (participació implícita)

Permet la participació d'una mostra representativa d'agents del paisatge a través d'entrevistes en profunditat. Es concentrarà en la participació dels agents implicats, aquelles persones que estan més relacionades amb els objectius i les determinacions del catàleg de paisatge. També s'escollirà una mostra de persones coneixedores de l'àmbit territorial. Aquest mecanisme, de caràcter transversal, permet obtenir molta informació útil per als treballs i al mateix temps divulgar els treballs dels catàlegs als ciutadans. Es considera molt important que el ventall de persones consultades sigui ampli i divers:

- Representants de l'administració local, comarcal i provincial.
- Representants de cooperatives agrícoles i de comunitats de regants, així com altres agents del sector primari.
- Col·lectius conservacionistes.
- Col·lectius de caire cultural.
- Líders d'opinió.

Durant la trobada amb els representants dels agents del paisatge més rellevants de l'àmbit territorial corresponent, s'abordaran les quatre primeres fases de l'elaboració del catàleg.

13.5.2. Sessions de treball

Les sessions de treball (*workshops*), ben plantejades, són una de les millors eines perquè els ciutadans d'un determinat territori, així com els principals agents que hi intervenen, entenguin, identifiquin, descriguin i prioritzin els seus paisatges. S'impulsarà un conjunt de sessions de treball que se celebraran en tres o quatre indrets de l'àmbit territorial i s'organitzaran en col·laboració amb els agents del territori, així com persones interessades a conèixer i presentar els seus suggeriments i propostes sobre els continguts dels catàlegs de paisatge.

L'objectiu d'aquestes sessions és recollir informació rellevant, opinions i criteris sobre l'estat del paisatge en l'àmbit territorial corresponent, així com aquells elements que cal tenir en compte a l'hora de formular els objectius de qualitat paisatgística.

L'escala de treball d'aquestes sessions ha de ser la més propera al ciutadà. Serà en la discussió de les característiques i propostes associades als paisatges d'atenció especial, per exemple, on la participació podria tenir més rellevància, ja que s'hi debateran els paisatges quotidians, és a dir, els que els ciutadans viuen des de més proximitat, el dia a dia. Aquests són els paisatges on agents i ciutadans poden defensar més fàcilment els seus interessos –particulars o col·lectius– i poden contribuir a decidir sobre el seu futur.

Algunes d'aquestes sessions de treball poden coincidir amb les sessions informatives dels plans territorials parcials que organitza el Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

13.5.3. Participació a través del web

S'obriran canals específics d'opinió sobre els catàlegs de paisatge mitjançant una **enquesta a través de web**, d'abast més general que el mecanisme anterior i dirigida als ciutadans en general. L'Observatori posarà a disposició dels equips el seu web oficial (www.catpaisatge.net) i l'assistència tècnica corresponent per presentar a la pàgina web els continguts de l'enquesta. L'enquesta anirà dirigida, principalment, a copsar la percepció que els ciutadans tenen del paisatge.

13.5.4. Informació i comunicació

Una bona comunicació i difusió continuada dels resultats obtinguts en els catàlegs de paisatge és indispensable per assolir la màxima participació i implicació dels agents institucionals, econòmics i socials. Per fer-ho possible, es publicaran articles que expliquin els treballs d'elaboració dels catàlegs en els principals mitjans de comunicació de cada àmbit territorial.

14. PRESENTACIÓ DE RESULTATS I FORMAT DE LLIURAMENT

Els equips de treball hauran de lliurar a l'Observatori del Paisatge, en documents separats, el següent material:

- Memòria escrita.
- Cartografia.
- Resum del catàleg de paisatge.
- Arxiu fotogràfic.
- Inventari d'agents del paisatge.

L'Observatori del Paisatge introduirà aquests documents en el seu **web** perquè puguin ser consultats. El material s'haurà de lliurar a l'Observatori del Paisatge seguint el format que s'indica en els apartats següents.

14.1. MEMÒRIA ESCRITA

És el document tècnic que l'Observatori del Paisatge haurà de lliurar –un cop revisat– al Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya i el document que se sotmetrà a un tràmit d'informació pública perquè sigui aprovat definitivament. La informació de la memòria haurà de ser elaborada, sintètica i comprensible, i anirà acompanyada dels recursos cartogràfics, fotogràfics i gràfics en general adequats per a una millor comprensió i visualització dels temes tractats. D'altra banda, s'hi haurà de fer ús d'un llenguatge entenedor, per tal que el document sigui àmpliament intel·ligible, sense perdre el caràcter rigorós i científic del treball. El text ha d'haver passat per correcció ortogràfica.

Es lliuraran:

- Quatre còpies en paper mida DIN A3, que integraran la cartografia completa elaborada.
- Quatre còpies en versió digital reproduïble des del programari Acrobat Reader, així com la cartografia en un format reproduïble per qualsevol usuari.

L'estructura que seguirà la memòria escrita serà la següent:

1. Metodologia

1a PART. ÀMBIT TERRITORIAL

Aquesta part descriurà tots aquells elements definidors del paisatge que sobrepassen els límits de les unitats de paisatge, és a dir, per a l'àmbit territorial:

2. Els factors naturals que condicionen el paisatge en l'àmbit territorial corresponent.

El paisatge d'un determinat àmbit territorial no ha estat mai el mateix, ja que la seva fesomia actual és fruit d'un procés evolutiu dinàmic i llarg. Aquest apartat ha de presentar, d'una banda,

els elements abiòtics, com el clima, el relleu, la litologia, els processos geomorfològics i l'aigua, com a primers factors de transformació de l'aspecte físic del territori. Del relleu se'n deriven aspectes de tanta importància per a l'estructura i funcionalitat d'un paisatge com l'alçada, l'orientació o el pendent. En segon lloc, ha de descriure els elements biòtics, com les comunitats vegetals i els ecosistemes, que són els que es desenvolupen sobre el substrat apuntat abans.

3. Els factors humans: el procés històric de poblament i la seva influència sobre el paisatge.

En aquest apartat s'entrarà de ple en l'estudi del factor humà com a principal agent de transformació del paisatge. Es farà des d'una perspectiva històrica, estudiant de quina manera, en quines etapes i en quins indrets l'activitat humana ha anat modificant l'aparença de l'entorn. Les diverses cultures que en un moment o altre de la història s'han establert en el territori han fet ús del seu paisatge i l'han convertit en un element essencial en la seva estructura econòmica i en la seva realitat social. Recollir la informació històrica vinculada a un paisatge és molt útil i necessari, ja que ens dóna la possibilitat de fer una valuosa interpretació en clau històrica del paisatge que hem heretat dels nostres avantpassats. Els trets antics que l'han caracteritzat –i els que encara el caracteritzen– defineixen el caràcter d'un determinat paisatge i han de ser determinants en els processos de decisió del seu futur.

4. El paisatge actual.

Urbà
Periurbà
Rural
Agrícola
Forestal
Patrimoni cultural
...

5. L'expressió artística del paisatge de la zona.

Tractament del paisatge de l'àmbit territorial que és motiu del catàleg des de diferents expressions artístiques (pintura, literatura, rondalles, cançó, dansa, llegenda...), fent-ne una petita evolució històrica, si és possible.

6. Els paisatges “significatius”

Aquest apartat identifica i descriu:

- Espais establerts legalment o fruit de la planificació com a espais d'especial vàlua paisatgística a escala internacional, estatal, catalana o local (parcs naturals, PEIN, Patrimoni de la Humanitat).
- Els espais amb altres valors (identificats a l'apartat 9.1).

7. Dinàmiques de les activitats i els processos que incideixen de manera més notòria en el paisatge.

Descripció i valoració de les dinàmiques de les activitats i els processos que incideixen més notòriament en la configuració del paisatge actual, prenent els principals factors de canvi (la urbanització, el turisme, les activitats recreatives o les extractives) i avaluant l'impacte que tenen sobre el paisatge.

8. Evolució del paisatge obeint a les tendències socioeconòmiques i ambientals actuals.

Aquest apartat presenta quina podria ser l'evolució natural dels paisatges si no s'hi actués, seguint les tendències socioeconòmiques actuals, així com les pròpies de l'evolució natural dels ecosistemes.

9. Amenaces i oportunitats.

10. Objectius de qualitat paisatgística per a tot l'àmbit territorial.

11. Proposta de mesures i accions per a tot l'àmbit territorial.

12. Establiment d'indicadors per a una protecció, gestió i ordenació sostenible del paisatge.

2a PART. UNITATS DE PAISATGE

13. Les unitats de paisatge i els paisatges d'atenció especial de l'àmbit territorial.

14. Fitxes per a cada unitat de paisatge amb:

- Dades generals
- Trets distintius de cada unitat de paisatge (naturals, culturals, dinàmiques)
- Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge
- Evolució històrica
- Organització del paisatge
- Expressió artística
- Dinàmica actual
- Valors paisatgístics
- Principals recorreguts i punts d'observació del paisatge
- Riscos i impactes
- Possible evolució futura del paisatge
- Amenaces i oportunitats
- Objectius de qualitat paisatgística
- Mesures i accions

15. Conclusions.

16. Documentació de referència.

ANNEXOS

I. Sistema de participació.

II. Resum d'un màxim de 30 pàgines de tot el catàleg.

El document ha de tenir aquestes característiques:

- a) El text serà escrit en Microsoft Word i lletra Arial 11. Les taules i gràfiques associades al text es faran amb Microsoft Excel, tant si són de dades quantitatives com qualitatives.
- b) La configuració de la pàgina serà horitzontal, en mida DIN A3, i el text es veurà a dues columnes amb una separació de dos centímetres, tal com s'exemplifica en el model que lliura l'Observatori del Paisatge a l'equip redactor.
- c) Els marges, la capçalera i altres aspectes de la configuració de la pàgina s'adaptaran al model que lliurarà a l'equip l'Observatori del Paisatge.
- d) Els fulls utilitzats seran ecològics o bé reciclats i la impressió, a doble cara.
- e) L'enquadernació es farà amb espiral metàl·lica.

f) A la portada exterior del document, hi figurarà:


- El logotip del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, com a institució que encarrega el catàleg de paisatge.
- El logotip de l'Observatori del Paisatge, com a organisme responsable de la direcció i coordinació del catàleg de paisatge.
- El títol del catàleg de paisatge: "Catàleg de paisatge de ...".
- El número de document, que en aquest cas és l'"1".
- La data de lliurament.
- Les universitats que han elaborat els treballs.

g) El catàleg de paisatge inclourà una pàgina de crèdits on figuraran les persones que han participat en l'elaboració del catàleg de paisatge, així com altres col·laboracions.

A continuació es presenta una mostra del format que lliura l'Observatori del Paisatge a l'equip redactor per elaborar el document:

Catàleg de Paisatge del Camp de Tarragona
Dibució

Generalitat de Catalunya
Departament de Política Territorial
i Obres Públiques



Observatori del Paisatge

planificació territorial, al planejament urbanístic i a totes les decisions d'actuació i intervenció sobre el territori derivades de la implementació de polítiques sectorials (d'infraestructures, agricultura, forestal, turisme, ...).

8.2.- Unitats de paisatge

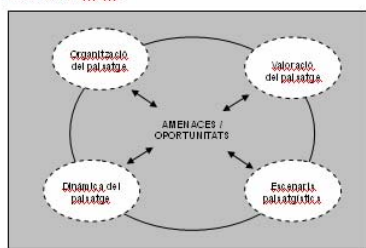
8.2.1.- Concepte d'unitat de paisatge

Una anàlisi acurada dels estudis fets sobre paisatge a Catalunya constata que, per a la delimitació i caracterització de les tipologies de paisatge, s'ha emprat principalment el concepte "d'unitat de paisatge", que alhora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes. En aquest sentit, els Catàlegs de Paisatge pretenen donar un sentit nou i un significat únic a la unitat de paisatge, d'acord amb les tendències que s'observen en l'anàlisi del paisatge a tot Europa i a escala internacional, tendències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics del paisatge, a més dels estàtics, a l'hora de definir-ne el seu caràcter.

Les unitats de paisatge s'han de basar, principalment, en els elements que estructuraven el territori i en la seva organització, però considerant alhora que aquest paisatge compta amb unes dinàmiques determinades que han contribuït –i contribueixen– a afaiçonar la imatge actual, i amb una tradició cultural i una història particular que difícilment es pot identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques. Això vol dir, per tant, que la unitat de paisatge en els Catàlegs de Paisatge no ha de ser només el resultat de la delimitació sobre un mapa d'una porció del territori amb una morfologia i cobertes del sòl semblants i, per tant, fruit d'una combinació d'elements merament estructurals. La unitat de paisatge, tal com es planteja en els Catàlegs, considera també les relacions particulars (socials, econòmiques, culturals) que s'han establert entre un territori i els seus habitants i que configuren part de la identitat de les persones que hi viuen. En aquest sentit, cada unitat de paisatge serà única, singular, diferent de la resta que li són veïnes i de les d'altres racons del país, atenent a criteris estructurals, funcionals i històrics diversos. Tot plegat no implica desconèixer ni menysprear

aquells possibles elements afins entre dues o més unitats de paisatge, ni tampoc oblidar l'existència de paisatges en xarxa, que, sense ser constituïts d'unitats de paisatge, poden ajudar l'observador a entendre millor l'especificitat paisagística de l'àmbit territorial.

Imatge X. Títol i tipol



En aquest sentit, es proposa un concepte operatiu d'unitat de paisatge, entesa com a una part del territori caracteritzada per una combinació específica de components paisagístics i de dinàmiques clarament reconeixibles que li confereixen una idiosincrasia diferenciada de la resta del territori. La identificació i posterior caracterització de les unitats de paisatge contribuirà a la comprensió i visualització de l'estructura i el funcionament general del territori i de la diversitat paisagística de cadascun dels set àmbits del planejament territorial (Terres de l'Ebre, Terres de Ponent, Alt Pirineu i Aran, Comarques gironines, Camp de Tarragona, Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques centrals). Les unitats de paisatge expressaran els grans conjunts paisagístics existents en cada àmbit territorial.

14.1.1. Característiques de l'apartat de metodologia

La memòria conté un apartat inicial on s'explica la metodologia d'elaboració del catàleg. Alguns criteris generals que ha de complir aquest apartat són:

- a) Ha de descriure minuciosament el procés de delimitació de les unitats de paisatge. Ha d'esmentar amb detall quina ha estat la cartografia de referència utilitzada i quins han estat els criteris que s'han tingut en compte per definir les unitats de paisatge.

- b) La metodologia ha d'explicar tots i cadascun dels conceptes que s'analitzen i es mostren en els mapes, a les llegendes, així com la seva procedència. A l'hora de descriure'ls, es proposa classificar-los segons els mapes on apareixen.
- c) La utilització de conceptes que poden tenir diverses interpretacions hauria d'explicar-se a través de notes al peu de la pàgina.
- d) La cita d'estudis i documents en la descripció metodològica ha de referenciar-se degudament en una nota al peu de la pàgina i, si és el cas, incloure-hi també l'adreça electrònica on pugui consultar-se la informació.

14.1.2. Fitxes de les unitats de paisatge

El punt 13 de la part II de la memòria estarà constituït per fitxes en format DIN A3, una per a cada unitat de paisatge. La fitxa és la part dels catàlegs de paisatge que serà més llegida pel tipus de contingut que es demana i el seu abast. És, per tant, una peça clau de la memòria dels catàlegs de paisatge, ja que la seva informació ha de determinar les normes, directrius i recomanacions que es formularan per a cada unitat de paisatge. Les dues pàgines següents mostren els continguts que haurà de tenir la fitxa i l'ordre en què es presentaran:

Unitat de paisatge X

DADES GENERALS	Descripció dels límits de la unitat de paisatge, la seva superfície, i enumeració dels municipis i les comarques afectats.
TRETS DISTINTIUS (CARÀCTER DE LA UNITAT)	Llista dels principals elements que donen caràcter a la unitat i la diferencien de les veïnes. Pretén ser un resum de la part de "caracterització del paisatge" de la fitxa, de manera que la llista ha d'incloure elements naturals, culturals, aspectes distintius de la dinàmica del paisatge o dels valors del paisatge, etc. La descripció, en forma de llista, ha de ser molt contrastada d'una fitxa a una altra, de manera que una lectura hauria de permetre no només fer-se una idea de com és el paisatge de la unitat, sinó també copsar-ne les diferències amb la resta.

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE

ELEMENTS NATURALS I HUMANS QUE CONSTITUEIXEN EL PAISATGE	Descripció dels principals condicionants naturals del paisatge de la unitat (com el clima , la litologia , els processos geomorfològics , el relleu o l' aigua) i dels elements que s'han desenvolupat sobre aquest substrat (com les formacions vegetals i els hàbitats , els usos del sòl o les infraestructures).
EVOLUCIÓ HISTÒRICA DEL PAISATGE	Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat els canvis al llarg de la història. No es tracta d'una llista d'esdeveniments històrics, sinó d'una explicació de com aquests esdeveniments han propiciat els canvis a la unitat al llarg de la història pel que fa al paisatge. Els trets antics que han caracteritzat la unitat de

	<p>paisatge –i els que encara la caracteritzen– defineixen el seu caràcter i per tant també haurien de resumir-se a l'apartat "Trets distintius". D'altra banda, descripcions que poden haver fet viatgers com Francisco de Zamora o d'altres haurien de complementar les descripcions històriques i no ser-ne la base. L'explicació d'aquest apartat hauria d'anar acompanyada d'una o més fotografies que il·lustressin el paisatge de la unitat en moments anteriors a l'actual.</p>
ORGANITZACIÓ ACTUAL DEL PAISATGE	<p>Descripció del paisatge actual, és a dir, de la combinació dels elements descrits anteriorment que conformen l'estructura actual del paisatge de la unitat, i que en defineixen el caràcter (distribució dels usos del sòl, els hàbitats, les trames urbanes, etc.). Podria incloure, també, una taula amb la distribució d'usos del sòl de la unitat i la comparació amb tot l'àmbit, de manera que es puguin conèixer quins són els usos dominants a la unitat i el seu percentatge respecte del conjunt de l'àmbit territorial.</p>
EXPRESSIÓ ARTÍSTICA DEL PAISATGE	<p>Una mostra del llegat artístic i literari de la unitat de paisatge. Poden ser relats de viatgers, textos literaris, cançons o altres manifestacions artístiques (dances, quadres) que constitueixen valors intangibles del paisatge. L'explicació d'aquest apartat hauria d'anar acompanyada d'alguna mostra de manifestació artística (pintura, etc.).</p>
DINÀMICA ACTUAL DEL PAISATGE	<p>Tendències i canvis en el paisatge fruit de les principals activitats i processos que hi incideixen. Cal destacar les principals funcions que modelen el paisatge, així com les claus de la seva evolució més recent, tenint en compte que caldrà lligar-ho amb la descripció històrica anterior.</p>
VALORS PAISATGÍSTICS	<p>Descripció qualitativa dels principals valors paisatgístics, diferenciant els ecològics dels culturals (històrics, religiosos, identitaris), socials i estètics. Presentació dels principals elements –tangibles i intangibles– i de les àrees d'interès, per la seva singularitat, representativitat, integritat, raresa, rellevància social o per l'harmonia del conjunt. Les descripcions han de donar pesos semblants als elements naturals i als aspectes antròpics i culturals –tangibles i intangibles.</p>
PRINCIPALS RUTES I PUNTS D'OBSERVACIÓ I GAUDI DEL PAISATGE	<p>Inventari de cada punt i recorregut, i descripció de la visió del paisatge i de les unitats de paisatge veïnes que s'observen. Cal escollir punts d'observació emblemàtics, des dels quals s'observin àmplies panoràmiques que incloguin diverses unitats de paisatge o altres vistes que es considerin d'interès.</p>
RISCOS I IMPACTES	<p>Presentació d'aquells processos i factors que podrien empobrir la qualitat del paisatge (com els incendis), així com aquells que tenen un efecte negatiu sobre el paisatge.</p>
DESCRIPCIÓ DE LA POSSIBLE EVOLUCIÓ DE CADA UNITAT DE PAISATGE	<p>Descripció del futur paisatge de la unitat a través de la interrelació entre els processos naturals, les tendències socioeconòmiques i les conseqüències de la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials vigents.</p>

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

AVALUACIÓ D'AMENACES I OPORTUNITATS	Presentació de les amenaces i oportunitats per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, en clau de sostenibilitat, seguint el format de presentació en un quadre estipulat en l'apartat 9.
--	--

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA	Presentació dels objectius de qualitat paisatgística seguint el format de presentació en quadres proposat en el punt 10.
MESURES I ACCIONS	Mesures i accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística seguint els formats de presentació en quadres de l'apartat 11.

Alguns criteris generals per a la redacció de les fitxes són:

- La lectura de les fitxes hauria de reflectir clarament que s'està passant d'una unitat de paisatge a una altra. Aquest criteri s'ha de tenir present en el conjunt dels apartats de la fitxa, però en especial a l'apartat "Trets distintius".
- El format de les fitxes haurà de seguir el següent model lliurat per l'Observatori del Paisatge als equips que elaboren els catàlegs de paisatge:

Catàleg de Paisatge del Camp de Tarragona
Unitat de paisatge 25: Utiel - Mar de Mèxic

Generalitat de Catalunya
Departament de Política Territorial
i Obres Públiques

Observatori del Paisatge

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

Descripció dels principals condicionants naturals del paisatge de la unitat (com el clima, la hidrologia, els processos geomorfològics, el relleu o falga i dels elements que s'han desenvolupat sobre aquest sòstrat com les formacions vegetals i habitats, els usos del sòl o les infraestructures). Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història.

Descripció dels principals condicionants naturals del paisatge de la unitat (com el clima, la hidrologia, els processos geomorfològics, el relleu o falga i dels elements que s'han desenvolupat sobre aquest sòstrat com les formacions vegetals i habitats, els usos del sòl o les infraestructures). Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història.

Descripció dels principals condicionants naturals del paisatge de la unitat (com el clima, la hidrologia, els processos geomorfològics, el relleu o falga i dels elements que s'han desenvolupat sobre aquest sòstrat com les formacions vegetals i habitats, els usos del sòl o les infraestructures). Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història.

Evolució històrica del paisatge

Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història.

Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història. Descripció de la seqüència evolutiva del paisatge i dels principals factors naturals, socials i econòmics que han propiciat el canvi al llarg de la història.



Fig. 2: Hist de la fotografia

- Han de contenir cartografia i fotografies (amb peu de foto) que il·lustrin les descripcions i valoracions que s'hi fan. Els mapes, a més de la informació

específica, han de contenir alguns topònims de referència, límits municipals i comarcals i la xarxa fluvial principal.

- d) El llenguatge utilitzat en la descripció de les fitxes ha de ser especialment entenedor, sense perdre el rigor científic. Una persona que desconegui l'àmbit territorial hauria de poder-se fer una idea de com és cada unitat de paisatge.
- e) Els topònims que apareguin a les descripcions han de constar en els mapes inclosos a les fitxes.
- f) Les espècies vegetals i animals han d'aparèixer en els documents tant en el nom vulgar com en el llatí, sempre que sigui possible, per tal d'evitar possibles confusions derivades de les variants dialectals existents a l'hora de posar noms a algunes espècies (per exemple, el xop/pollancre).
- g) Tot i el tractament diferenciat que es fa a cada unitat de paisatge en forma de fitxa, les descripcions han de reflectir, si volem entendre el paisatge d'una manera integrada, les relacions naturals, culturals, socioeconòmiques i històriques existents amb les unitats veïnes o amb l'àmbit territorial. L'únic apartat de la fitxa que no pot fer referència a cap altra unitat és el de "Trets distintius".
- h) En les descripcions de la unitat, seria desitjable evitar referir-se a la unitat utilitzant només l'expressió "unitat de paisatge", sinó utilitzant el nom que se li ha atorgat.

14.2. CARTOGRAFIA

La cartografia s'elaborarà a partir d'un sistema d'informació geogràfica (SIG). Els SIG són una eina bàsica que ens permet gestionar i analitzar la informació espacial i que té aplicacions fonamentals en l'àmbit de la gestió territorial i ambiental, com ho són l'ordenació del territori o la planificació urbana i, per tant, la gestió i ordenació del paisatge. Estan dissenyats per capturar, emmagatzemar, manipular, analitzar, modelitzar i, finalment, presentar dades referenciades espacialment.

Per elaborar la cartografia dels catàlegs de paisatge s'utilitzarà un SIG per tal d'obtenir resultats analítics i representacions cartogràfiques de diverses variables del territori. La capacitat que tenen els SIG de dividir la realitat en diferents capes d'informació i, alhora, que aquestes es puguin relacionar entre si, ens proporciona grans possibilitats d'anàlisi.

Els mapes es lliuraran en un format adient perquè puguin introduir-se al web oficial de l'Observatori del Paisatge.

Es lliuraran:

- Un document de mida DIN A3 amb els mapes plegats i introduïts en fundes de plàstic.

- La informació cartogràfica digital, georeferenciada en coordenades UTM, es lliurarà en els següents formats:
 - Tots els mapes, en format PDF.
 - El projecte o projectes APR d'ArcView amb els *paths* relatius (per poder visualitzar tots els mapes en format SIG-ArcView des del CD mateix).
 - Els formats d'intercanvi d'informació cartogràfica per a cadascuna de les capes temàtiques generades, depenent de si són en format Vectorial o Raster:
 - a. Per a la informació Vectorial, els formats seran: ArcInfo (E.00) o ArcView (SHP), DWG i DXF.
 - b. Per a la informació Raster, els formats seran GRID (ADF) o TIN, ASC II i IMG + el document de caracterització (DOC).
- Formats transportables a l'apartat dels catàlegs del web de l'Observatori del Paisatge, que es concretaran als equips de treball quan l'apartat del web s'hagi definit.
- El document tindrà la mateixa portada que la memòria, i hi constarà que és el document número 2.

Principals mapes resultants

Els principals mapes que ha de contenir el catàleg de paisatge són els que es mostren tot seguit. Això no exclou que puguin fer-se'n més, però sempre mantenint els que se citen a continuació com els principals:

- 1. Mapa d'unitats de paisatge i paisatges d'atenció especial (E/1:50.000)**
Cal afegir-hi tots aquells que hagin estat utilitzats per aconseguir la identificació i caracterització de les unitats de paisatge.
- 2. Mapa d'usos del sòl 1956-57** (en el supòsit esmentat en el punt 8.6, apartat d).
- 3. Mapes de visibilitats i intervisibilitats dels principals punts i recorreguts.**
- 4. Mapa dels valors ecològics del paisatge (E/1:25.000).**
- 5. Mapa dels valors estètics del paisatge (E/1:25.000).**
- 6. Mapa dels valors històrics (E/1:25.000).**
- 7. Mapa dels valors productius del paisatge (E/1:25.000)**
- 8. Mapa dels valors socials del paisatge (E/1:25.000)**
- 9. Mapa dels valors religiosos i espirituals (E/1:25.000).**
- 10. Mapa dels valors simbòlics i identitaris (E/1:25.000).**

11. Mapa dels impactes en el paisatge (E/1:25.000).

12. Mapa dels riscos en el paisatge (E/1:25.000).

13. Mapes d'avaluació del paisatge per unitats i paisatges d'atenció especial (E/1:25000).

14. Mapes d'objectius de qualitat paisatgística (E/1:50.000).

Es lliuraran també tots aquells mapes que s'hagin utilitzat per aconseguir els anteriors.

A cada mapa, haurà de constar-hi:

- Les fonts d'informació.
- La llegenda.
- El títol del catàleg de paisatge.
- El títol i número del mapa.
- En un lloc destacat i clarament visible, el logotip del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, organisme que ha encarregat els catàlegs a l'Observatori del Paisatge.
- En un lloc igualment destacat i clarament visible, el logotip de l'Observatori del Paisatge, com a organisme responsable dels catàlegs i de la seva direcció i coordinació.
- El logotip de les universitats que l'han realitzat.
- La data.
- El nord.
- El mapa de localització dins l'àmbit territorial.
- La ubicació dins els Fulls 1:50.000 ICC.
- El sistema de coordenades UTM.
- L'àmbit del mapa: xmin, ymin, xmax, ymax.
- L'escala numèrica i gràfica.

14.3. RESUM DEL CATÀLEG DE PAISATGE

El document de resum té com a principal objectiu la seva divulgació i difusió. Tindrà les següents característiques:

- Un màxim de 30 pàgines, de mida DIN A4, en vertical.
- El text en Microsoft Word i lletra 11. Les taules i gràfiques associades al text es faran amb Microsoft Excel, tant si són per a dades quantitatives com qualitatives.
- Els fulls utilitzats seran ecològics o bé reciclats i la impressió, a doble cara.
- L'enquadernació es farà amb espiral metàl·lica.
- Inclourà la mateixa pàgina de crèdits de la memòria.

- El document tindrà la mateixa portada que la memòria, i hi constarà que és el document número 3.
- Els continguts seran:
 - Les principals conclusions dels catàlegs (caracterització, avaluació, objectius de qualitat paisatgística, mesures i criteris, etc.).
 - Els 10 mapes de l'apartat 14.2.
 - Una síntesi del procés metodològic.
 - Una síntesi del procés de participació.

14.4. INVENTARI D'AGENTS DEL PAISATGE

Els equips de treball hauran d'introduir les dades relatives a l'Inventari d'Agents del Paisatge explicat en l'apartat 13.3 en un full de Microsoft Excel preparat i subministrat per l'Observatori del Paisatge. L'Inventari d'Agents del Paisatge es lliurarà a l'Observatori del Paisatge en dos formats:

- En el mateix arxiu Excel, amb la finalitat que pugui ser compatible amb el format Microsoft Acces i amb el web de l'Observatori.
- En un document de mida DIN A3, presentat en una taula. El document tindrà la mateixa portada que la memòria, i hi constarà que és el document número 4.

14.5. ARXIU FOTOGRÀFIC

Com ja s'ha comentat a l'apartat 8.12, es confeccionarà una base de dades amb totes les fotografies realitzades durant el procés d'elaboració del catàleg de paisatge, degudament classificades per unitats de paisatge. Les fotografies passaran a ser propietat de l'Observatori del Paisatge per conformar l'**Arxiu fotogràfic dels paisatges de Catalunya**.

Els equips hauran d'introduir les dades relatives a l'Arxiu fotogràfic, que consisteix a omplir fitxes descriptives per a cada fotografia, i seguint les indicacions de l'apartat 8.12.2, en un full de Microsoft Excel preparat i subministrat per l'Observatori del Paisatge a l'equip.

Les fotografies enregistrades durant el procés d'elaboració del catàleg es lliuraran a l'Observatori del Paisatge en format RAW, amb una qualitat de 300ppp i un format mínim de 10x15 cm, i portaran associada una fitxa en format Excel (explicació a l'apartat 8.10.2).

Aquestes fotografies passaran a formar part del centre de documentació de l'Observatori del Paisatge, que serà la base per crear l'Arxiu fotogràfic dels paisatges de Catalunya.

L'Arxiu Fotogràfic es lliurarà a l'Observatori del Paisatge en dos formats:

- En format digital:

- Arxiu Excel amb les dades de cada fotografia, amb la finalitat que pugui ser compatible amb el format Microsoft Access i amb el web de l'Observatori.
 - CD amb les fotografies, on el nom de l'arxiu de la fotografia estigui associat al camp "codi de la fotografia" de l'arxiu Excel.
- En un document de mida DIN A3, presentant les fotografies dins una fitxa. El document tindrà la mateixa portada que la memòria, i hi constarà que és el document número 5.

14.6. LLIURAMENT DELS CATÀLEGS DE PAISATGE

Tots els documents enquadrats es presentaran dins una carpeta de projectes. Es lliuraran quatre còpies a l'Observatori, integrades en quatre carpetes. Cada carpeta contindrà:

- Una portada igual que les anteriors, on s'especificarà els documents que conté la carpeta.
- El document de memòria, seguint les indicacions del punt 14.1.
- El document de cartografia, seguint les indicacions del punt 14.2.
- El resum del catàleg de paisatge, seguint les indicacions del punt 14.3.
- El document d'Inventari d'agents del paisatge, seguint les indicacions del punt 14.4.
- El document amb les fotografies, seguint les indicacions del punt 14.5.
- Una còpia digital de tot el treball en CD que contindrà:
 - La memòria en Word i en PDF.
 - La cartografia digital, seguint les indicacions del punt 14.2.
 - El resum del catàleg de paisatge, en format Microsoft Word i PDF.
 - L'arxiu d'Excel corresponent a l'Inventari d'agents del paisatge.
 - L'arxiu d'Excel corresponent a l'Arxiu fotogràfic, així com les fotografies.

15. GLOSSARI PER ALS CATÀLEGS DE PAISATGE

A continuació es recull la diversitat de termes emprats en l'elaboració dels catàlegs de paisatge. El nombre de termes pot anar augmentant a mesura que es vagin desenvolupant els treballs d'elaboració dels set catàlegs.

TERME	DEFINICIÓ	FONT
<i>Àmbit territorial</i>	Regió territorial d'aplicació d'un pla territorial parcial.	Departament de Política Territorial i Obres Públiques
<i>Caràcter del paisatge</i>	Conjunt d'elements clarament recognoscibles que contribueixen a fer un paisatge diferent d'un altre, i no pas millor o pitjor.	<i>The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage</i>
<i>Característica del paisatge</i>	Element o combinació d'elements del paisatge que contribueixen a distingir-ne el caràcter.	<i>The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage</i>
<i>Caracterització del paisatge</i>	Procés d'identificació d'àrees d'un caràcter semblant, la seva classificació, cartografia, i descripció del seu caràcter.	<i>The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage</i>
<i>Carta de Paisatge</i>	Instrument de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats, aplicables a escala local, supramunicipal o comarcal, per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que s'adrecin al manteniment dels seus valors.	Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge
<i>Catàlegs de paisatge</i>	Documents de caràcter descriptiu i prospectiu, aplicables als àmbits territorials, que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir.	Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge
<i>Conservació del paisatge</i>	Ús i gestió del paisatge compatible amb el manteniment dels seus valors ambientals, culturals, visuals i perceptius, en benefici de la societat i de les generacions futures.	Observatori del Paisatge
<i>Creació de paisatge</i>	Intervenció sobre una porció del territori amb l'objectiu de millorar-ne les condicions paisatgístiques i de crear un nou imaginari en el supòsit que el propi i original s'hagi perdut o banalitzat.	Observatori del Paisatge
<i>Criteri paisatgístic</i>	Opinió a través de la qual s'emeten judicis o es prenen decisions sobre la protecció, gestió i ordenació del paisatge.	Observatori del Paisatge
<i>Directrius de paisatge</i>	Determinacions que precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials i/o en els plans directors territorials.	Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge
<i>Element del paisatge</i>	Component individual que conforma paisatge.	<i>The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage</i>

TERME	DEFINICIÓ	FONT
<i>Fragilitat d'un paisatge</i>	Susceptibilitat d'un paisatge al deteriorament dels seus valors naturals, culturals, visuals i perceptius.	Observatori del Paisatge
<i>Gestió dels paisatges</i>	Actuacions dirigides a guiar i harmonitzar les transformacions induïdes pels processos socials, econòmics i ambientals.	Conveni europeu del paisatge
<i>Identificació paisatgística</i>	Determinació dels elements naturals, culturals i visuals que distingeixen un determinat paisatge respecte d'un altre.	Observatori del Paisatge
<i>Millora del paisatge</i>	Evolució del paisatge cap a un millor estat.	Observatori del Paisatge
<i>Objectiu de qualitat paisatgística</i>	Plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.	Conveni europeu del paisatge
<i>Ordenació dels paisatges</i>	Accions que tenen un caràcter prospectiu particularment destinades a valorar, restaurar o crear paisatges.	Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge
<i>Paisatge</i>	Àrea, tal com la percep la població, el caràcter de la qual és resultat de la interacció de factors naturals i/o humans.	Conveni europeu del paisatge
<i>Patrimoni cultural intangible</i>	Usos, representacions, expressions, coneixements i tècniques –juntament amb els instruments, objectes, artefactes i espais culturals que els són inherents– que les comunitats, els grups i en determinades ocasions els individus reconeixin com a part integrant del seu patrimoni cultural. Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i els grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la natura i la seva història, infonent-los un sentiment d'identitat i continuïtat, i contribuint d'aquesta manera a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana.	Conveni de la Unesco per a la salvaguarda del patrimoni cultural intangible ¹⁷
<i>Política del paisatge</i>	Formulació que les administracions públiques competents fan dels principis generals, les estratègies i les orientacions que permeten l'adopció de mesures particulars destinades a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge.	Conveni europeu del paisatge
<i>Preservació del paisatge</i>	Mecanismes adreçats a salvaguardar els valors ambientals, culturals, visuals i perceptius d'un paisatge del seu deteriorament o pèrdua.	Observatori del Paisatge
<i>Protecció dels paisatges</i>	Accions destinades a conservar i mantenir els trets destacats o característics d'un paisatge, justificats pel seu valor patrimonial, ambiental o econòmic, que provenen de la seva configuració natural i/o de la intervenció humana.	Conveni europeu del paisatge

¹⁷ Tal com expressa el mateix conveni, es tindrà en compte únicament el patrimoni cultural immaterial compatible amb els instruments internacionals de drets humans existents i amb els imperatius de respecte mutu entre comunitats, grups i individus, i de desenvolupament sostenible.

TERME	DEFINICIÓ	FONT
<i>Recuperació del paisatge</i>	Mecanismes adreçats a deturar la degradació o desaparició d'un element o conjunt d'elements d'un paisatge i a restituir-los en les seves condicions originals, tot assegurant-ne la pervivència en el futur.	Observatori del Paisatge
<i>Restauració paisatgística</i>	Conjunt d'operacions que aspiren a fer que la percepció visual d'un espai sigui similar o evolutivament concordant amb l'existent abans de ser alterat per una activitat humana.	Termcat
<i>Paisatge d'atenció especial</i>	Porció del territori que és motiu d'anàlisi específica en els catàlegs de paisatge per la seva heterogeneïtat, complexitat o singularitat des d'un punt de vista paisatgístic, per la qual cosa haurà de ser gestionada en el seu moment amb especial cura.	Observatori del Paisatge
<i>Unitat de paisatge</i>	Porció del territori caracteritzada per una combinació específica d'elements paisatgístics i de dinàmiques clarament recognoscibles que li confereixen una fesomia i una idiosincràsia diferenciades de la resta del territori.	Observatori del Paisatge
<i>Valorització del paisatge</i>	El fet de posar en valor els aspectes ambientals, culturals, visuals i perceptius del paisatge.	Observatori del Paisatge